

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

BAKALĀURA DARBS

**AIZGĀDĪBAS TIESĪBU INSTITŪTS UN AIZGĀDĪBAS TIESĪBU
NOZĪME BĒRNU PĀRROBEŽU NOLAUPIŠANAS LIETĀS**

6.semestra students

Zintis Gailītis

zg08050

Zinātniskā vadītāja

Doc. Inese Lībiņa-Egner

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads	3
1. Aizgādības tiesību institūta attīstības vēsture	5
1.1. Tēva varas institūts Senās Romas tiesībās un vecāku vara 20.gadsimtā	5
1.2. Vecāku varas institūts Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas un tā transformācija par aizgādības tiesību institūtu.....	8
2. Aizgādības tiesību institūta civiltiesiskais regulējums	11
2.1. Aizgādības tiesību jēdziena saturs	11
2.2. Kopīgas aizgādības, saskarsmes tiesību un uzturēšanas pienākuma civiltiesiskā regulējuma īpatnības	16
2.3. Viena vecāka atsevišķas aizgādības civiltiesiskā regulējuma īpatnības	22
3. Aizgādības tiesību nozīme bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās	25
3.1. 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem	25
3.2. Personas iespējas caur LR aizgādības tiesību institūta regulējumu aizvest bērnu.....	34
3.3. Nelikumīgas bērna nolaupīšanas fakta nozīme aizgādības tiesību strīdu izšķiršanā Latvijā	38
Kopsavilkums	41
Anotācija latviešu valodā.....	43
Anotācija angļu valodā	44
Izmantotās literatūras un juridisko aktu saraksts	45
Pielikumi.....	49
Pielikums Nr.1.	
Pielikums Nr.2.	
Pielikums Nr.3.	
Pielikums Nr.4.	
Pielikums Nr.5.	

IEVADS

Vecāku un bērnu savstarpējās attiecības un to civiltiesiskais regulējums vienmēr bijis aktuāls problēmjautājums sabiedrībā un vienlaicīgi arī valstiski svarīgs. Saskaņā ar Latvijas Republikas (turpmāk – LR) Satversmes 110.pantu¹ Valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības. Tāpat Latvijas Republika ir pievienojusies starptautiskajiem tiesību aktiem, kas paredz nodrošināt bērna tiesības.

Latvijā vecāku un bērnu savstarpējo attiecību sākotnējā juridiskā jēdziena "vecāku vara" vietā tika noteikts pavisam cits juridisks termins – "aizgādība".² Taču institūta saturs tiesībās un pienākumos būtiski nemanījās. Aizgādības tiesību strīdu izšķiršana ir aktuāla problēma vienmēr. Turklāt, izšķirot aizgādības tiesības, ir nepieciešams pilnībā ievērot bērna vislabākās intereses. Izšķirot strīdus starp vecākiem par bērna aizgādības tiesībām, nav pieļaujama nekoncekvence aizgādības tiesību civiltiesiskajā regulējumā, lai nekaitētu bērna vislabākajām interesēm.

Ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju un globalizācijas procesus visā pasaulē, bieži vecāki izvēlas īslaicīgi izbraukt ārpus LR pelnīt iztiku, vai pat doties uz pastāvīgu, ilglaicīgu dzīvi ārpus LR. Diemžēl bieži izveidojas situācija, kad vecāks, neapdomājot un nezinot normatīvo aktu regulējumu, bērnu aizved līdzī uz ārvalstīm, pārkāpjot iespējamās bērna intereses un otra vecāka tiesības un iespējas īstenot savus pienākumus pret bērnu. Tādējādi tiek pārkāptas otra vecāka aizgādības tiesības.

Bakalaura darba uzdevumi ir noskaidrot vecāku varas vēsturisko attīstību un transformāciju aizgādības tiesībās; aizgādības tiesību institūtā ietilpstošo tiesību un pienākumu saturu un raksturu; aizgādības tiesību civiltiesiskā regulējuma īpatnības, noskaidrojot katram vecākam piederošās tiesības un pienākumus noteiktā civiltiesiskajā regulējumā; aizgādības tiesību nozīmi bērnu nelikumīgā pārrobežu nolaupīšanā, izvērtējot tiesu praksi un starptautiskos normatīvos aktos.

Autors izvirza mērķus - noskaidrot un piedāvāt risinājumus tiesību normu piemērošanas nekoncekvences novēršanā; izvērtējot aizgādības tiesību veidus, sniegt viedokli preventīvai aizsardzībai, lai viens no vecākiem neizvestu bērnu ārpus LR uz ārvalstīm; kādam jābūt aizgādības tiesību veidam, lai bērna aizvešana netiktu kvalificēta, kā bērna prettiesiska nolaupīšana, un tas rastu kompromisu starp visu subjektu interesēm, primāri nodrošinot bērna

¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, Nr.43.

² Grozījumi Civillikumā: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2002. 20.decembris, Nr.187(2762).

intereses. Tāpat autors vēlas noskaidrot bērna nelikumīgas pārrobežu nolaupīšanas fakta ietekmi uz vēlāku aizgādības tiesību strīda izšķiršanu LR tiesā.

Autors, izpildot pirmo darba uzdevumu, izmantoja atzītu autoru avotus – aizgādības tiesību institūta vēsturiskajā apskatā izmantoja V.Kalniņa, L.Birziņas, J.Vēbera monogrāfijas. Savukārt, izpildot pārējos darba uzdevumus tika izmantoti tiesību normatīvie akti, kas regulē vecāku un bērnu savstarpējās personiskās un mantiskās attiecības, kā arī atzīta ārvalstu doktrīna un starptautiskie tiesību akti.

Autors, izpildot uzdevumus un sasniedzot darba mērķus, izmantoja vēsturisko, gramatisko, sistemātisko un salīdzinošo metodi, jo aizgādības tiesību institūts ir skatāms kopīgi ar bērna vislabākajām interesēm, kas ir aizgādības tiesību īstenošanas priekšnoteikums un aizgādības tiesību satura, rakstura noteicošais faktors. Šie divi jēdzieni ir savstarpēji saistīti un viens otru papildina, jo aizgādības tiesības tiek noteiktas un īstenotas, ievērojot bērna intereses.

1. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU INSTITŪTA ATTĪSTĪBAS VĒSTURE

1.1. Tēva varas institūts Senās Romas tiesībās un vecāku vara 20.gadsimtā

Civiltiesību attīstības sākums meklējams Senās Romas vēsturē. Vecāku varas institūta principi tika aizsākti un nostiprināti romiešu civiltiesībās, kaut arī romiešu civiltiesībās runā tikai par tēva varas institūtu.

Senajā Romā uz paražu normu pamata patriarhālo ģimeni saistīja radniecība, kurai bija divi veidi – kognātiskā radniecība un agnātiskā radniecība. Pirmajam veidam raksturīga asinsradniecība, bet otrajā gadījumā tie ir tikai juridiskie radnieki. Pie patriarhālās ģimenes piederēja arī vergi.³

Laikam ritot, 500 gadus pirms mūsu ēras Senajā Romā radās pirmās rakstītas tiesību normas – XII tabulu likumi.⁴ Divpadsmit tabulu likumi sniedza skaidru priekšrakstu par romiešu patriarhālo ģimeni, kas bija saimnieciska vienība, kura sastāvēja no brīvajām personām un vergiem. Patriarhālā ģimene bija pakļauta tēva varai, kas varēja izbeigties tikai ar tēva nāvi.⁵ Līdz ar to Senajā Romā juridiski tika nostiprināts tēva varas institūts. Tā bija vienpersoniska, absolūta vara pār visu ģimeni, un tikai ģimenes tēvam (*paterfamilias*) bija tiesības lemt par jautājumiem, kas skāra ģimenes dzīvi. Tomēr, ja kāds no ģimenes pieaugušajiem dēliem vēlējās atbrīvoties no tēva varas, tad pastāvēja sarežģīta ceremonija, ko divpadsmit tabulu likumu nodēvēja par emancipāciju.⁶

Vēlāk mūsu ēras 2. gadsimtā romiešu jurists Gajs (*Gaius*) sarakstīja juridiskus rakstus darbā „Institūcijas”, balstoties uz pastāvošajiem tiesību avotiem. Šis darbs atspoguļoja romiešu tiesībās nostiprināto tēva varas institūtu, kā arī pievērsa uzmanību dažādiem veidiem, kā no tēva varas varēja tikt atsvabināts – ar dažādu raksturu mancipāciju procesiem, kas raksturojās, kā simbolisks pārdevums.⁷

Vecāku un bērnu juridiskās attiecības romiešu tiesībās strikti noteica tēva varas institūts. Tēva varas institūts savu attīstības augstāko punktu sasniedza patriarhālajā ģimenē. Lai arī vēlāk romiešu tiesībās patriarhālo ģimeni nomainīja asinsradnieku ģimene, tēva varas institūts palieku veidā saglabājās. Tēvam nebija vara tikai pār saviem bērniem, kuriem uz

³ Birziņa L. Romiešu tiesības. Rīga: V/u „Poligrāfists”, 1997, 51.-52.lpp.

⁴ Blūzma V., Zemītis G., Osipova S. Ārvalstu tiesību vēstures avoti. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2007, 78.lpp.

⁵ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Izdevniecība „Zvaigzne”, 1977, 40.lpp.

⁶ Turpat.

⁷ Blūzma V., Zemītis G., Osipova S. Ārvalstu tiesību vēstures avoti. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2007, 99.-115.lpp.

prezumpcijas pamata viņš bija tēvs, bet gan uz visu ģimeni, kas gadu gaitā bija izveidojusies. Tēva vara nodibinājās ar bērna piedzimšanu, leģitimāciju vai pieņemot bērna vietā kādu svešu personu.⁸

Kamēr ģimenes tēvs bija dzīvs, viņa varā esošie ģimenes locekļi bija atkarīgi civiltiesiskos darījumos no ģimenes tēva gribas.⁹ Tēva tiesības Senās Romas senatnē izpaudās, kā kundzības tiesības pār bērnu. Tikai vēlāk impērijas laikā tās pārvērtās par audzināšanas, aizsardzības tiesībām. Tēvam bija tiesības savu dēlu pārdot, pamest un pat nonāvēt, ko gan vēlāk impērijas laikā kvalificēja kā slepkavību, tādējādi noliedzot senatnē izveidojušās tēva tiesības nogalināt. Tēvam arī bija tiesības bērnu atprasīt no ikkatra, ja bērns noklīda vai arī to kāds aizturēja. Tāpat tēvam piederēja disciplinārā vara, kas raksturojās ar piespiešanu paklausīt tēvam. Tēva vara izbeidzās ar *paterfamilias* nāvi, tiesību zaudējumu, sodu, ko uzlika valsts vara, mancipācijas aktu. No tēva varas varēja atbrīvoties dēls, ja sasniedza izcilu goda amatu. Valsts vara ietekmēja tēva varas institūtu, uzliekot sodu – tēva varas tiesību atņemšanu, ja tēvs ļauni vai bez žēlsirdības izturējās pret dēlu. Tāpat tēvs varēja atteikties no tēva varas pār bērnu tiesas priekšā, tādējādi tiesa varēja apstiprināt tēva izteikto gribu.¹⁰

Romiešu civiltiesībās skaidri iezīmējās tēva varas institūts atbilstošs laikam, kad lielākā daļa attiecības bija ar varas elementu. Romiešu civiltiesībās juridiski varu pār bērniem realizē viens subjekts no ģimenes, kam arī vienīgajam no ģimenes ir pilnīga, neatkarīga tiesībspēja un rīcībspēja. Līdz ar to ģimeni jebkādās attiecībās pārstāvēja tikai tēvs, īstenojot tikai savu gribu. Tēvam kā tiesību subjektam būtu jābūt tiesībām un pienākumiem pret bērnu, taču romiešu tiesībās tiek runāts vispirms par tiesībām, no kurām tikai netieši izriet pienākumi pret bērniem. Tēva varas institūts – *patria potestas* – ir ģimenes tēva varā (*patriafamilias*) ietilpstošs elements, jo ģimenes tēva institūts ir plašāks jēdziens un ietver sevī arī varu pār sievu, vergiem, lietām.

Līdz 1937.gada 28.janvāram Latvijas Republikā nebija izstrādāts vienots civillikums. Latvijas teritorijā civiltiesības regulēja dažādi tiesību avoti, kuros bija kodificētas civiltiesības.¹¹ Latvijas Republikas laikā līdz 1937. gada Civillikumam pastāvēja privāttiesību duālisms – arī attiecībā uz ģimenes tiesībām, jo privāttiesības Latgalē regulēja Krievijas impērijas likumu kopojuma X sējuma I grāmata, savukārt, Vidzemē un Kurzemē

⁸ Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Izdevniecība „Zvaigzne”, 1977, 84.lpp.

⁹ Turpat.

¹⁰ Turpat, 87.-89.lpp.

¹¹ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Prof. Dr.iur. Dītriha Andreja Lēbera red. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 271.lpp.

privāttiesības noteica Baltijas guberņu Vietējo likumu kopojuma III daļa – Civillikumi (1864.).¹²

LR Civillikums stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī. Ģimenes tiesību daļā tika noteikts, ka vecāku varu attiecībā uz bērnu audzināšanu realizē abi vecāki. Taču tika noteikts, ka strīdīgos jautājumos, kas skar bērnus, noteicošais vārds pieder tēvam.¹³ Līdz ar to sākotnēji LR Civillikums pilnībā tomēr nenoteica tēva un mātes vienlīdzību tiesiskajās attiecībās, norādot uz tēva dominējošo lomu. Par nostiprinātu vienlīdzību vecāku varas realizēšanā var runāt tad, kad ģimenes veidotāji – vīrs un sieva – tiesībās un pienākumos pret bērnu gan juridiski, gan faktiski būtu vienlīdzīgi.

Pie vecāku varas institūta attīstības, kā nākamo posmu var minēt Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (turpmāk – LPSR) Laulības un ģimenes kodeksu, kas stājās spēkā Latvijas teritorijā 1969.gada 1.oktobrī. LPSR Laulības un ģimenes kodekss uzlika par pienākumu vecākiem rūpēties par saviem nepilngadīgajiem un pilngadīgajiem pēcnācējiem, pēdējiem tikai tajā gadījumā, ja tie ir darba nespējīgi.¹⁴ Vecāku tiesības un pienākumi viņiem dzimušo bērnu audzināšanā un uzturēšanā vienādā mērā attiecās uz abiem vecākiem neatkarīgi no tā, kādas bija viņu savstarpējās faktiskās un juridiskās attiecības. Vecāku tiesību institūtā ietilpa savstarpējās vecāku un bērnu tiesības un pienākumi, kam bija gan personisks raksturs, gan mantisks raksturs, kas attiecās uz bērniem piederošo mantu, alimentāciju un saistībām.¹⁵ Ņemot vērā ideoloģiskos uzskatus, ir tikai loģisks tiesību rezultāts, ka LPSR laikā tiek runāts par vecāku tiesībām, nevis vecāku varu, un tēva un mātes vienlīdzību tiesībās un pienākumos pret bērniem.

Vecāku tiesības, pienākums – rūpēties par bērnu – nozīmēja, galvenokārt, viņa audzināšanu, kas bija nostiprināts LPSR Konstitūcijas 64.pantā. Vecākiem bija bērni jā sagatavo sabiedriski derīgam darbam, ieaudzinot viņos uzticību dzimtenei un pastāvošajai ideoloģijai. Vecākiem bērni bija jā uztur, jā aizsargā un jā pārstāv, pēdējie divi tika uzskatīti gan par tiesībām, gan par pienākumu. Vecākiem bija tiesības noteikt bērna dzīvesvietu.¹⁶ Vecāki savas tiesības nevarēja realizēt pretrunā bērnu interesēm. Vecāku savstarpējās faktiskās un juridiskās attiecības nevarēja ietekmēt bērnu tiesību un pienākumu apjomu. Mātei un tēvam tiesības un pienākumi bija jā pilda tā, ka tie savstarpēji būtu saistīti un būtu bērna interesēs.¹⁷

¹² Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. Rīga: „Mans Īpašums”, 2000, 112.lpp.

¹³ Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Prof. Dr.iur. Dītriha Andreja Lēbera red. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000, 272.lpp.

¹⁴ Turpat, 390.lpp.

¹⁵ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Vēbers J. red., Rīga: „Avots”, 1985, 134.lpp.

¹⁶ Vēbers J., Latvijas PSR Ģimenes tiesības. Rīga: „Zvaigzne”, 1984, 88.-94.lpp.

¹⁷ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Vēbers J. red., Rīga: „Avots”, 1985, 159.lpp.

Lai arī LPSR Laulības un ģimenes tiesību kodekss plaši regulēja vecāku tiesību institūtā ietilpstošās tiesības un pienākumus, tomēr ir jāsecina, ka, pateicoties ideoloģiskiem pasaules uzskatiem, vecāku rīcības brīvību ietekmēja vai pat ierobežoja, valsts publiskā vara. Nozīmīgs kodeksa panākums bija vecāku tiesību un pienākumu pildīšana bērna interesēs un vecāku juridiskā vienlīdzība.

1.2. Vecāku varas institūts Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas un tā transformācija par aizgādības tiesību institūtu

LPSR laika ģimenes tiesības regulējošie normatīvie tiesību akti zaudēja spēku saskaņā ar Latvijas Republikas likumu „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” 19.pantu.¹⁸ Ar šo likumu tika atjaunota 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļa, un ar likuma 1.pantu tika noteikts, ka tā stājas spēkā ar 1993.gada 1.septembri. Likuma 15.pants noteica, ka no vecāku varas izrietošās attiecības regulējamās pēc Civillikuma noteikumiem. Ar 1993.gada 1. septembri stājās spēkā Latvijas Republikas likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļā”¹⁹, kas izteica ģimenes tiesību daļu Civillikumā jaunā redakcijā.

Liela daļa no 1937.gada Civillikumā ģimenes tiesību daļas normām bija neatbilstošas starptautiski principālajiem noteikumiem par ģimenes tiesībām, kuri kopš 20.gadsimta sākuma bija krasi mainījušies. Civillikuma ģimenes tiesību daļu bija nepieciešams izmantīt, jo bija notikušas izmaiņas sabiedrības morālajos un tiesiskajos uzskatos. Bērna tiesiskais statuss viņa interesēm un aizsardzībai bija jānostiprina neatkarīgi no tā, vai bērns dzimis laulībā vai vecākiem neatrodies savstarpējā laulībā.²⁰

Likuma „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļā” ceturtajā apakšnodaļā tika regulēts vecāku varas institūts, kurš pastāvēja gan personiskajās attiecībās, gan pār bērna mantu. Likuma 179.pants sniedza priekšstatu par vecāku varas institūtā ietilpstošo pienākumu rūpēties par bērnu - vecāku pienākums ir rūpēties samērā ar viņu mantas un sabiedrisko stāvokli par viņu varā esošu bērnu dzīvību un labklājību, sagādāt viņiem uzturu. 179.pantā arī dots skaidrojums vecāku pienākumam, kas realizējams kopīgi, t.i., bērniem dot ēdienu, mitekli, apģērbu, viņus kopt,

¹⁸ Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1993. 8.jūnijs, Nr.35.

¹⁹ Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļā: LR Likums, Latvijas Vēstnesis, 1993. 8.jūnijs, Nr.35.

²⁰ Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. Rīga: „Mans Īpašums”, 2000, 145.lpp.

audzināt un skolot. Ģimenes tiesību daļas jaunās redakcijas ceturrtā apakšnodaļa ietvēra dažādas tiesības, kas ietilpa vecāku varas institūtā arī kā pienākums, t.i., noteikt bērna dzīvesvietu, pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, atprasīt bērnu, ja kāds to aiztur. Grozījumi un papildinājumi būtībā nosaka, ka vecāku varas institūts realizējams bērna interesēs. Likums satur norādes – „ievērojot bērna individualitāti, spējas un tieksmes”; „pretēji bērna interesēm”.

Vecāku varas institūta saturs, kas vēsturiski ir piederīgs ģermāņu tiesību izpratnei, tika sajaukts ar konceptuāli atšķirīgām padomju ģimenes tiesību nostādnēm, kas radīja pretrunas vecāku varas noteikto tiesību un pienākumu realizācijā. Galvenais apstāklis, kas radīja vecāku varas institūtā ietilpstošo tiesību un pienākumu realizācijas problēmas, bija regulējums un izpratne, kādā veidā nodibinās vecāku vara.²¹

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas tika saglabāts vecāku varas institūts, kas regulēja vecāku un bērnu savstarpējās attiecības. Vecāku varas institūtā tika nostiprinātas tiesības un pienākumi, kas rodas vecāku un bērnu savstarpējās attiecībās. Tiek ievērots vienlīdzības, līdztiesības princips ģimenē. Vecāku varas institūtā ietilpstošās tiesības un pienākumus vecāki pildīja kopīgi. Civillikuma ģimenes tiesību daļas jauno redakciju ietekmēja tiesību akti, kas tika pieņemti, lai aizsargātu bērna tiesisko stāvokli un būtu paredzēta vecāka atbildība.

Vecāku varas institūts, kas regulēja vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumus, bija novecojis, ko norādīja jau pats institūta vārdiskais formulējums. Tāpat pēc neatkarības atjaunošanas LR Civillikuma Ģimenes tiesību daļā bija grūti nošķirt vecāku varas realizāciju situācijās, kad vecāki bija savstarpējā laulībā, vai nebija. Tāpat nebija skaidrs tiesību un pienākumu saturs, ja vecāki dzīvoja šķirti. Institūta, kura saturā ietilpa vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi, nosaukums ”vecāku vara” neatspoguļoja savu saturu un neatbilda mērķim, ko jāsasniedz pildot tiesības un pienākumus pret bērnu. Taču jāpievērš uzmanība, ka nosaukums tomēr ir tikai formāli nostiprināts, jo institūtu nav nepieciešams skatīt no tā nosaukuma, bet gan no tajā ietilpstošajām tiesībām, pienākumiem.

Būtiskus grozījumus ģimenes tiesību daļā attiecībā pret vecāku un bērnu savstarpējām attiecībām noteica 2002.gada 12.decembra pieņemtais likums „Grozījumi Civillikumā”, kas stājās spēkā 2003.gada 1.janvārī.²²

Pie grozījumu izstrādāšanas sākotnēji Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas izveidotā darba grupa vēlējās vecāku varas institūtu aizstāt ar terminu "aizbildnība". Tas neguva apstiprinājumu, jo Civillikumā ir aizbildnības institūts, un vecāku varas institūta

²¹ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista Vārds, 2010. 20.jūlijs, Nr.29., 20.lpp.

²² Grozījumi Civillikumā: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2002. 20.decembris, Nr.187(2762).

aizvietošana ar terminu aizbildnība radītu tikai normu piemērošanas problēmas. Darba grupa nolēma jēdzienu "vecāku vara" nomainīt ar jēdzienu "vecāku aizgādības tiesības". Terminoloģijas komisija neatbalstīja šādu darba grupas lēmumu par terminu „aizgādība”, kas saturiski aizstātu terminu "vecāku vara". Terminoloģijas komisija uzskatīja, ka ir iespējams saglabāt līdz šim Civillikumā lietoto terminu "vecāku vara", ja tiek piešķirts un izmainīts tā saturs.²³

Neskatoties uz diskusijām par terminoloģiju LR Civillikuma Ģimenes tiesību daļā tika pieņemti grozījumi, kas izmainīja vecāku varas institūtu, tā elementus. Ar likuma 50.punktu vecāku varas institūts ieguva jaunu nosaukumu – aizgādības tiesību institūts. Tāpat tika noteikti aizgādības tiesību institūtā ietilpstošie veidi, lai nerastos nekonsekvence, piemērojot tiesību normas, tās iztulkojot paplašināti vai sašaurināti. Tika atdalīti aizgādības tiesību jēdziena veidi, kas tika attiecināti un konkrētām situācijām, lai noteiktu vecāku un bērnu savstarpējo tiesību un pienākumu saturu.

Šis likums būtiski mainīja Civillikuma ģimenes tiesību daļu, jo vairāk tika pievērsts uzmanības jēdzienu, terminu skaidrībai, lai katru tiesisko situāciju būtu vieglāk identificēt un attiecībā uz to piemērot tiesību normas. Taču aizgādības tiesību institūtā ietilpstošie elementi skaidri nenoteica viena vai otra vecāka kā subjekta tiesības un pienākumus, ņemot vērā subjekta tiesisko stāvokli.

²³ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista Vārds, 2010. 20.jūlijs, Nr.29., 22.lpp.

2. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU CIVILTIESISKAIS REGULĒJUMS

2.1. Aizgādības tiesību jēdziena saturs

Termina "aizgādība" priekštecis līdz transformācijai bija termins "vecāku vara". Nepievēršot uzmanību to saturam, kas ietverts normatīvajos tiesību aktos, var noskaidrot šajos terminos ietverto vārdu nozīmi.

Nerodas šaubas par vārda "vecāki" nozīmi, jo tie ir māte un tēvs. Taču attiecībā uz bērnu – tie ir vecāki, kas likumā noteiktajā kārtībā ir apstiprināti un ierakstīti dzimšanas reģistrā. Saskaņā ar LR Civillikuma 146.panta pirmo daļu²⁴ par bērna māti atzīstama sieviete, kas bērnu dzemdējusi, ko apstiprina ārsta izziņa. Savukārt, bērna tēvs ir nosakāms pēc paternitātes pieņēmuma, kas ir prezumpcija par bērna izcelšanos no noteiktas personas, kas tiek prezumēts kā bērna tēvs. Tāpat saskaņā ar CL 154.pantu bērna izcelšanās no tēva pamatojas uz paternitātes brīvpārīgu atzīšanu vai tās noteikšanu tiesas ceļā, ja bērna tēvs nav konstatējams pēc CL 146.panta noteikumiem. Vārda "vara" skaidrojums ietver sevī tiesības pakļaut sev citus un būt noteicējam pār viņiem. "Vara" nozīmē būt vadošajam, kam tikai ir šādas tiesības realizēt varu, ko raksturo kundzība.²⁵

Savukārt, vārds "aizgādība" ir rūpes, gādība un atbildība par kādu, aizstāvot un nodrošinot viņu. Vārds "aizgādība" sevī ietver arī atrašanos kāda aizgādībā, vai kāda ņemšanu aizgādībā. Vārdā ietverta darbība "gādāt", kas nozīmē rūpēties par kādu, tādējādi nodrošinot viņu, kā arī personai jārikojas tā, lai nodrošinātu. Vārds "gādība" ietver sevī gādīgumu, rūpes, rūpēšanos.²⁶

Secinot tikai no vārdu skaidrojumiem, tomēr šķiet, ka atbilstošāks vecāku un bērnu personisko un mantisko attiecību regulējumam ir termins "aizgādība", jo "vecāku vara" ietver sevī laika gaitā novecojošu bērnu un vecāku savstarpējo tiesību un pienākumu, attiecību modeļa nosaukumu.

Aizgādības tiesību civiltiesiskais regulējums noteikts LR Civillikuma trešajā apakšnodaļā, ietverot vecāku un bērnu personisko un mantisko attiecību un aizgādības tiesību izbeigšanos un aprobežošanu regulējumu. Saskaņā ar LR Civillikuma 177.pantu līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. LR Civillikuma 219.pants par nepilngadīgu personu noteic personu, kamēr tā nav sasniegusi astoņpadsmit gadus. Saskaņā ar ANO konvenciju par bērna tiesībām 1.pantu par bērnu tiek uzskatīta ikviena cilvēkbūtne līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, ja saskaņā ar likumu, kas piemērojams attiecīgajam bērnam,

²⁴ Civillikums: LR likums, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007, 5.izd.

²⁵ Latviešu valodas vārdnīca. Otrais izdevums. Autoru kolektīvs. Rīga: „Avots”, 1998, 884.lpp.

²⁶ Turpat, 223.-224.lpp.

viņš nekļūst pilngadīgs agrāk.²⁷ Šo gadījumu, kad bērns var iegūt pilngadību ātrāk, nosaka LR Civillikuma 220.pants un 221.pants. Aizgādības tiesības vecākiem pār bērnu tiek nodibinātas ar bērna izcelšanās noteikšanu, kas notikusi likumā noteiktajā kārtībā.

Aizgādības legāļdefinīciju nosaka LR Civillikuma 177.panta otrā daļa – aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Legāļdefinīcija ietver vecāka tiesības un pienākumus saistībā ar rūpēm par bērnu un viņa pārstāvību. Noteiktās vecāku rūpes paskaidro LR Civillikuma 177.panta trešā daļa – rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Savukārt, saskaņā ar LR Civillikuma 177.panta ceturto daļu bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu. Iepriekšminētā panta daļā ir nostiprināts aprūpes realizēšanas mērķis – garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšanu, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta otrā daļa nosaka, ka vecāku pienākums ir sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas vairāk respektējot bērna individualitāti, ievērojot viņa spējas un tieksmes. Taču iepriekšminētā likuma 25.panta pirmā daļa nosaka, kad vecāki var ierobežot bērna tiesības uz privāto dzīvi, biedrošanās un vārda brīvību, ņemot vērā bērna brieduma pakāpi. Vecāki var iepriekš minētās bērna brīvības ierobežot, lai nodrošinātu bērna attīstību un aizsargātu bērna veselību un dzīvību; aizsargātu sabiedrisko kārtību, iedzīvotāju tikumību un veselību; aizsargātu citu personu tiesības un brīvības.²⁸

Bieži tiek liktas atsauces uz jēdzieniem, vārdu kopām "bērna interesēs" un "ņemot vērā bērna intereses". Tomēr šajos gadījumos būtu runājams par bērna, kā personas vispārīgām interesēm. Kaut arī, pildot vecāka pienākumus, ir jāievēro katra konkrētā sava bērna individualitāte un spējas, saturs jēdzienam "bērna interesēs" būtu veidojams vispārīgi, jo ne vienmēr bērna viedoklis, spējas objektīvi atspoguļo to, kas nepieciešams konkrētā bērna interesēs. Vecākiem jābūt pietiekoši saprātīgiem un jārod kompromiss starp subjektīvi radīto priekšstatu un objektīvi sabiedrībā nostiprinātajām vērtībām, lai bērna interesēm atbilstoši bērnu sagatavotu dzīvei sabiedrībā.

LR Civillikuma 177.panta ceturta daļa būtībā atspoguļo starptautiskajos aktos noteiktos principus par bērna interesēm, kam jābūt prioritārām ne tikai vecāku radušos domstarpību gadījumā, bet arī aizgādības tiesību īstenošanas izpausmēs.

²⁷ 1989.gada 20.novembra ANO konvencija par bērna tiesībām. LR starptautisks līgums, spēkā no 14.05.1992. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 15.04.2011.]

²⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200 (1260/1261)

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta pirmā daļa nosaka, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Likums nevar uzlikt par pienākumu vecākiem neizjaukt vai dibināt ģimeni, kaut arī tas būtu bērna interesēs, jo tādējādi tiktu ierobežotas pamattiesības vecākiem. Lai risinātu šo problēmu tiesību aktos ir rastas iespējas, lai bērns nezaudētu ģimenes vidi pilnībā.

LR Civillikuma 177.panta piektā daļa nosaka, ka bērna aprūpē ietilpstošais jēdziens bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu. Komentējamā panta sestā daļa nosaka, ka ar tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu saprotama dzīvesvietas ģeogrāfiskā izvēle un mājokļa izvēle. Saskaņā ar LR Civillikuma 187.pantu vecākiem ir tiesības atprasīt bērnu no jebkuras trešās personas, īstenojot tiesības noteikt bērna dzīvesvietu. Vecākiem nav tiesību atprasīt no trešās personas bērnu, ja pastāv šķēršļi, kas nodibināti saskaņā ar LR Civillikuma 203.pantu. Saskaņā ar LR Civillikuma 177.panta septīto daļu rūpes par bērna mantu nozīmē gādību par bērna mantas uzturēšanu un izmantošanu tās saglabāšanai un vairošanai.

LR Civillikuma 177.panta ceturtajā daļā noteiktais bērna aprūpes jēdziens ietver sevi bērna uzturēšanu, nosakot vispārīgus priekšnoteikumus tā realizācijas rezultātam, ko bērns ir tiesīgs saņemt. Iepriekšminētā panta daļa nosaka vispārīgus vecāka pienākuma apjomu un saturu.

Kā absolūtu pienākumu uzturēt bērnu nosaka LR Civillikuma 179.panta pirmā daļa – vecāku pienākums ir samērā ar viņu mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kamēr bērns pats sevi var apgādāt. LR Civillikuma 179.pantā noteiktais vecāku pienākums gādāt par bērna uzturēšanu nesaraujami ir saistīts ar bērna aprūpi, jo uzturlīdzekļi ir domāti bērnam.²⁹ ANO Konvencijas par bērna tiesībām 27.panta 2.punkts nosaka, ka uz vecākiem vai citām personām, kas audzina bērnu, gulstas galvenā atbildība par bērna attīstībai nepieciešamo dzīves apstākļu nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās.

Likumdevējs nav noteicis konkrētu laika brīdi, līdz kuram uzturlīdzekļu pienākums gulstas uz vecākiem, atļaujot to interpretēt robežās, kas ir atbilstoši bērna interesēm. Tāpat tiek dota plaša brīvība, kā noteikt, kad bērns var sevi apgādāt. No šīm situācijām iespējamie risinājumi izriet, objektīvi izvērtējot katru izveidošos gadījumu, katru gadījumu uztverot individuāli. Uztura došanas pienākuma absolūto, beznosacījuma raksturu pastiprina LR Civillikuma 179.panta otrā daļa, kas nosaka, ka pienākums gādāt par bērna uzturēšanu neizbeidzas, ja bērns nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem. Bērna

²⁹ LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 25.februāra spriedums lietā SKC-65/2009. Npublicēts.

uzturēšanas pienākums uzlikts kā absolūts, jo tikai tādā veidā bērns var attīstīties un tikt sagatavots un būt noderīgs vēlāk sabiedrībā.

LR Civillikuma 186.panta pirmā daļa nosaka, ka vecāki kopīgi pārstāv bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Komentējamais pants nosaka pienākumu pārstāvēt bērnu. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta trešā daļa nosaka, ka vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi – likumiskie pārstāvji. Vecākiem ir pienākums aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.³⁰ Vecākiem ir tiesības likumā noteikto bērna pārstāvības pienākumu veikt bez speciāla pilnvarojuma.

Saskaņā ar LR Civillikuma 191.pantu un 192.pantu vecāki pārvalda vai atsavina bērnu mantu ar aizbildņa tiesībām un pienākumiem. LR Civillikuma 195.pants nosaka mantu, kas tiek izņemta no vecāku pārvaldības, ja bērns sasniedzis 16 gadu vecumu.

Anglijas tiesībās runā par vecāku atbildību, kas LR civiltiesiskajā regulējumā saprotams, kā aizgādības tiesības. Vecāku stāvoklis pret bērniem ir cieši saistīts ar juridiskiem priekšrakstiem, nepastāv brīvi interpretējams vecāku stāvoklis pret bērniem. Anglijas tiesībās kļūdaini tiek domāts vecāku stāvoklis pret bērniem, kad vecākam ir paredzētas tiesības un pienākumi, un brīva griba (autonomija) to realizēšanā. Vecāku atbildība ietver tieši atbildību par bērniem tiesību un pienākumu realizēšanā.³¹

Anglijas tiesībās vispārīgi pie vecāka pienākumiem tiek norādīta bērna uzturēšana, aizsardzība un audzināšana.³² Taču šiem pienākumiem ir ļoti plašs saturs. Vecākiem ir arī pildāms morālais pienākums – rūpēties, lai bērns būtu emocionāli un psiholoģiski vesels, sabiedrisks, tādējādi to sagatavojot bērnu veiksmīgai dzīvei sabiedrībā un gatavībai uzņemties pienākumus pašam. Ar bērna aizsardzību domāta bērna materiālā nodrošināšana un aizsardzība pret jebkuru kaitējumu. Vecāku un bērnu savstarpēji izveidotais attiecību modelis norāda, cik veiksmīgi bērns tiek sagatavots dzīvei sabiedrībā. Pie vecāku atbildības tiek uzsvērta vecāku un bērna kopīgā izaugšana.³³ Vecāku tiesības un pienākumi realizējami bērna interesēs, taču tiesības un pienākumi neietver standartus, kādas rīcības izpausmes ir bērna interesēs.³⁴

Krievijas Federācijā jaunais Ģimenes tiesību kodekss stājās spēkā 1996.gada 1.martā, kurā ietverta normatīvo regulējumu lielā mērā ietekmēja starptautiskie tiesību akti, galvenokārt, ANO konvencija par bērna tiesībām. Attiecībā uz bērnu un vecāku savstarpējām tiesībām un pienākumiem, to nodibināšanu, kopš padomju laikiem nav nekas būtiski mainījies

³⁰ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200 (1260/1261)

³¹ Diduck A., Kaganas F. Family Law, Gender and the state: Text, Cases and Materials. Second Edition. Oxford and Portland, Oregon: „Hart Publishing”, 2006, p.164-165.

³² Ibid, p.167.

³³ Ibid, p.165.

³⁴ Ibid, p.167.

– jaunais kodekss saglabā to, ka bērnu un vecāku savstarpējās attiecības balstās uz reģistrēto bērna izcelšanos. Jaunajā Ģimenes tiesību kodeksā tiek runāts par bērna tiesību ievērošanu un bērna statuss vairs nav noteikts kā vecāku tiesību ietekmes objekts. Tāpat tiek runāts kodeksā par to, ka pret bērnu jāizturas individuāli un kā pret tiesību subjektu.³⁵

Jaunajā ģimenes tiesību kodeksā tiek noteikta vecāku tiesību un pienākumu pildīšana bērna interesēs, kā arī iespējas uz klausīt bērna viedokli. Pirms jaunā ģimenes tiesību kodeksa pieņemšanas pastāvošais regulējums būtībā vispirms uzsvēra vecāku intereses, taču ar jauno kodeksu regulējums ieguva jēdzienu „bērna labākajās interesēs”. Tas ir pateicoties ANO konvencijai par bērnu tiesībām, kas stājās spēkā Krievijas Federācijā 1990.gadā. Kodekss ietver galvenās bērna tiesības – tiesības dzīvot un uzaugt ģimenē; tiesības zināt, cik iespējams, par saviem vecākiem; bērnam ir tiesības uz vecāku aizsardzību un tiesības dzīvot ar vecākiem; tiesības uz vispusīgu attīstību, ievērojot bērna intereses, cieņu pret tām; tiesības uz kontaktu ar viņa vecākiem un piederīgajiem (radiem); tiesības uz to, ka vecāki aizsargās bērna tiesības un intereses, pārstāvot darījumos, kā arī tiesā; tiesības uz izteikšanās brīvību un tiesības paust viedokli attiecībā uz lietām, kas skar bērna nākotni – nozīmīgos lēmumos; tiesības uz īpašumu, iegūt uzturu. No šī uzskaitījuma izriet vecāku pienākumi un tiesības pret bērniem.³⁶

Skotijas tiesības paredz vecāku atbildību – nodrošināt un veicināt bērna veselību, attīstību un labklājību; dodot ieteikumus un padomus bērnam, nodrošinot, paaugstinot bērna attīstību. Ja bērns nedzīvo kopā ar vecākiem, vecākam ir tiesības un pienākums uzturēt personīgas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu regulāri; rīkoties kā bērna likumiskajam pārstāvim, bet tikai tiktāl, cik tas ir atbilstoši bērna interesēm.³⁷

Vācijā vecāku un bērnu attiecības raksturo juridisks termins ”vecāku rūpes”. Vecāku rūpju regulējums ietverts Vācijas Civilkodeksā no § 1626 līdz § 1711.³⁸ Attiecībā uz rūpēm par bērnu un bērna izglītību, bērnam augot, vecāki ņem vērā arī bērna augošo nepieciešamību būt patstāvīgam. Vecāki, īstenojot vecāku varu, apspriežas ar bērnu ciktāl tas atbilst bērna interesēm un ir nepieciešams bērna attīstībai. Vecākiem ir jācenšas panākt vienprātību ar bērnu. Bērna personas aprūpes tiesība sevī ietver tiesības un pienākumu rūpēties par bērnu, viņu apmācīt, uzraudzīt un noteikt viņa uzturēšanās vietu. Izvēloties bērna turpmāko profesiju, vecākiem ir jāņem vērā bērna spējas un intereses.

Izvērtējot aizgādības tiesību saturu, kas īstenojams bērna interesēs, jāsecina, ka tas noteikts vispārīgi, ietverot priekšrakstus, uz kuru pamata vēlāk rodas tiesības un pienākumi. Normatīvajos tiesību aktos var vispārīgi noteikt, kas ir aizgādības tiesības, jo ir izdoti

³⁵ The International Survey of Family Law. ed. by Bainham A. The Hague/Boston/London: „Martinus Nijhoff Publishers”, 1996, p.377.

³⁶ Ibid, p.377.-378.

³⁷ Freeman M. Understanding Family Law. First edition. London: „Sweet&Maxwell”, 2007, p.176.

³⁸ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Pieejams:<http://gesetze-im-internet.de/bgb/index.html> [aplūkots 24.04.2011]

speciālie likumi, kas paskaidro, kā īstenojas vai kā būtu nepieciešams veidoties vecāku un bērnu savstarpējām attiecībām. Vecākiem aizgādība jāīsteno atbilstoši bērna interesēm, kas nenozīmē tikai šo interešu ievērošanu, bet arī mērķi sasniegt rezultātu, kas atbilstošs bērna interesēm. Turklāt, ir pietiekoši starptautisko tiesību aktu, kas nosaka bērna tiesības, kas ietekmē aizgādības īstenošanas raksturu. Citu valstu tiesībās vispusīgi tiek ietverti priekšraksti par vecāku tiesībām un pienākumiem, jo to saturu atklāj, pirmkārt, jau starptautiskie tiesību akti. Tiesību normu iztulkošana tiek harmonizēta ar starptautiskajām tiesību normām.

2.2. Kopīgas aizgādības, saskarsmes tiesību un uzturēšanas pienākuma civiltiesiskā regulējuma īpatnības

LR Civillikums savā regulējumā no aizgādības tiesību jēdziena atvasina šaurākas nozīmes jēdzienus to īstenošanai – kopīgu vecāku aizgādību, ikdienas aizgādību, viena vecāka atsevišķu aizgādību un saskarsmes tiesības. Nodibinot kādu no aizgādības tiesību veidiem, elementiem, izmainās katra vecāka ar likumu piešķirtās un noteiktās tiesības un pienākumi.

LR Civillikuma 178.pants nosaka, ka kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Ja tiek īstenota kopīga aizgādība, tad vecākiem juridiski ir noteiktas vienlīdzīgas iespējas realizēt tiesības un pienākumus, kas apskatīti iepriekšējā darba apakšnodaļā. Saskaņā ar LR Civillikuma 178.pantu, ja starp vecākiem rodas domstarpības, tās izšķir bāriņtiesa, ja likuma nav noteikts savādāk. Bāriņtiesas kompetence un darbības principi noteikti Bāriņtiesu likumā.³⁹

Tā kā vecāku aizgādības tiesības nodibinās, ņemot vērā bērna izcelšanos, kas noteikta likumā noteiktajā kārtībā, tad vecāku kopīga aizgādība būtībā tiek konstatēta kopš brīža, kad noteikta bērna izcelšanās. Uz šī pamata tiek prezumēts, ka vecāki īsteno kopīgu aizgādību.

Vācijas normatīvajā regulējumā aizgādības tiesību nodibināšana nav svarīga no apstākļa par bērna izcelšanos, jo saskaņā ar Vācijas BGB § 1626a⁴⁰ aizgādības tiesības tiek nodibinātas, ņemot vērā apstākli vai bērna vecāki ir savstarpējā laulībā vai nē. Ja vecāki nav savstarpējā laulībā, tad vecākiem ir nepieciešams pieteikums par kopīgas aizgādības īstenošanu, ko vēlāk likumā noteiktajā kārtībā apstiprina. Turklāt, ja šāda pieteikuma nav, tad aizgādības tiesības tiek piešķirtas tikai mātei.

LR Civillikums paredz sākotnēji tikai kopīgu aizgādību, pie tam prezumē, ka vecāki dzīvo kopā, jo no LR Civillikuma 178.¹ panta pirmās daļas formulējuma izriet, ka kopīga aizgādība turpinās, ja vecāki dzīvo šķirti. LR Civillikuma 178.¹ panta pirmās daļas regulējums

³⁹ Bāriņtiesu likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2006. 7.jūlijs, Nr. 107 (3475)

⁴⁰ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Pieejams:<http://gesetze-im-internet.de/bgb/index.html> [aplūkots 24.04.2011]

būtībā nosaka sekas tam, ja neīstenojas LR Civillikuma 178.pantā noteiktā aizgādība. Šajos pantos nav noteiktas divas situācijas, bet gan, ka 178.¹ panta pirmā daļa papildina LR Civillikuma 178.pantā nostiprināto kopīgo aizgādību. Nav regulējuma, kas noteiktu aizgādības tiesību īstenošanu, ja bērna māte līdz tēva konstatēšanai tiesas ceļā vai līdz paternitātes brīvprātīgai atzīšanai par bērnu rūpējas viena pati. Taču tā kā aizgādības tiesības nodibinās līdz ar bērna izcelšanās noteikšanu likumā noteiktajā kārtībā, tad tomēr jāņem vērā, ka mātei ir vienpersoniskas aizgādības tiesības un tajā ietvertās tiesības un pienākumi, ja likumā noteiktajā kārtībā nav nostiprināta persona kā bērna tēvs. Līdz ar to aizgādības tiesības automātiski, sākotnēji pieder mātei

Autors uzskata, ka kopīgas aizgādības nodibināšanai par pamatu vajadzētu būt laulībai vai kopīgam pieteikumam, ņemot par piemēru iepriekš apskatīto Vācijas tiesību aktos noteikto regulējumu. Šo pieteikumu sastādītu vecāki, kas neatrodas savstarpējā laulībā. Savukārt, pieteikumu par kopīgas aizgādības īstenošanu iesniegt varētu un apstiprināt Bāriņtiesa. Jāatzīst, ka šāda regulējuma ieviešanai nepietiktu ar grozījumiem Bāriņtiesu likumā, bet būtu izdarāmi grozījumi LR Civillikumā attiecībā uz prezumpciju, kad tiek īstenota kopīga aizgādība. Ar šādu aizgādības tiesību nodibināšanu, normatīvais regulējums iegūtu noteiktību. Būtu pietiekami skaidrs, kad pastāv kopīga aizgādība, un normatīvais regulējums ietvertu situāciju, kad uzreiz pastāv atsevišķa aizgādība, lai to vēlāk tiesiskā ceļā nevajadzētu konstatēt un nodibināt. Tādējādi būtu vieglāk nosakāma kopīgas aizgādības pastāvēšana, kā arī tas atvieglotu vecāku tiesību un pienākumu realizēšanu. Tāpat tas atvieglotu strīdu par aizgādības tiesībām izšķiršanu, jo nebūtu nepieciešams konstatēt kopīgas aizgādības pastāvēšanu. Autors pievērš uzmanību un piedāvā šādu civiltiesisko regulējumu, jo tas ievērojami būtu atbilstošāks, lai mazinātu lietu skaitu tiesā, kas rodas no bērnu pārrobežu nolaupīšanas, kas apskatīts darba trešajā nodaļā. Atzīts, ka šāds civiltiesiskais regulējums sekmētu bērna tiesisko drošību un stabilitāti.⁴¹

Saskaņā ar Ministru kabineta 2005.gada 29.novembra noteikumiem Nr.904. „Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistrācijas kārtību, civilstāvokļa aktu reģistru paraugiem, reģistru glabāšanas kārtību un termiņiem, kā arī to dokumentu paraugiem, kurus izsniedz, pamatojoties uz reģistru ierakstiem” 52.punktu reģistrējot bērna dzimšanas faktu, dzimšanas reģistrā ziņās par vecākiem ieraksta abus vecākus, ja bērna tēvs ir laulībā ar bērna māti vai ja paternitāte atzīta, iesniedzot paternitātes atzīšanas iesniegumu līdz bērna piedzimšanai vai līdz

⁴¹ Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista Vārds, 2010. 20.jūlijs, Nr.29., 22.lpp.

dzimšanas fakta reģistrācijai.⁴² Līdz ar to tēvam nav automātiski piešķirtas aizgādības tiesības, bet tās gan ir jānostiprina, uzrādot laulības apliecību, ka ir precējies ar bērna māti vai iesniedzot iesniegumu par paternitātes atzīšanu.

LR Civillikuma 178.¹ pants nosaka, ka vecāku kopīga aizgādība turpinās, ja vecāki dzīvo šķirti. Minētajā pantā tiek regulēts šādā situācijā kopīgas aizgādības tiesību īstenošana – ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Tāpat tiek ierobežotas ikdienas aizgādības īstenojošā vecāka tiesības, iespējamā patvaļa, jo jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Normatīvais regulējums saglabā vecāku līdztiesību principu, jo faktiski, pastāvot ikdienas aizgādībai, otra vecāka tiesības un pienākumi netiek ierobežoti.

Tādējādi, ja viens vecāks īsteno ikdienas aizgādību, tad kopīga aizgādība turpinās. Taču kopīga aizgādība ietver LR Civillikuma trešajā apakšnodaļā ietvertās vecāku tiesības un pienākumus, kas īstenojamas abiem vecākiem. LR Civillikuma 178.¹ sašaurina kopīgas aizgādības saturu vienam vai otram vecākam, pastāvot ikdienas aizgādībai, jo vecākam, kurš neīsteno ikdienas aizgādību, ir praktiski mazāk iespējas kontrolēt kopīgi īstenoto aizgādību. Faktiski vienam vecākam īstenojot ikdienas aizgādību, tiek pazaudēts kopīgas aizgādības saturs vienlīdzīgi pret abiem vecākiem, kaut arī juridiski nostiprināts, ka tiesību un pienākumu apjoms nemainās. Secinot no normatīvā regulējuma, mainās tikai faktiskā bērna uzturēšanās vieta un, ka vecākam, kurš īsteno ikdienas aizgādību, ir pienākums pastiprināti rūpēties par bērnu un vienpersoniski nepieņemt lēmumus, kas svarīgi attiecībā uz bērna attīstību, audzināšanu.

Pie komentētās situācijas vecākam, kurš neīsteno ikdienas aizgādību, paliek tiesības kopīgi ar otru vecāku lemt par jautājumiem, kas būtiski skar bērna attīstību. Ņemot vērā, ka bērna attīstībai jānotiek bērna interesēs, tad kopīgi lemjamos jautājumus var tulkot paplašināti. Turklāt nekur nav noteikts, kādi ir kopīgi lemjamie jautājumi.

Bērna dzīvesvieta nosakāma pēc vecāka dzīvesvietas, kas īsteno ikdienas aizgādību. Taču jautājums par dzīvesvietas maiņu ir lemjams abiem vecākiem kopīgi, jo tas būtiski ietekmē, skar bērna attīstību un otra vecāka tiesības. Turklāt tā nav vecāka, kurš īsteno ikdienas aizgādību, pārvietošanās brīvības ierobežošana, jo šajā gadījumā prevalē bērna intereses.

Vecākam, kurš neīsteno ikdienas aizgādības tiesības, protams, paliek imperatīvi noteiktais pienākums uzturēt bērnu samērā ar viņa mantas stāvokli, jo LR Civillikuma

⁴² „Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistrācijas kārtību, civilstāvokļa aktu reģistru paraugiem, reģistra glabāšanas kārtību un termiņiem, kā arī to dokumentu paraugiem, kurus izsniedz, pamatojoties uz reģistru ierakstiem”: Ministru kabineta 2005.gada 29.novembra noteikumi Nr.904., Latvijas Vēstnesis, 2005. 2. decembris, Nr.193(3351).

179.panta otrā daļa nosaka, ka pienākums gādāt par bērna uzturēšanu neizbeidzas, ja bērns nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem. Uzturlīdzekļu maksāšanas pienākums neizriet no aizgādības tiesību īstenošanas, tiesību un pienākuma satura, bet gan juridiski, likumā noteiktā kārtībā konstatētā fakta, ka persona ir bērna tēvs vai māte.

Bieži rodas strīdi par uzturlīdzekļu maksāšanu un tā apmēru. Tā kā vecāks, kurš īsteno aizgādības tiesības, ir bērna likumiskais pārstāvis, vecākam ir tiesības celt prasību par uzturlīdzekļu piedziņu no otra vecāka, kas pienācīgi saskaņā ar LR Civillikuma 179.pantu nepiedalās bērna uzturēšanā. Civillietās par uzturlīdzekļu piedziņu tiek noteikts uzturlīdzekļu apmērs un viena vecāka pienākums tos maksāt bērna uzturēšanai otram vecākam līdz brīdim, kamēr bērns pats sevi varēs apgādāt.

Turklāt saskaņā ar ANO konvencijas par bērna tiesībām 3.panta pirmo daļu visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātās iestādes, kas nodarbojas ar sociālās nodrošināšanas jautājumiem, tiesas, administratīvie vai likumdošanas orgāni, uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai vislabāk nodrošinātu bērna intereses. Līdz ar to tiesai, izlemjot jautājumu par uzturlīdzekļu piedziņu, par prioritārām jāuzskata bērna intereses. Taču ir diskutējams jautājums par bērna interesēm uzturlīdzekļu piedziņā, jo LR Civillikuma 179.panta pirmā daļa nosaka vecāka pienākumu samērā ar viņa mantisko stāvokli uzturēt bērnu. Līdz ar to piedzenamajam apmēram bērna uzturam jābūt samērīgam ar vecāka mantisko stāvokli. Tiesa nevar strīdos par uzturlīdzekļiem vadīties vienīgi no bērna interesēm, bet gan ir nepieciešams rast kompromisu, lai ievērotu samērīguma principu un bērna intereses. Turklāt piedzenamo uzturlīdzekļu apmēru nevar noteikt atrauti no otra vecāka ienākumiem, jo uzturēt bērnu ir abu vecāku pienākums. Pienākums uzturēt bērnu vienādā mērā attiecas uz abiem vecākiem, ievērojot vienlīdzīguma principu šī pienākuma izpildē.

Atbilstoši Civillikuma 179.pantam sagaidāms, ka vecāki pienākumu uzturēt bērnu izpildīs labprātīgi. Vienlaikus, ja kāds no vecākiem norādīto pienākumu labprātīgi nepilda, otrs vecāks var prasīt tā izpildi piespiedu kārtā – tiesas ceļā, nosakot maksājamo uzturlīdzekļu apmēru. Tādējādi prasības pieteikums par uzturlīdzekļu piedziņu un uzturlīdzekļu apmēra palielināšanu tiesā tiek iesniegts bērna interešu aizsardzībai.⁴³

Vecākam uzturlīdzekļu pienākums pret bērnu saglabājas līdz bērns pats var sevi apgādāt. Laika periodu atpakaļ tiesas, piedzenot uzturlīdzekļus, noteica, ka tie maksājami otram vecākam bērna uzturēšanai līdz bērns var sevi apgādāt, bet pēdējā tiesu prakse liecina,

⁴³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2008.gada 1.oktobra spriedums lietā SPC-70/2008. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 51.lpp.

ka tiesa spriedumā nosaka vecākam maksāt uzturlīdzekļus otram vecākam līdz uzturamais bērns sasniedz pilngadību.

Jāņem vērā, ka saskaņā ar LR Civillikuma 177.panta pirmo daļu līdz pilngadībai bērns atrodas vecāku aizgādībā, un saskaņā ar Civilprocesa likuma 72.panta otro daļu⁴⁴ bērns iegūs tiesības celt prasību par uzturlīdzekļu piedziņu pret vecāku, kad sasniegs pilngadību. Tiesa, nosakot uzturlīdzekļu maksāšanas pienākumu līdz pilngadībai, neierobežo un ievēro bērna intereses. Pirmkārt, tiesa, nosakot konkrētu, objektīvu uzturlīdzekļu maksāšanas beigu posmu, neizbeidz vecāka pienākumu uzturēt savu bērnu. Otrkārt, tiesa neierobežo bērna intereses, jo bērnam, sasniedzot pilngadību, pašam ir tiesības griezties tiesā par uzturlīdzekļu piedziņu saskaņā ar LR Satversmes 92.pantu, Civilprocesa likuma 1.panta pirmo daļu, 127.panta pirmo daļu, pamatojoties uz LR Civillikuma 179.panta pirmo daļu. Nosakot uzturlīdzekļu maksāšanas pienākumu līdz bērna pilngadībai, nerastos sabiedrībā nepareiza izpratne par katras personas tiesībām un pienākumiem.

Taču iepriekš minētais rada apstākli, ka jaunā tiesu prakse rada neizpratni attiecībā uz iepriekš pieņemtajiem nolēmumiem, kuros noteikts vecākam pienākums maksāt uzturlīdzekļus otram vecākam, kamēr bērns var sevi apgādāt. Vienā no lietām par uzturlīdzekļu maksāšanu, prasītājs uzskatīja, ka uzturlīdzekļu došanas pienākums izbeidzas, jo pēc bērna pilngadības sasniegšanas tos vairs mātei nav tiesiska pamata saņemt. Tiesa prasību noraidīja, norādot, ka uzturlīdzekļu pienākums ir pildāms tik ilgi, kamēr bērns var sevi apgādāt. Turklāt, ja rodas pretenzijas attiecībā uz to, kam nododami uzturlīdzekļi, bērns pēc pilngadības sasniegšanas, pats var celt prasību par uzturlīdzekļu piedziņu pret vecāku, lūdzot izbeigt uzturlīdzekļu maksājošā vecāka pienākumu nodod uzturlīdzekļus vecākam, kura aprūpē bērns atrodas.⁴⁵

Tiesa, nosakot spriedumā uzturlīdzekļu došanas pienākuma termiņa beigas, netulko sašaurināti LR Civillikuma 179.panta pirmo daļu, izvēloties kādu noteiktu brīdi, līdz kuram ir pienākums maksāt uzturlīdzekļus, jo no tā neizriet secinājums, ka izbeidzas vecākam pienākums uzturēt savu bērnu. Uzturlīdzekļu prasības ir bērna labā un interesēs. Līdz ar to tiesai ir jāvadās pēc bērna interesēm, kas ietver visu to, ko bērns ir tiesīgs saņemt saskaņā ar aizgādības tiesību saturu. Pie bērna uzturēšanas nav nozīmīgs fakts, ka aizgādības tiesības ir atņemtas.

LR Civillikuma 181.pants regulē saskarsmes tiesības. Minētā panta pirmā daļa nosaka, ka bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešos kontaktus ar jebkuru no vecākiem. Savukārt, LR Civillikuma 181.panta otrā daļa vecākam personisko attiecību un

⁴⁴ Civilprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, Nr.326/330(1387/1391).

⁴⁵ LR Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 27.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-251/2010. Npublicēts.; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 14.jūnija spriedums lietā Nr.29392008. Npublicēts.

tiešo kontaktu uzturēšanu ar bērnu nosaka gan kā pienākumu, gan kā tiesības, un šie noteikumi piemērojami arī tad, ja bērns šķirts no viena vai abiem vecākiem. Saskarsmes tiesību normatīvajā regulējumā nav svarīgs nodibinātais aizgādības tiesību veids un saturs, galvenais apstāklis ir tas vai bērns ir šķirts no kāda vecāka. Saskaņā ar LR Civillikuma 182.panta pirmo daļu, ja par saskarsmes tiesībām pastāv strīds, tad kārtību, kādā var izmantot saskarsmes tiesību, nosaka tiesa, izprasot bāriņtiesas atzinumu. Bāriņtiesas kompetenci attiecībā uz atzinuma sniegšanu strīdā par saskarsmes tiesībām nosaka Bāriņtiesu likuma 50.panta 1.punkts. Saskaņā ar LR Civillikuma 182.panta pirmo daļu līdz ko tiesa ir saņēmusi bāriņtiesas atzinumu, tā nekavējoties uzaicina puses paskaidrojumu sniegšanai un nosaka saskarsmes tiesības pagaidu izmantošanas kārtību.

LR Civillikuma 182.panta otrā daļa nosaka, ka tiesa var noteikt, ka zināmu laika periodu (nedēļas nogales, brīvdienas skolā utml.) bērns pavada pie tā vecāka, kuram nav piešķirtas aizgādības tiesības, vai arī viņu satikšanās laiku. Autors uzskata, ka komentējamā panta daļā kļūdaini norādīts uz aizgādības tiesībām, jo saskarsmes tiesības pienākas vecākam, no kura bērns ir šķirts. Likumdevējs nav ievērojis konsekvenci, runājot par saskarsmes tiesību pamatiem un strīdu risināšanu, kas izriet no saskarsmes tiesībām.

Tiesa saskaņā ar LR Civillikuma 182.panta trešo daļu var ierobežot saskarsmes tiesības attiecībā uz bērnu, noteicot satikšanos ar bērnu vecākam noteiktā vietā vai arī trešās personas klātbūtnē, ciktāl tas atbilst bērna interesēm. Tāpat tiesa uz laiku var atņemt saskarsmes tiesību, ja saskarsme kaitē bērna interesēm, un kaitējums citādi ir nenovēršams. Uz saskarsmi tiesību nav tam vecākam, kam saskaņā ar LR Civillikuma 198.panta piekto punktu aizgādības tiesības ir izbeigušās – kad aizgādības tiesības vecākam atņemtas ar tiesas spriedumu, pamatojoties uz LR Civillikuma 200.panta pirmajā daļā minētajiem, pierādāmajiem apstākļiem.

Aizgādības tiesības tiek atņemtas pamatotu apsvērumu dēļ, kas dod pamatu secināt, ka saskarsmes tiesības piešķiršana tādām vecākam nebūtu bērna interesēs. Turklāt apstākļi, kas kalpo par pamatu aizgādības tiesību atņemšanai ir pierādāmi. Ar spriedumu nostiprinātais tiesiskais stāvoklis vecākam, atņemot aizgādības tiesības, liedz vecākam prasīt saskarsmes tiesību. Lai varētu lūgt saskarsmes tiesību vai arī celt prasību par to izmantošanas kārtību tiesā, ir nepieciešams juridiski vecākam nostiprināts statuss aizgādības tiesībās. Priekšnoteikums prasīt saskarsmes tiesību ir tas, ka vecākam nav izbeigušās aizgādības tiesības, bērns dzīvo šķirti no vecāka un par saskarsmes tiesībām pastāv strīds. Aizgādības tiesību esamībai ir juridiska nozīme, nevis kāds aizgādību tiesību veids pastāv konkrētajās attiecībās. Atšķirībā no vecāku uzturēšanas pienākuma saskarsmes tiesības turpinās līdz bērns sasniedz pilngadību.

Ņemot vērā iepriekš apskatītos aizgādības tiesību veidus un elementus, jāsecina, ka faktiski īstenojas kopīga aizgādība, ja ir nodibināta ikdienas aizgādība. Viens vecāks realizē ikdienas aizgādību un viņam ir pienākums svarīgus lēmumus nepieņemt neapspriežoties ar otru vecāku. Toties otram vecākam ir tiesības uz saskarsmi ar bērnu, kā arī tiesības un pienākums piedalīties lēmumu pieņemšanā, kas skar bērna attīstību, un bērna uzturēšanas pienākums. LR Civillikuma 181.panta otrā daļa nosaka, ka tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar vecāku, ir tiesības saņemt ziņas par bērnu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem. Saskaņā ar LR Civillikuma 181.pantu vecākiem un personām, īstenojot saskarsmes tiesības vai bērna aprūpi, ir pienākums atturēties no darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem.

2.3. Viena vecāka atsevišķas aizgādības civiltiesiskā regulējuma īpatnības

Saskaņā ar LR Civillikuma 178.¹ panta otro daļu vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, nodibinot uz vecāka vienošanās vai tiesas nolēmuma pamata viena vecāka atsevišķu aizgādību. Minētā panta otrā daļa nosaka tiesību un pienākumu saturu – tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Otram vecākam ir saskarsmes tiesība atbilstoši šā likuma 181.panta un 182.panta noteikumiem.

LR Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka, analizējot iepriekšminētā panta daļu jēgu, jāsecina, ka viena vecāka atsevišķa aizgādība nav aizgādības tiesības atņemšana otram vecākam, izņemot Civillikuma 198.panta 5.punktā paredzēto gadījumu. Civillikuma 198.pantā noteikta aizgādības tiesību izbeigšanās un aprobežošana, kura nav tulkojama paplašināti.⁴⁶

Tiesa, nodibinot vienam vecākam atsevišķu aizgādību, izbeidz vecāku kopīgu aizgādību, nevis atņem otram vecākam aizgādības tiesības. Minētā panta otro daļu nedrīkst paplašināti tulkot, saprotot, ka otram vecākam ir atņemtas aizgādības tiesības. Saskaņā ar LR Civillikuma 200.panta trešo daļu pie aizgādības tiesību izbeigšanās runā par situāciju, kad kādam vecākam atņemot aizgādības tiesības, bērns tiek nodots otra vecāka atsevišķā aizgādībā. Situācijās, kas rodas saskaņā ar LR Civillikuma 203.pantu un 200.pantu, regulējums runā par automātisku bērna nodošanu otra vecāka atsevišķā aizgādībā.

Tomēr ir jāvērs uzmanība, ka aizgādības tiesības vecākam nav atņemtas ar viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanu otram vecākam. LR Civillikuma 178.¹ panta trešā daļa

⁴⁶ Par ģimenes tiesību normu piemērošanu. Tiesu prakses apkopojums. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments, Augstākā tiesa, 2007. Pieejams: www.at.gov.lv/files/docs/.../uzturlidzekli-atbildes%5B1%5D.doc [aplūkots 2011.gada 18.aprīlī]

maldīgi rada priekšstatu, ka vienam vecākam tiek atņemtas aizgādības tiesības. Saskaņā ar LR Civillikuma 200.panta pirmo daļu aizgādības tiesības vecākam var atņemt, ja vecāks ar bērnu apietas sevišķi slikti; nerūpējas par bērnu vai nenodrošina bērna uzraudzību un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību; ir devis piekrišanu bērna adopcijai. Aizgādības tiesību atņemšana vecākam ir galējais piemērojamais līdzeklis. Taču jāmin, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 244.⁷pantu vecāks, kam atņemtas aizgādības tiesības, pēc pamatotas apstākļu maiņas, var iesniegt tiesā jaunu prasību, kas skar jautājumus par aizgādības un saskarsmes tiesībām.

Lai aizstāvētu LR AT Senāta normu iztulkošanu ir nepieciešams atšķirt atsevišķas aizgādības institūtu no aizgādības tiesību izbeigšanas, kuras rezultātā tiek nodibināta atsevišķa aizgādība otram vecākam. Vienā gadījumā, nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, tiek izbeigta vecāku kopīga aizgādība, bet otrā gadījumā tiek automātiski nodibināta atsevišķa aizgādība, jo vienam vecākam ir atņemtas aizgādības tiesības.

Ceļot tiesā prasību par viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu, nav pamata atsaukties uz aizgādības tiesību atņemšanu otram vecākam. Ja vecāks ceļ prasību par aizgādības tiesību atņemšanu otram vecākam, tad tieši pretēji – nav nepieciešams pieteikt prasījumu par atsevišķas aizgādības noteikšanu. Tiesu praksē tomēr ir novērojams, ka līdzās aizgādības tiesību atņemšanai tiek prasīts nodibināt atsevišķu aizgādību. Šāda veida lietās bieži tiek nospriests noraidīt prasību par aizgādības tiesību atņemšanu, nodibinot prasītājam viena vecāka atsevišķu aizgādību.⁴⁷ Līdz ar to prasījums par viena vecāka atsevišķu aizgādību tiek prasīts tālākam strīda risinājumam, ja aizgādības tiesības netiek atņemtas, jo strīdu par aizgādības tiesībām ir nepieciešams izlemt.

Pierādot vecākam prasījumu, otram vecākam tiek atņemtas aizgādības tiesības un līdz ar to bērns pāriet prasītāja atsevišķā aizgādībā automātiski. Autors uzskata, ka ar LR Civillikuma 200.pantu tiek radīta neizpratne par viena vecāka atsevišķu aizgādību. LR Civillikuma 200.panta trešajā daļā jēdziens ” atsevišķā aizgādībā” būtu aizstājams ar vārdu ”aizgādībā”, jo vecākam nododot aizgādību pār bērnu, ja atņemtas otram vecākam aizgādības tiesības, nav tā īstenojama no kādas personas atsevišķi. Pie katra aizgādības tiesību veida nodibināšanas tiek noteikta kārtība, kā tā īstenojama. Ja vienam vecākam ir atņemtas aizgādības tiesības ar spriedumu, tad viņa aizgādības tiesības izbeidzas, un nav nepieciešams noteikt kādu kārtību otram vecākam, lietojot maldīgu terminu ”atsevišķa”.

Izvērtējot virspusēji prasības pamatus, tad, lai nodibinātu viena vecāka atsevišķu aizgādību, ko regulē LR Civillikuma 178.¹ panta otrā daļa, tiek ņemts vērā Bāriņtiesas

⁴⁷ Autors apgalvojumam par piemēru piedāvā: Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas tiesas 2010.gada 31.marta spriedums lietā Nr.C30242508. Npublicēts.

atzinums un pušu paskaidrojumi, iesniegtie pierādījumi. Lai viena vecāka atsevišķu aizgādību nodibinātu bērna interesēs, ir jākonstatē, ka bērna interesēs ir izbeigt vecāku kopīgi īstenoto aizgādību.⁴⁸ Nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, vecāks var vienpersoniski pieņemt lēmumus, kas skar no aizgādības tiesībām izrietošos jautājumus attiecībā uz bērnu. Tiesai, nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, ir jākonstatē, ka vienpersoniska lēmumu pieņemšana būs bērna interesēs un tikai šādā veidā var realizēt bērna vislabākās intereses.

Tomēr ir diskutējams jautājums par to, kāds aizgādības tiesību saturs paliek vecākam situācijā, kad otram vecākam tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. LR Civillikums it kā skaidri nosaka, ka vecākam paliek saskarsmes tiesība un uztura došanas pienākums. Aizgādības tiesības LR Civillikuma 177.panta otrajā daļā definētas, kā tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rodas jautājums, ja jau LR AT Senāts nosaka, ka netiek atņemtas aizgādības tiesības, tad kādas tiesības paliek vecākam. Tādējādi rodas iespaids, ka tikai pateicoties tiesiskajam stāvoklim, ka nav atņemtas aizgādības tiesības, vecākam paliek tiesības uz saskarsmi. No saskarsmes tiesību regulējuma izriet arī atsevišķas aizgādības nerealizējošā vecāka tiesības – uzturēt personiskus un tiešus kontaktus ar bērnu, saņemt ziņas par bērna attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.

Izdarot secinājumus, tomēr ar šādu viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu var rasties kļūdaina tiesību normu interpretācija, jo nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, netiek atņemtas aizgādības tiesības otram vecākam. Kaut arī LR Civillikuma 178.¹ panta trešā daļa nosaka vecākiem piemītošās tiesības un pienākumus viena vecāka atsevišķas aizgādības gadījumā, nav skaidrs kādas aizgādības tiesības tiek saglabātas otram vecākam. Vecākam netiek atņemtas aizgādības tiesības, taču tās būtībā ir bez satura, jo vecāks nelemj jautājumus, kas skar bērna intereses.

Viena vecāka atsevišķas aizgādības veids ir nepieciešams LR Civillikumā, taču to nepieciešams konkretizēt. Tāpat likumdevējam ir jāaizsargā bērna tiesības uzturēt kontaktu ar savu vecāku, kuram ir tiesības tikai uz saskarsmi. Likumdevējam nepieciešams konkretizēt viena vecāka atsevišķas aizgādības veidu, nosakot LR Civillikumā, ka nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, otram nav atņemtas aizgādības tiesības un tiek izbeigta vecāku kopīgā aizgādība. Pašreizējais normatīvais regulējums nesasniedz mērķi, jo sabiedrībā var rasties neizpratne starp dažādiem aizgādības tiesību veidiem, elementiem – viena vecāka atsevišķu aizgādību, ikdienas aizgādību un aizgādības tiesību atņemšanu.

⁴⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.C31293305. Npublicēts.

3. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU NOZĪME BĒRNA PĀRROBEŽU NOLAUPIŠANĀS LIETĀS

3.1. 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem

Bērna intereses ir noteicošās, izšķirot strīdus par aizgādības tiesībām tiesā vai vecākiem savstarpēji vienojoties, kad vecāki nedzīvo kopā vai šķir laulību, jo tikai tādējādi bērni tiek pasargāti, un tiem tiek izveidota labvēlīgā vide attīstībai. Taču, ņemot vērā, ka pasaulē ir brīvs, atvērts darba tirgus un pieaug globalizācijas procesi pasaulē, bērni var ciest no viena vecāka patvaļības, kas, neievērojot otra vecāka aizgādības tiesības, kopā ar bērnu pārceļas uz ārvalstīm uz īslaicīgu vai pastāvīgu dzīvi. Tādējādi bērns tiek aizvests no pastāvīgās dzīvesvietas jurisdikcijas uz citas valsts jurisdikciju.

Hāgas Starptautisko privāttiesību konferencē 1980. gada 25. oktobrī tika noslēgta Hāgas Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem⁴⁹ (turpmāk – Hāgas konvencija), lai starptautiskā līmenī aizsargātu bērnus no nelabvēlīgas ietekmes, ko radījusi viņu prettiesiska aizvešana vai aizturēšana, kā arī lai aizsargātu to personu tiesības, kuru aizgādībā vai aizbildnībā atrodas bērns, un nodrošinātu ātru bērnu atpakaļatdošanu.⁵⁰

Saskaņā ar likuma Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 1.pantu.⁵¹ Hāgas konvencija tika pieņemta un apstiprināta LR. Hāgas konvencija LR stājās spēkā 2002.gada 1.februārī.⁵² Hāgas konvencijas piemērošanā svarīga nozīme ir Padomes Regulai (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu⁵³ (turpmāk – Regula). Taču šī Regula ir svarīga un nozīmīga kopsakarā ar Hāgas konvenciju tikai Eiropas Savienības ietvaros, turklāt Regula saskaņā ar tās 60.pantu prevalē pār Hāgas konvenciju. Hāgas konvencija un Regula savstarpēji viena otru papildina. Tāpat svarīga nozīme bērnu aizsardzībā ir 1996.gada 19.oktobra Hāgas Konvencijai par

⁴⁹ 1980.gada 25.oktobra Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: LR spēkā no 01.02.2002., Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, Nr.151(2538)

⁵⁰ Kucina I. Bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 2009. 21.jūlijs, Nr.29(572), 4.lpp.

⁵¹ Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.decembris, Nr.151(2538).

⁵² Par starptautisko līgumu spēkā stāšanos: Ārlietu ministrijas 2002.gada 9.janvāra dienesta informācija Nr.40/43-174, Latvijas Vēstnesis, 2002. 16. janvāris, Nr.193(3351).

⁵³ Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu. Pieejams: http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/arv_fin_pal/bernu_izvesana/regula_latviesu_valoda.pdf [aplūkots 2011.gada 21.aprīlī]

jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, kas LR stājās spēkā ar 2003.gada 1.aprīli.⁵⁴ Saskaņā ar Hāgas konvencijas 2.pantu LR ir jānodrošina visi attiecīgie pasākumi, lai nodrošinātu Hāgas konvencijas mērķu izpildi savā teritorijā, turklāt šīm darbībām jābūt iespējami visefektīvākajām. Hāgas konvencijas 6.pants uzliek par pienākumu LR nozīmēt centrālo iestādi, kas veiktu pienākumus, ko nosaka Hāgas konvencija šādām iestādēm veikt.

Saskaņā ar likuma Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 2.pantu starptautiskos strīdu atrisināšanā, kas radušies atbilstoši Hāgas konvencijas noteiktajam, LR pienākumus kā centrālā iestāde veic LR Tieslietu ministrija. LR Tieslietu ministrijas kompetence un rīcība ir noteikta ne tikai Hāgas konvencijā, bet arī LR MK 2007.gada 15.maija izdotajos noteikumos Nr.32 „Kārtība, kādā Latvijas centrālā iestāde atbilstoši 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencijai par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem veic tajā minētās darbības un sadarbojas ar citām valsts un pašvaldību iestādēm”⁵⁵, lai veicinātu sadarbību starp LR iestādēm un izpildītu, sasniegtu Hāgas konvencijas mērķus. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 644.⁷pantu un 644.¹³pantu lietas par bērnu pārrobežu nolaupīšanu piekritīgas LR pirmās instances tiesām, kuru rīcību šāda rakstura lietās regulē Civilprocesa 77.¹ nodaļa un 77.² nodaļa.

Hāgas konvencijas preambula nosaka, ka valstis, kas parakstījušas šo konvenciju, ir cieši pārliecinātas par to, ka bērnu interesēm ir sevišķi svarīga nozīme jautājumos, kas saistīti ar viņu aizbildnību. Konvenciju parakstošās valstis apņemas starptautiski aizsargāt bērnus no nelabvēlīgās ietekmes, ko radījusi viņu nelikumīga aizvešana vai aizturēšana, un izstrādāt rīcību, kas nodrošinātu ātru atgriešanos viņu pastāvīgās dzīvesvietas valstī, kā arī nodrošināt tiesību uz apmeklēšanu aizsardzību.

Saskaņā ar Hāgas Konvencijas 1.pantu tās mērķi ir nodrošināt bērnu, kuri nelikumīgi aizvesti uz vai aizturēti kādā no līgumslēdzējām pusēm, ātru atgriešanos un nodrošināt to, ka tiesības uz aizbildnību un apmeklēšanu saskaņā ar vienas līgumslēdzējas puses likumiem tiek respektētas arī citās līgumslēdzējās pusēs.

Līdz ar to Hāgas konvencijas galvenie mērķis ir aizsargāt bērnus no nelabvēlīgās ietekmes, ko radījusi viena vecāka patvaļīga, prettiesiska aizvešana vai aizturēšana citā valstī, kas nav bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Konvencijas mērķis ir noteikt konvencijas dalībvalstīm

⁵⁴ 1996.gada 19.oktobra Hāgas Konvencijai par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem: LR spēkā no 01.04.2003., Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.oktobris, Nr.158(2733) .

⁵⁵ „Kārtība, kādā Latvijas centrālā iestāde atbilstoši 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencijai par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem veic tajā minētās darbības un sadarbojas ar citām valsts un pašvaldību iestādēm”: Ministru kabineta 2007.gada 15.maija noteikumi Nr.32., Latvijas Vēstnesis, , 2007. 17.maijs, Nr.79(3655).

priekšrakstus rīcībai, kas nodrošinātu bērnu ātru atgriešanu bērna pastāvīgākajā dzīvesvietā, kas bija pirms prettiesiskās aizvešanas, aizturēšanas. Tāpat, aizsargājot bērna intereses, aizsargāt to personu tiesības un intereses, kurām ir tiesisks pamats īstenot aizbildnību vai apmeklēšanu.

No mērķiem izriet gadījumi, kad Hāgas konvencija ir piemērojama. Hāgas konvencija ir cieši saistīta ar aizgādības tiesībām un bērna tiesībām, tā interesēm. Autors izvēlas turpmāk apskatīt un izvērtēt tikai aizgādības tiesību nozīmi, jo darba mērķis nav aizbildniecības nozīmes apskatīšana. Pirmkārt, lai varētu runāt par bērna pārrobežu nolaupīšanu, ir jāpastāv pārrobežu elementam, t.i., bērns nav nolaupīts vai aizturēts vienas valsts ietvaros, bet gan nolaupīts vai aizturēts citā valstī. Tā kā Hāgas konvencijai ir mērķis aizsargāt bērnu no nelikumīgas nolaupīšanas, tad Hāgas konvencija iestājas par aizgādības tiesību pārkāpšanas nepieļaujamību. Aizgādības tiesību, kam ir juridisks pamats, pārkāpšana nevar būt bērna interesēs. Hāgas konvencija runā par civiltiesiskajiem aspektiem bērna pārrobežu nolaupīšanā. Līdz ar to bērns tiek nolaupīts personīgu iemeslu dēļ un nolaupījušā persona ir ar bērnu saistīta - ģimenes attiecībās. Hāgas konvencija neietver bērnu nolaupīšanu finansiālu nolūkos, kas jau būtu krimināltiesiskie aspekti.

Lai Hāgas konvencijas ietvaros tiktu konstatēts pārkāpums un Hāgas konvencija būtu piemērojama, nepietiek ar konstatētu faktu, ka bērns ir aizvests vai aizturēts, bet gan nepieciešams, pirmkārt, kādas personas aizgādības tiesību pārkāpums. Turklāt aizgādības tiesībām jābūt likumā noteiktā kārtībā izveidojošām vai nostiprinātām. Līdz ar to nozīmīgu lomu ieņem katras valsts aizgādības tiesību normatīvais regulējums.

Hāgas konvencija ar 5.pantu paskaidro mērķos ietvertos jēdzienus "tiesības uz aizbildniecību" un "tiesības uz apmeklēšanu". "Tiesības uz aizbildniecību" ietver tiesības, kas attiecas uz rūpēm par bērnu un, it īpaši, uz tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu. "Tiesības uz apmeklēšanu" ietver tiesības aizvest uz noteiktu laika periodu bērnu uz vietu, kas nav bērna pastāvīgā dzīvesvieta. Saskaņā ar Regulas 2.panta 10.punktu tiesības uz apmeklēšanu ir identisks jēdzienam saskarsmes tiesības. Savukārt, saskaņā ar Regulas 2.panta 9.punktu saprotams, ka tiesības uz aizbildniecību ir uzraudzības tiesības.

Attiecībā uz Eiropas Savienības valstīm, kurās piemēro Regulu un Hāgas konvenciju, Hāgas konvencijas 5.pantā ietvertie jēdzieni tiek plašāk izskaidroti ar Regulu. Regulas 2.panta 7.punkts norāda, ka ar terminu "vecāku atbildība" saprotamas visas tiesības un pienākumi attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu, kuras piešķirtas fiziskai vai juridiskai personai ar spriedumu, likumu vai nolīgumu, kam ir juridisks spēks. Jēdziens ietver uzraudzības tiesības un saskarsmes tiesības. Saskaņā ar Regulas 2.panta 8.punktu ar terminu "persona, kam ir vecāku atbildība" saprot jebkuru personu, kam ir vecāku atbildība par bērnu. Saskaņā

ar Hāgas konvencijas 4.pantu, konvencija ir piemērojama attiecībā uz bērniem, kas nav sasnieguši 16 gadu vecumu.

Regulas 2.panta 11.punkts dod skaidrojumu terminam “nelikumīga aizvešana vai aizturēšana”, kas saskaņā ar Hāgas konvencijas 3.punktu ir priekšnoteikumi, lai uzskatītu aizvešanu vai aizturēšanu par nelikumīgu, – ar to saprot bērna aizvešanu vai aizturēšanu, ja ar to tiek pārkāptas uzraudzības tiesības, kas iegūtas ar spriedumu, likumu vai nolīgumu, kuram ir juridisks spēks saskaņā ar tās dalībvalsts tiesību aktiem, kurā bija bērna pastāvīgā dzīvesvieta tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas un ja aizvešanas vai aizturēšanas laikā uzraudzības tiesības atsevišķi vai kopīgi tika faktiski īstenotas, vai arī tās tiktu šādi īstenotas, ja nebūtu notikusi aizvešana vai aizturēšana. Uzraudzību uzskata par kopīgi īstenotu, ja saskaņā ar lēmumu vai likumu viena persona, kam ir vecāku atbildība, nevar lemt par bērna dzīvesvietu bez citas personas piekrišanas, kam ir vecāku atbildība. Izdarot secinājumus, galvenais uzsvars tiek likts uz to, vai personai, kas aizvedusi, aizturējusi bērnu, ir tiesības noteikt bērna dzīvesvietu.

Minētie priekšnoteikumi ir vispārīgi noteikti, neietver dzīvē faktiski izveidojušās attiecības, iemeslus, kāpēc bērns ir aizvests, aizturēts. Tāpēc, lai nekaitētu bērna interesēm vēlreiz, tam ar atgriešanos mainīt dzīves vidi, valstīm, iesniedzot pieteikumus par bērna atgriešanos ārvalstu kompetentajām institūcijām, būtu jāizvērtē faktiskie apstākļi vai bērns būtu atgriežams. Bieži uz ārzemēm bērnu aizved tas vecāks, kas par bērnu rūpējas. Katrā ziņā, ja pieteikums par bērna atgriešanu tiek noraidīts, tad tas neatņem vecākam tiesības aizgādības un saskarsmes tiesības noregulēt atbilstoši tās valsts tiesību aktiem, kur bērns faktiski atrodas.

Autors vēlas apskatīt Jūrmalas pilsētas tiesas 2010. gada 2.novembra lēmumu⁵⁶, ar kuru pieteikums par bērna atgriešanu Latvijā tika norādīts, tādējādi nepieļaujot tā iesniegšanu ārvalstu kompetentajā iestādē. Tiesa pieteikumu par bērna atgriešanu vērtēja bērna interesēs, lai bērna iespējamā atgriešana nekaitētu bērna interesēm. Tiesa lēmumā uzsvēra, ka faktiski, izvērtējot pierādījumus, pēc bērna atgriešanās, pieteicējs nevarēs par viņu rūpēties. Rūpes labāk pār bērnu īsteno māte ārvalstī, kaut arī ir notikusi nelikumīga bērna aizvešana. Tiesa ar šādu lēmumu rīkojās bērna interesēs, kas arī Hāgas konvencijas izpratnē ir viens no mērķiem. Hāgas konvencijas mērķi ir īstenojami, taču tie ir pakārtoti bērna interesēm. Taču jāņem vērā, ka minētais lēmums neizlemj aizgādības tiesību un saskarsmes tiesību strīdu pēc būtības. Autors secina, ka jebkurš lēmums sakarā ar Hāgas konvencijas piemērošanu, bērna nolaupīšanas faktu, nevar izlemt radušos strīdu starp vecākiem, šie lēmumi ir ar mērķi, lai veicinātu ātrāku aizgādības tiesību, saskarsmes tiesību noregulējumu tiesiskā ceļā.

⁵⁶ Jūrmalas pilsētas tiesas 2010.gada 2.novembra lēmums lietā Nr.C17072710. Nepublicēts.

Kaut arī bērna atgriešana iepriekš komentētajā situācijā netika atzīta, tomēr atbilstoši konvencijas noteiktajam, ir notikusi nelikumīga bērna aizvešana, kaut arī nolaupījušais vecāks rīkojies bērna interesēs. Nepamatoti ir atzīt vecāka, kas faktiski īsteno aprūpi, rīcību par nelikumīgu. Vecāks, kurš faktiski rūpējas viens pats par bērnu, ir atbildīgs par bērna attīstību, un, lai to varētu veikt, ir nepieciešams pieņemt lēmumus attiecībā uz bērnu.

Hāgas konvencija nosaka priekšnoteikumus, ar kuriem saskaņā aizvešana vai aizturēšana ir nelikumīga. Hāgas konvencija nesniedz detalizētu aizgādības tiesību satura regulējumu, kas būtu nepieciešams, lai rastos Hāgas konvencijas pārkāpums vai nerastos pārkāpums. Hāgas konvencija aicina dalībvalstis respektēt citu dalībvalstu aizgādības tiesību normatīvos regulējumus. Dalībvalstu kompetencē ir atstāts jautājums par aizgādības tiesībām.

Pie iepriekšminētā būtu apskatāms Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums⁵⁷ par nepilngadīgā bērna atgriešanu Apvienotajā Karalistē. Tiesa savā lēmumā nepamatoti atreferēja un izvērtēja pieteikuma iesniedzēja tiesības prasīt bērna atgriešanos tā parastajā dzīvesvietā. Tiesa, izvērtējot vai aizvešana ir nelikumīga, noskaidroja, vai pastāv aizgādības tiesības iesniedzējam, uz ko pamatot pieteikumu par bērna atgriešanu. Turklāt tiesa Apvienotās Karalistes aizgādības tiesību regulējumu salīdzināja ar LR Civillikuma regulējumu, noskaidrojot, vai pastāvēja kopīga aizgādība un ir pārkāptas tiesības lemt jautājumu par bērna dzīvesvietu. Bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās nav mērķis veidot aizgādības tiesību harmonizāciju, bet gan, aizsargājot bērna intereses, lemt par bērna atgriešanu vai neatgriešanu tā parastajā dzīvesvietā. Šāds plašs izvērtējums nav nepieciešams saskaņā ar Hāgas konvencijas 1.(b) pantu un 14.pantu. Tiesai nebūtu jāapšaubā pieteikums, ko apstiprina Apvienotā Karaliste. Tiesai ir jāizvērtē vai ir notikusi nelikumīga aizvešana un vai nav piemērojami bērna neatgriešanas pamati, kas noteikti ar Hāgas konvencijas 13.pantu.

Iepriekšminētais pieteikums tika skatīts Rīgas apgabaltiesā, sakarā ar atbildētāja blakus sūdzību.⁵⁸ Otrā instance savā lēmumā pamatoti atreferēja tikai to, ka pastāv kopīga aizgādība, neatreferējot pirmās instances tiesas lēmumā norādīto normatīvo aktu harmonizēšanu.

Saskaņā ar Hāgas konvencijas 19.pantu lēmums, kas pieņemts saskaņā ar šo konvenciju un ir saistīts ar bērna atgriešanu, nav jāuzskata par aizgādības pēc būtības nodibināšanu. Tas nozīmē vienīgi to, ka strīda izšķiršana par aizgādības tiesībām ir piekritīgs valstij, kurā bijusi bērna parastā dzīvesvieta. Secinot – lēmums saskaņā ar Hāgas konvenciju par bērna neatgriešanu nav aizgādības pēc būtības nodibināšana, jo tad strīda izšķiršana par aizgādības tiesībām ir piekritīga nolaupīšanas valstij, pamatojoties uz apstākli, ka bērns atrodas nolaupīšanas valsts jurisdikcijā.

⁵⁷ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508. Nepublicēts.

⁵⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008.gada 4.septembra lēmums lietā Nr.C33140508.Nepublicēts.

LR kompetentās iestādes ievēro iepriekšminēto, minot par piemēru Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmumu⁵⁹, kurā tiesa pamatoti neņēma vērā bāriņtiesas norādījumus par bērna dzīvesvietu viņa interesēs. Tiesa lēmumā norādīja, ka dzīvesvieta bērna interesēs nosakāma lietā par aizgādības tiesību noteikšanu. Autors no lēmuma secina, ka Hāgas konvencijas 13.pantā noteiktie izņēmumi bērna neatgriešanai neietver vērtējumu par dzīvesvietu, kura būtu kādā veidā izdevīgāka par vienu vai otru. Hāgas konvencijas 13.pantā noteiktie izņēmumi ir saistīti ar psiholoģiskiem aspektiem. Tāpat lēmums par bērna atgriešanu nav bērna nodošanu viena vai otra vecāka aprūpē.⁶⁰

Aizgādības tiesību strīda izšķiršana ir atkarīga no lēmumiem par bērna atgriešanu vai neatgriešanu. Bērna atgriešanas priekšnosacījumi Hāgas konvencijā ir bērna parastā dzīvesvieta pirms bērna nolaupīšanas un bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskums. Saskaņā ar Hāgas konvencijas 12. pantu bērna neatgriešanas pamats ir apstākļi, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē pēc nolaupīšanas. Taču iepriekšminētais pants ierobežo nolaupīšanas valsts rīcības brīvību, pieņemot lēmumu, – šis apstākļi ir vērtējams, ja ir pagājis vairāk par vienu gadu kopš bērna nolaupīšanas fakta. Saskaņā ar Hāgas konvencijas 13.pantu bērna neatgriešanās pamati – kad atgriešana bērnam sagādā fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi rada tam neciešamu situāciju; kad pats bērns iebilst pret atgriešanu – ņem vērā, ja bērns sasniedz brieduma pakāpi, kad spēj būt atbildīgs par saviem uzskatiem; kad persona vai iestāde, kas ir uzņēmusies rūpes pār bērnu, bērna aizvešanas vai aizturēšanas laikā nav izmantojusi savas tiesības uz aizgādību, ir piekritusi bērna aizvešanai vai aizturēšanai vai arī nav iebildusi pret to. Saskaņā ar Hāgas konvencijas 20.pantu bērna atgriešanu nepieļauj pieteikuma saņēmējvalsts pamatprincipi par cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzību.

Hāgas konvencijas mērķis ir novērst bērnu prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu un pēc iespējas ātrāk bērnu atgriezt parastajā dzīvesvietā. Taču konvencija paredz virkni izņēmumus, kad bērnu var neatgriezt parastajā dzīvesvietā. Līdz ar to, lai arī būtu pārkāptas viena vecāka aizgādības tiesības, Hāgas konvencija norāda, ka bērna intereses ir prioritāras, pateicoties izņēmumiem. Jāpiemin, ka minētie izņēmumi ir pierādāmi no nolaupījušās personas puses, taču kompetentajām institūcijām par bērna atgriešanu vai neatgriešanu ir jāpieņem objektīvs lēmums, kas pēc iespējas vairāk būtu atbilstošs bērna interesēm. Lēmumi par bērna neatgriešanu nav nolaupītāja rīcības akceptēšana par likumīgu, bet gan lēmumi ir pieņemti bērna interesēs. Tomēr pārāk plaša Hāgas konvencijas 13.panta tulkošana padarītu konvencijas mērķus nesasniedzamus un konvencija zaudētu savu preventīvo nozīmi – novērst

⁵⁹ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā nr.C33140508. Nepublicēts.

⁶⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2009.gada 26.janvāra lēmums lietā Nr.C31287808. Nepublicēts.

un atturēt personas no patvaļīgas bērnu aizvešanas un aizturēšanas. Taču, pieņemot jebkuru lēmumu, būtu jāvadās pēc principa, ka bērna intereses ir prioritāras.

Autors uzskata, ka tiesa, pieņemot lēmumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, saskaras ar situāciju, kurā prioritāras ir bērna intereses, taču tāpat tiesai jāņem vērā vecāka tiesības uz aizgādību, kā arī abu vecāku tiesības uz ģimenes dzīvi, izvērtējot šos apstākļus atbilstošāk bērna interesēm.

Iepriekšminētajam par piemēru var minēt Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) spriedumu lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*.⁶¹ Nolaupījušā māte un bērns iesniedza ECT prasību pret Šveici par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 8.panta pārkāpumu uz ģimenes dzīvi.⁶² Tāpat iesniedzēja atsaucās uz iepriekšminētās konvencijas 3.pantu, 6.pantu un 9.pantu. Iesniedzējas ieskatā pārkāpums radās Šveices tiesu institūciju rīcību dēļ, jo tiesvedība par bērna atgriešanu turpinājās nepamatoti ilgi, kamēr Šveices Federālā tiesa nolēma atgriezt bērnu Izraēlā, neizvērtējot visus faktiskos apstākļus. Pie tam tiesa noteica, ka mātei arī būtu jāatgriežas Izraēlā, jo tas būtu bērna interesēs. Vēlāk gan bērns netika atgriezts dažādu apstākļu maiņas dēļ. ECT Lielā palāta, konstatēja, ka būtu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 8.panta pārkāpums, ja Federālās tiesas lēmums par bērna kopā ar māti atgriešanu būtu izpildīts.

ECT uzskata Šveices Federālās tiesas uzlikto pienākumu par nesamērīgu un neatbilstošu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 8.pantam. ECT tiesa norāda, ka, interpretējot un piemērojot Hāgas konvenciju, ir jāņem vērā arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas noteiktās garantijas un ANO konvenciju par bērna tiesībām. Federālā tiesa nevarēja šauri tulkot Hāgas konvenciju, tādējādi nodrošinot tikai Hāgas konvencijas mērķu izpildi.⁶³ ECT uzskatīja, ka nebija pamata apmierināt pieteikumu par bērna atgriešanos Izraēlā, un Federālās tiesas lēmums par atgriešanu iejaucās tiesībās, ko garantē Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 8.pants. Šveices Federālā tiesa neizvērtēja atbilstoši faktiskos apstākļus lietā, kā arī nenodrošināja Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 8.panta paredzētās garantijas, neizvērtējot ģimenes intereses, pēc atgriešanās Izraēlā.⁶⁴

⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*. Pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=70097161&skin=hudoc-fr> [aplūkots 24.04.2011.]

⁶² 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. LR pieņemta 1997.gada 4.jūnijā, spēkā ar 1997.gada 13.jūniju, Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, Nr.143. Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eck.htm> [aplūkots 24.04.2011.]

⁶³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*. para. 144.-151. Pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=70097161&skin=hudoc-fr> [aplūkots 24.04.2011.]

⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*. Kopsavilkums. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=1323&lng=1&sl=2> [aplūkots 24.04.2011.]

ECT pie iepriekšminētā secinājuma nonāca, izvērtējot faktiskos apstākļus. Faktiskie apstākļi tika izvērtēti, ņemot vērā Hāgas konvencijas regulējumu un Šveices Federālās tiesas rīcību – vai to piemērojot, tiek nodrošinātas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas noteiktās garantijas.

Apskatītajā ECT lietā, atbildētājs Šveices valsts uzsvēra bērna neatgriešanas pamatu šauru tulkošanu, lai Hāgas konvencija nekļūtu par "tukšiem vārdiem". Tāpat atbildētājs uzsvēra nolaupījušā vecāka rīcības leģitīmācijas nepieļaujamību. Atbildētājs uzskatīja, ka nevar akceptēt nolaupījušā vecāka rīcību apstākļu maiņas dēļ, jo tā radusies vienpusēji no nolaupījušā vecāka puses, neievērojot to, ka bērna pastāvīgajā dzīvesvietā mātei bija visas iespējas izšķirt strīdu par aizgādības tiesībām.⁶⁵ Attiecībā uz garantijām par ģimenes dzīvi, atbildētājs norādīja, ka bērnam ir vēlams zināt savu tēvu un to satikt, neskatoties uz tēva iepriekšējo pienākumu pret bērnu pildīšanas vēsturi un Izraēlā noteiktajiem ierobežojumiem.⁶⁶

ECT norāda divējādu izpratni par bērna tiesībām uz saskarsmi ar abiem vecākiem, tādējādi veidojot ģimeni ar abiem vecākiem. No vienas puses bērnam ir tiesības saglabāt ģimenes vidi, izņemot gadījumus, kad ģimene dažādu pamatotu apsvērumu dēļ ir kļuvusi par "nederīgu". Ģimenes saišu pārtraukšana ir ārkārtējs gadījums. No otras puses bērna interesēs ir nepieļaut nepamatotas viena vai otra vecāku interešu garantijas uz ģimeni, kas varētu kaitēt bērna attīstībai, veselībai.⁶⁷

ECT norāda, ka tiesām, izvērtējot bērna atpakaļdošanas nosacījumus, vajadzētu rast iespējami labāko risinājumu attiecībā uz ģimenes dzīvi, kas būtu bērna interesēs. Bērna atgriešana un ģimenes dzīves atjaunošana nav absolūts pienākums. Lēmums par bērna atgriešanu nevar būt, kā piespiedu līdzeklis, sankcija pret bērnu, ja ir apstākļi, kas liecina, ka ar bērnu dzīvojošais vecāks pamatoti iebilst pret bērna atgriešanu un ir konstatējamās laika gaitā izveidojušās attiecību izmaiņas ar vecāku, kurš ar bērnu nedzīvo kopā.⁶⁸

Apskatītajā lietā, lemjot par bērna atgriešanu Izraēlā, tika saņemti ekspertu atzinumi. Atzinumi nepārprotami norādīja, ka nav iespējams šķirt bērnu no mātes, jo tas var radīt psiholoģiska rakstura traumu bērnam. Pamatojoties uz atzinumiem, Šveices Federālā tiesa pieņēma lēmumu par bērna atgriešanu kopā ar māti uz Izraēlu, kaut arī pastāvēja apstākļi, ka pret māti Izraēlā paredzamas kriminālas sankcijas. Līdz ar to ECT spriedumā tiek izvērtēts, vai šāds risinājums nav Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta noteikto garantiju pārkāpums. ECT norāda, ka, lai atrastu labāko risinājumu, ir

⁶⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v. Switzerland. para. 118.-119. Pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=70097161&skin=hudoc-fr> [aplūkots 14.05.2011.]

⁶⁶ Ibid, para. 123.

⁶⁷ Ibid, para. 136.

⁶⁸ Ibid, para. 139.-140.

nepieciešams izvērtēt – ar kādām grūtībām bērns un māte saskarsies galamērķī – Izraēlā. Tāpat jāizvērtē bērna intereses un dzīve, labklājība nolaupītajā valstī.⁶⁹

Attiecībā pret bērnu tiek konstatēts, ka viņam ir Šveices pilsonība un Šveicē atrodas kopš divu gadu vecuma, kā arī bērns mācās bērnudārzā. Vēlāk bērns apmeklē Šveices skolu un runā franču valodā. ECT atzīst, ka bērns vēl ir jauns un viņam ir spējas pielāgoties, taču bērna atgriešana Izraēlā un atkal ierastās vides mainīšana nav labvēlīga, atbilstoša bērnam. Tāpat nepieciešams izvērtēt mātes atgriešanās Izraēlā risku, jo Šveices tiesas pieturējās pie viedokļa, ka bērns no mātes nevar būt šķirts. Šie apstākļi tiek apskatīti kopā ar Izraēlā dzīvojošā tēva iespējām pildīt pienākumus pret bērnu. ECT norāda, ka kriminālo sankciju iespējamību pret māti Izraēlā nevar izslēgt, kaut arī Izraēlas centrālā iestāde sniedza ziņojumu par kriminālo sankciju nepielietošanu pret māti. Pie šādiem apstākļiem ECT norāda, ka nekādā gadījumā bērna un mātes atgriešana nevar būt bērna interesēs, jo pastāv risks, ka Izraēlā var tikt bērns šķirts no mātes kriminālo sankciju dēļ. Māte bērnam ir vienīgā persona, ar ko konkrētajos apstākļos tā ir saistīta, un ECT, vadoties no lietā esošajiem pierādījumiem, apšaubā tēva iespēju aprūpēt bērnu pēc atgriešanās, ja pret māti tiktu piemērotas kriminālās sankcijas un iespējamais cietumsods. ECT uzskata, ka Šveices Federālās tiesas spriedums par bērna kopā ar māti atgriešanu būtu nesamērīgs pret mātes tiesībām uz ģimenes dzīvi, uzturēt kontaktus ar bērnu gadījumā, ja Federālās tiesas lēmums būtu jāizpilda.⁷⁰

Apskatītājā ECT lietā var saskatīt Hāgas konvencijas mērķa - nodrošināt bērnu ātru atgriešanu pastāvīgajā dzīvesvietā – trūkumus. Piemērojot Hāgas konvenciju, nepieciešams ņemt vērā personu tiesības uz ģimenes dzīvi un nevar burtiski tulkot Hāgas konvenciju, neievērojot cilvēktiesības. Spriedums arī norāda, ka nevar nepamatoti, nesamērīgi tulkot Hāgas konvencijas 13.pantu. ECT spriedums norāda, ka ir nepieciešams izvērtēt visus faktiskos apstākļus, kas pastāv un kas var izveidoties, lemjot par bērna atgriešanu kopā ar māti vai atsevišķi. Autors, ņemot par pamatu šo spriedumu, secina, ka Hāgas konvencija ir jāpiemēro izvērtējot visus esošos un nākotnē gaidāmos faktiskos apstākļus, lai novērstu Hāgas konvencijas burtisku automātisku piemērošanu. Skatot jautājumu par bērna atgriešanu, nav jāievēro tikai bērna intereses pret nolaupīšanas faktu, bet arī tiesības uz ģimeni. Jāievēro arī izveidojošies faktiskie apstākļi, apstākļu maiņa bērna interesēs.

⁶⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v. Switzerland. para. 143.-146. Pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=70097161&skin=hudoc-fr> [aplūkots 14.05.2011.]

⁷⁰ Ibid, para. 147.-151.

3.2. Personas iespējas caur LR aizgādības tiesību institūta regulējumu aizvest bērnu

Hāgas konvencijas mērķis, galvenokārt, ir aizsargāt bērnu intereses no nelikumīgas aizvešanas un aizturēšanas. Hāgas konvencijas mērķis tiktu sasniegts tad, kad šāda nelikumīga bērnu aizvešana un aizturēšana nenotiktu. Hāgas konvencijas dalībvalstīm ir uzlikts par pienākumu novērst bērnu nolaupīšanu un nodrošināt savā valstī Hāgas konvencijas preventīvo nozīmi. Taču novērst personu patvaļīgo rīcību dalībvalstij nav iespējams pilnībā, jo par bērniem vispirms jau atbildīgi ir vecāki.

Skatoties no LR aizgādības tiesību civiltiesiskā regulējuma, rodas secinājums, ka vecāks var aizvest bērnu uz citu valsti gadījumā, ja ar vienošanos vai tiesas spriedumu tam nostiprināta viena vecāka atsevišķa aizgādība vai ar tiesas spriedumu, vienam vecākam atņemot aizgādības tiesības, tās ir piešķirtas otram vecākam. Vecākam, kura atsevišķā aizgādībā atrodas bērns, saskaņā ar 178.¹ panta trešo daļu ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Līdz ar to saskaņā ar LR Civillikuma 177.panta trešo daļu un sesto daļu ir tiesības vienpersoniski noteikt bērna dzīvesvietu, ietverot ģeogrāfisko un mājokļa izvēli. Vecākam, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir tiesības bērnu aizvest uz citu valsti bez otra vecāka piekrišanas un šī rīcība saskaņā ar Hāgas konvencijas 3.pantu nebūtu nelikumīga, jo neizpildās priekšnoteikumi. Pirmkārt, aizgādība netiek īstenota kopīgi, un vecākam, kurš bērnu aizvedis, ir vienpersoniskas tiesības noteikt bērna dzīvesvietu. Ņemot vērā Hāgas konvencijā noteikto, tiesībām lemt par dzīvesvietu ir piešķirta nozīmīga loma. Viena vecāka atsevišķas aizgādības gadījumā nav tikai vienpersoniskas tiesības lemt jautājumu par dzīvesvietu, bet arī lemt visus pārējos jautājumus, kas saistīti ar aizgādības realizēšanu. Nav nozīmīgs fakts, ko atzinis LR AT Senāts – nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, aizgādības tiesības netiek atņemtas otram vecākam, jo tās nav piepildītas ar saturu, un otram vecākam saskaņā ar LR Civillikuma 178.¹ panta trešo daļu ir saskarsmes tiesība un LR Civillikuma 179.pantā noteiktais bērna uzturēšanas pienākums.

Autors uzskata, ka visdrošākais veids, kā panākt Hāgas konvencijas preventīvās nozīmes ieviešanu LR, ir pietiekami skaidri noregulēt jautājumus strīdos starp vecākiem par aizgādības un saskarsmes tiesībām.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 244.⁵ panta trešo daļu tiesa pēc puses lūguma pieņem lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai nosaka bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts. Šādos gadījumos šis pieņemtais lēmums ir pagaidu noregulējums līdz strīda pēc būtības izšķiršanai. Visbiežāk šādos pagaidu noregulējumos tiek saglabāta vecāku kopīga aizgādība, piešķirot

ikdienas aizgādību kādam no vecākiem, bet otram vecākam – saskarsmes tiesības. Šajā pagaidu noregulējumā būtisku lomu ieņem bāriņtiesas atzinums. Tādējādi ar šādu lēmumu tiek noteikta arī bērna dzīvesvieta līdz sprieduma taisīšanai – bērna dzīvesvieta ir pie vecāka, kurš īsteno ikdienas aizgādību. Ja vecākam ir pamatotas šaubas par otra vecāka godaprātu attiecībā uz strīdu, kas tiek izšķirts bērna interesēs, vecāks var iesniegt tiesā lūgumu par aizlieguma bērna izvešanai no valsts noteikšanai. Tiesa, pieņemot šādu lēmumu, attur vecākus no patvaļīgas rīcības, kas nebūtu bērna interesēs.

Lai vecāks varētu aizbraukt uz pastāvīgu dzīvi ar bērnu citā valstī, tam ir nepieciešama viena vecāka atsevišķa aizgādība. Tomēr strīdos par aizgādības tiesībām prioritāras ir bērna intereses. Viena no prioritātēm ir bērna tiesības kontaktēties ar abiem vecākiem un izaugt ģimenes vidē. Saskaņā ar Konvencijas par bērna tiesībām 18.pantu 1.punktu un 2.punktu konvencijas dalībvalstīm jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu tāda principa atzīšanu, saskaņā ar kuru abiem vecākiem ir kopīga un vienāda atbildība par bērna audzināšanu un attīstību. Vecāki vai attiecīgajos gadījumos likumīgie aizbildņi ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Dalībvalstīm jānodrošina, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts. Dalībvalstis, lai garantētu Konvencijas par bērna tiesībām izklāstītās tiesības un sekmētu to realizēšanu, sniedz vecākiem un likumīgajiem aizbildņiem pienācīgu palīdzību viņu pienākumu pildīšanā, kas saistīti ar bērnu audzināšanu, un nodrošina bērnu iestāžu tīkla attīstību. Saskaņā ar Konvencijas par bērna tiesībām 18.panta noteikumiem dalībvalstu likumos ir jāietver princips, ka abiem vecākiem ir kopīga aizgādība. Dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai veicinātu vecāku kopīgas aizgādības dzīvotspēju. Tomēr, ja vecāki šķiras vai nekad nav dzīvojuši kopā, tiesai nepieciešams piešķirt tiesības vienam vai otram vecākam. Turklāt aizgādības tiesību noregulējums nevar būt, vērtējot kāda vecāka prioritāti, bet gan izvērtējot bērna intereses – kāds noregulējums būtu objektīvi atbilstošāks bērna interesēm.⁷¹

Līdz ar to LR tiesām pēc iespējas vairāk jānosliecas uz kopīgas aizgādības aizsargāšanu, kad par bērnu atbildīgi ir abi vecāki. Lai nodibinātu viena vecāka atsevišķu aizgādību, nopietni jāizvērtē vai viena vecāka vienpersoniska lēmumu pieņemšana būs bērna interesēs. Turklāt, lai nodibinātu viena vecāka atsevišķu aizgādību, nav jāizvērtē tikai tas, ka vienpersoniska lēmumu pieņemšana būs bērna interesēs, bet gan arī tas, vai kopīgas aizgādības izbeigšana nekaitēs bērna interesēm. Protams, katrā konkrētajā gadījumā ir izvērtējami faktiskie apstākļi. Autors uzskata, ka nozīmīgs ir apstāklis, kā viens no vecākiem īsteno savas aizgādības tiesības vai vispār neīsteno tās. Ja vecāks nepiedalās bērna aprūpē un

⁷¹ Hodgina R., Ņūvels P., Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmata. Pilnībā pārskatīts izdevums. Bērnu un Ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums, Šveice: UNICEF Reģionālais Eiropas Birojs, 2002, 249.lpp.

sistemātiski nepilda bērna uzturēšanas pienākumu, netiekas ar bērnu, tiesām nav pamata veikt darbības, kas aizsargātu bērna tiesības uz kopīgu vecāku aizgādību. Tiesai, aizsargājot bērna vispārīgas intereses, nav tiesības kavēt bērna izglītošanu, audzināšanu.

Noskaidrojot pasākumus, kas nepieciešami, lai likumīgi aizvestu bērnu, autors vēlas vērst uzmanību uz Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu⁷², kas gan ir tikai par pagaidu noregulējumu lietā, un lietā ir aktīva tiesvedība – strīds par aizgādības tiesībām starp vecākiem pēc būtības vēl nav izskatīts. Konkrētajā lietā sākotnēji tika uzsākta pēc mātes prasības par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Prasību cēla māte, kas īstenoja ikdienas aizgādību, pret tēvu, kas īstenoja saskarsmes tiesību un uztura došanas pienākumu. Nepieciešamība pēc prasības par bērna dzīvesvietas noteikšanu radās līdz ar apstākli, kad ikdienas aizgādību īstenojošā māte ieguva atzītu darbavietu ārpus LR. Turklāt māte ir ieinteresēta ātrā lietas izskatīšanā, jo darbavietā jāuzsāk strādāt no noteikta laika, kas bija pavisam drīz. Māte nevēlējās atteikties no aizgādības tiesībām un uzskatīja, ka bērnam jāseko mātei ārpus LR. Šajā lietā var saskatīt šķietamu problēmas risināšanu pirms tās rašanās saskaņā ar Hāgas konvenciju un Regulu.

Lietā tika saņemti tēva paskaidrojumi, kas nepārprotami norādīja uz izveidojošos strīdu par aizgādības un saskarsmes tiesībām. Māte iesniedza prasības pieteikuma grozījumus, kuros lūdza noteikt viena vecāka atsevišķu aizgādību pār bērnu, atsaucoties uz radušos strīdu ar otru vecāku, un pamatojoties uz apstākli, ka viņa var rīkoties bērna vislabākajās interesēs vienpersoniski. Tāpat māte iesniedza tiesā lūgumu par pagaidu noregulējumu lietā, lūdzot noteikt bērna dzīvesvietu pie mātes ārpus LR, saskarsmes tiesību kārtību un vienpersoniskas tiesības lemt jautājumu par bērna izglītošanu ārvalsts skolā. Tēvs iesniedza lietā pretprasības pieteikumu par ikdienas aizgādības noteikšanu, lūgumu par pagaidu noregulējumu, nosakot bērna dzīvesvietu pie tēva Latvijā, un aizliegumu bērnu izvest no LR līdz strīda izšķiršanai.

Tiesa pieņēma pagaidu noregulējumu lietā un noteica bērna dzīvesvietu pie mātes un aizliegumu bērnu izvest no LR līdz sprieduma taisīšanai lietā. Tiesa ņēma vērā bāriņtiesas sacīto un lietā iesniegtos pierādījumus. Tiesa būtībā nepieļāva iespēju bērna mātei izvest no LR bērnu, kaut arī noteica bērna dzīvesvietu pie mātes, pamatojoties uz bāriņtiesas sacīto. Taču tiesa, pieņemot lēmumu par pagaidu noregulējumu, neņēma vērā apstākli, ka māte skaidri tiesai norādīja, ka drīzumā dosies strādāt ārpus LR. Līdz ar to tiesas pieņemtais pagaidu noregulējums nesasniedz savu mērķi un kļūst faktiski neizpildāms, ko pamatoti atzina otrās instances tiesa, lemjot par šiem jautājumiem pēc būtības sakarā ar prasītājas blakus sūdzību.⁷³

⁷² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmums lietā Nr.C29602210. Nepublicēts.

⁷³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 26.janvāra lēmums lietā Nr.C29602210. Nepublicēts.

Pirmās instances tiesa bērna interesēs noteica dzīvesvietu pie mātes, taču tāpat tika aizliegts bērnu aizvest. Lēmums tika pieņemts it kā bērna interesēs, taču lēmums nonāk juridiskā strupceļā tā īstenošanā bērna interesēs. Tiesai, pieņemot lēmumu, saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantu strīda izšķiršanā jāuzskata bērna intereses par prioritārām. Faktiski, lai lēmums tiktu izpildīts, mātei netiek ļauts izbraukt strādāt uz ārzemēm, kas ir nesamērīgs ierobežojums attiecībā uz brīvu personas pārvietošanās brīvību. Jebkurā gadījumā, lēmums saskaras ar tā neizpildāmību, jo nav ņemti vērā faktiskie apstākļi, izvērtējot tos atbilstoši bērna interesēm. Pirmās instances tiesa noraidīja prasītājas lūgumu par vienpersoniskām tiesībām noteikt bērna izglītošanu, jo to neparedzot Civilprocesa likuma 244.⁵ panta nosacījumi. Līdz ar to tiesa nepieļāva mātes tiesības likumīgi izvest bērnu ārpus LR teritorijas caur pagaidu noregulējuma institūtu.

Otrās instances tiesa, invertējot faktiskos apstākļus atbilstoši bērna interesēm, akceptēja mātes iespēju likumīgi izvest bērnu ārpus LR teritorijas, nosakot bērna dzīvesvietu pie mātes līdz sprieduma taisīšanai lietā, un atceļot aizliegumu par bērna izvešanu ārpus LR teritorijas līdz sprieduma taisīšanai lietā. Tāpat otrās instances tiesa apmierināja mātes lūgumu par vienpersoniskām tiesībām lemt jautājumus par bērna izglītošanu skolā ārzvalstī, tādējādi paplašinot Civilprocesa likuma 244.⁵ panta nosacījumus, kas šajā konkrētajā gadījumā bija bērna interesēs.

Tiesa ar pagaidu noregulējumu akceptē prasītājas iespēju likumīgi izvest bērnu no LR teritorijas, īstenojot ikdienas aizgādību, līdz sprieduma taisīšanai lietā. Autors uzskata, ka, lai arī lēmums ir bērna interesēs, tomēr rodas dažādi problēmjautājumi. Kaut arī lieta nav izskatīta pēc būtības, tiesa nenovēršami līdz sprieduma taisīšanai ir radījusi situāciju, ka bērns atsvešināsies no tēva un no iepriekš ierastās vides. Jautājums par saskarsmes tiesībām vēl nebija izlemts uz šā pagaidu noregulējuma pieņemšanas dienu, atstājot to pušu ziņā, cerot uz saskarsmes tiesību labprātīgu īstenošanu. Tiesa ir vērtējusi tikai to, kas būtu bērna interesēs izglītības jomā un materiālā ziņā izdevīgāk. Tiesa ar šādu pagaidu noregulējumu rada faktiski pastāvošu viena vecāka atsevišķu aizgādību, kaut tas vēl juridiski nav nostiprināts un par to pastāv strīds. Kopīga aizgādība pastāv tikai formāli. Šajā konkrētajā gadījumā tiesa nosaka bērna dzīvesvietu pie tā vecāka, kuram ir lielākas perspektīvas attiecībā uz bērnu.

Autors uzskata, ka tiesa ar šādu pagaidu noregulējuma lēmumu, līdz galam neizvērtējot bērna intereses, ir radījusi pamatu, lai nākotnē tiktu nodibināta mātei viena vecāka atsevišķa aizgādība pār bērnu, un līdz ar to nevarētu būt jautājumi nākotnē par kaitējumu bērnam sakarā ar tā aizvešanu. Tomēr no otras puses autors uzskata, ka prasītāja konkrētajā gadījumā rīkojusies pilnībā atbilstoši, lai nerastos civiltiesiskas problēmas saskaņā ar Hāgas konvenciju un Regulu. Rodas jautājums, vai viena vecāka vēlme aizvest bērnu uz ārvalstīm uz pastāvīgu

dzīvi ir attaisnojama, samērīga kopīga aizgādības pārtraukšanai, kas tomēr būtu jāargā bērna interesēs, it sevišķi, ja otrs vecāks, kurš neīsteno ikdienas aizgādību, pienācīgi pilda savas tiesības un pienākumus pret bērnu.

Iepriekš apskatītajā situācijā otrs vecāks rūpējās par bērnu. Iegūt tiesības uz viena vecāka atsevišķu aizgādību bērna interesēs, sekmējot tā izaugsmi, ir manāmi grūtāk, kā tas būtu situācijā, ja otrs vecāks par bērnu nerūpētos. Situācijā, kad otrs neizrāda vēlmi piedalīties bērna aizgādības īstenošanā, vecākam, kurš īsteno ikdienas aizgādību, būtu vieglāk tiesas ceļā panākt viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšanu. Atliek tikai pierādīšanas pienākums, ka vienpersoniska lēmumu, kas saistīti ar bērna attīstību, audzināšanu, dzīvesvietas noteikšanu, pieņemšana būtu bērna interesēs. Tāpat, protams, ir jāizlemj jautājums par saskarsmes tiesībām. Vecāku iespējas ņemt bērnu līdzī izbraucot ārpus LR, atvieglotu darba otrajā nodaļā piedāvātais aizgādības tiesību nodibināšanas civiltiesiskais regulējums, jo tad neapšaubāmi būtu skaidrs, kad pastāv kopīga aizgādība, pamatojoties uz pieteikumu Bāriņtiesā, un kad pastāv uzreiz atsevišķa aizgādība. Autors uzskata, ka pašreizējais aizgādības tiesību nodibināšanas civiltiesiskais regulējums apgrūtina Hāgas konvencijas preventīvu pret bērna nelikumīgu nolaupīšanu. Autora piedāvātais civiltiesiskais regulējums novērstu tiesvedību skaitu, kas saskaņā ar Hāgas konvenciju rodas, kad ir nolaupīts bērns un nav tiesiskā ceļā noregulētas aizgādības tiesības starp vecākiem.

Lai nebūtu nelikumīga bērna aizvešana un izpildītos Hāgas konvencijas preventīvā nozīme, ir nepieciešama sabiedrības informēšana. Hāgas konvencija un konvencija par bērna tiesībām uzliek par pienākumu ne tikai tās piemērot konkrētajos gadījumos, bet arī konvenciju vadmotīvu integrēšanu valsts normatīvajos aktos un sabiebrībā.

3.3. Nelikumīgas bērna nolaupīšanas fakta nozīme aizgādības tiesību strīdu izšķiršanā Latvijā

Pēc bērna atgriešanas tā parastajā dzīvesvietā visbiežāk tiek risināts strīds par aizgādības tiesībām, jo nepieciešams aizsargāt bērnu no atkārtotas aizvešanas vai aizturēšanas, kas nelabvēlīgi ietekmētu bērnu un nav bērna interesēs atbalstāma rīcība.

Autors vēlas noskaidrot, kādu ietekmi aizgādības tiesību strīdos starp vecākiem, atstāj nelikumīgās bērna nolaupīšanas fakts. Autors uzskata, ka nolaupījušā vecāka pozīcija strīdā par aizgādības tiesībām nevar atšķirties no otras strīdā iesaistītās personas, jo, izskatot strīdus par aizgādības tiesībām, bērna intereses ir prioritāras.

Vecāka labprātīgas bērna atgriešanas fakts skāra Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 31.marta spriedumu⁷⁴ lietā par aizgādības tiesību atņemšanu, atsevišķas aizgādības tiesību noteikšanu un saskarsmes tiesību noteikšanu, ko cēla nolaupījušais vecāks. Nolaupījušais vecāks savā prasībā šo faktu par otra vecāka rīcību saistībā ar pieteikumu par bērna atgriešanu uzsvēra, kā pamatu, lai pieteiktu prasījumu par aizgādības tiesību atņemšanu otram vecākam. No spriedumā minētajiem faktiskajiem apstākļiem izriet, ka bērns varēja formulēt savu viedokli un bērns nevēlējās atgriezties parastajā dzīvesvietā. Prasītāja uzskata, ka atbildētājs pretēji bērna interesēm un spēkā stājušam tiesas spriedumam par aizgādības tiesībām pirms šī strīda, lūdza bērna atgriešanu. Nolaupījušais vecāks respektēja pieteikumu un labprātīgi atgriezās ar bērnu Latvijā, lai noregulētu jautājumus par aizgādības tiesībām. Tā kā bērna atgriešana pēc būtības ir notikusi pretēji bērna interesēm un spēkā esošam spriedumam, tad nolaupījušais vecāks to uzskata par negodprātību un min to par vienu no pamatiem prasībai.

Tiesa vispirms konstatēja, ka atbildētājam bija tiesības iesniegt pieteikumu par bērna atgriešanu. Tāpat tiesa konstatēja, ka tomēr šis fakts par bērna atgriešanu ietekmēja bērna attiecības ar atbildētāju, jo šajā gadījumā bērns bija spējīgs izteikt viedokli, kas liecināja par vēlmi neizmantojot tiesības uz saskarsmi ar atbildētāju.

Līdz ar to fakts par bērna nelikumīgu aizvešanu un pēc tam atgriešanu ietekmēja bērna un atbildētāja attiecības. Tiesa minētajā lietā nodibināja prasītājam atsevišķu aizgādību pār bērnu, neatņemot aizgādības tiesības atbildētājam. Tiesa atbildētājam noteica saskarsmes tiesību izmantošanu tikai ar bērna piekrišanu. Tiesa pamatoti nedod nekādu vērtējumu nolaupīšanas faktam, bet tikai loģiskā secībā secina, ka tas pasliktinājis atbildētāja un bērna attiecības. Tā kā bērna intereses ir prioritāras, tad izveidojošies faktiskie apstākļi pēc nolaupīšanas un atgriešanas fakta ir ņemami vērā, jo tiesa, izšķirot strīdu par aizgādības tiesībām, ņem vērā reāli dzīvē pastāvošo situāciju bērna un vecāka attiecībās.

Apstāklim, ka bērns nelikumīgi aizvests, nav bijusi nozīme arī Talsu rajona tiesas 2010.gada 11.augusta spriedumā⁷⁵. Tiesa spriedumā atspoguļo notikumu secību vecāku un bērnu attiecībās, ietverot arī bērna nelikumīgas aizvešanas faktu. Tāpat, kā iepriekš apskatītajā lietā šajā lietā prioritāras ir bijušās bērna intereses un tā viedoklis. Būtībā no sprieduma atlika secināt, ka bērns no ārzemēm tika atgriezts, lai tiesiskā ceļā noteiktu aizgādības tiesības, kas ir bērna interesēs un kas ietekmē bērna attīstību. Bija nepieciešams tiesiskā ceļā juridiski nostiprināt faktiski, reāli dzīvē pastāvošo situāciju.

⁷⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 31.marta spriedums lietā Nr.C30242508. Nepublicēts.

⁷⁵ Talsu rajona tiesas 2010.gada 11.augusta spriedums lietā Nr.C36023210. Nepublicēts.

Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2010.gada 7.oktobra spriedums⁷⁶ arī nesniedz vērtējumu bērna nelikumīgas pārrobežu nolaupīšanas faktam. Šajā lietā tiesa noteica bērna ikdienas aizgādību nolaupījušajam vecākam ar dzīvesvietu pie viņas. Tiesa vienīgi norāda, ka prasītāja, pārkāpjot tiesību normas, aizvedot bērnu uz ārzemēm, ir nostādījusi savas privātās intereses augstāk nekā bērna intereses.

Būtisku nolaupīšanas fakta ietekmi uz nolaupījušā vecāka un bērna savstarpējām attiecībām atklāj Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 11.aprīļa spriedums⁷⁷, kas gan vēl nav stājies likumīgā spēkā. Lietas faktiskie apstākļi un kompetento iestāžu atzinumi norādīja, ka bērnam nepatika mātes rīcība, šķirot viņu no tēva un vedot uz jaunu dzīves vidi. Pēc bērna atgriešanas Latvijā, bērns baidījās, ka māte varētu nozagt viņu atkal. Šajā lietā uzskatāmi var redzēt mātes patvaļību, nolaupot bērnu, kas nemaz nebija nekādā mērā atbilstoši bērna interesēm. Šajā lietā tika noteiktas tēvam tiesības realizēt ikdienas aizgādību pār bērnu.

Pārskatot tiesu praksi, jāsecina, ka bērnu pretlikumīgas pārrobežu nolaupīšanas fakts neietekmē strīda par aizgādības tiesību izšķiršanu vēlāk procesuālajā nozīmē. Bērna nelikumīgas pārrobežu nolaupīšanas fakts ietekmē laika gaitā izveidojošās attiecības ar vienu vai otru vecāku. Svarīga nozīme ir apstāklim, vai nolaupītais bērns var formulēt savu viedokli. Autors uzskata, ka katra situācija ir izvērtējama individuāli, taču bērna nolaupīšanas fakts reizēm liecina par nolaupījušā vecāka dzīvesveidu, tā nestabilitāti. Izšķiroša loma ir bērna viedoklim un vecāka spējai nodrošināt aizgādības tiesību īstenošanu.

⁷⁶ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2010.gada 7.oktobra spriedums lietā Nr.C28215910. Npublicēts.

⁷⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 11.aprīļa spriedums lietā Nr.C28215910.Nepublicēts.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. LR Civillikumā noteiktais aizgādības tiesību saturs neatšķiras no citu valstu noteiktā. Aizgādības tiesības īstenojot, bērna intereses ir prioritāras. Lai arī noteikts, ka bērna intereses jāskata, ņemot vērā katra bērna individualitāti un spējas, tomēr būtu katrā konkrētajā gadījumā jārada saprātīgs, objektīvs kompromiss starp individuālām bērna interesēm un sabiedrībā nostiprinātām vērtībām.
2. LR tiesu praksē rodas problemātika, nosakot uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma ilgumu. Autors uzskata, ka tiesām, izšķirot strīdus par uzturlīdzekļu piedziņu, būtu jānosaka pienākums tos maksāt līdz brīdim, kamēr bērns sasniedz pilngadību. Tādējādi nerastos neizpratne par vecāka tiesībām saņemt uzturlīdzekļus bērna uzturam no otra vecāka pēc bērna pilngadības sasniegšanas. Nosakot pienākumu maksāt uzturlīdzekļus līdz bērna pilngadībai, netiek apdraudētas bērna intereses, jo šāds nosacījums neizbeidz vecākam ar LR Civillikuma CL 179.pantu uzlikto pienākumu.
3. LR Civillikumā būtu jānovērš nekoncekvence aizgādības tiesību veidos, nošķirot viena vecāka atsevišķas aizgādības veidu no atsevišķas aizgādības, kas tiek noteikta, ja vienam vecākam tā tiek atņemta. LR Civillikuma 178.¹panta otrajā daļā būtu nosakāms, ka viena vecāka atsevišķas aizgādības noteikšana nav aizgādības tiesību atņemšana otram vecākam. Taču pie aizgādības tiesību atņemšanas – LR Civillikuma 200.panta trešajā daļā – būtu nosakāms, ka aizgādība tiek nodota otram vecākam, izslēdzot aizgādības tiesību īstenošanas kārtības raksturojošo terminu ”atsevišķa” tiesību normā.
4. LR Civillikums nosaka, ka aizgādības tiesības tiek nodibinātas ar bērna izcelšanos. Autors uzskata, ka LR būtu nosakāms, ka ir nepieciešams bāriņtiesā dokumentēt kopīgu vecāku aizgādību, ņemot par piemēru Vācijas normatīvo regulējumu. Tādējādi tiktu LR normatīvajā regulējumā noteikta situācija, kad uzreiz pastāv atsevišķa aizgādība. Šāds civiltiesiskais regulējums ieviestu aizgādības tiesību veidu nodibināšanas pamatu noteiktību. Turklāt šāds civiltiesiskais regulējums būtu atbilstošāks Hāgas konvencijai tādā aspektā, lai mazāk rastos tiesvedības, kas saistītas ar bērnu pārrobežu nolaupīšanu. Līdz ar to būtu izdarāmi grozījumi LR Civillikuma 178.pantā un 178.¹ panta pirmajā daļā, kā arī ietvert Bāriņtiesas likumā pieteikuma par kopīgu aizgādību iesniegšanu un apstiprināšanu. Taču ar šiem grozījumiem nebūtu

- pietiekami, jo būtu nepieciešami plaši likumu grozījumi, lai pilnībā izmanītu izpratni un regulējumu, kas attiecas uz aizgādības nodibināšanos.
5. Lemjot par bērna atgriešanu vai neatgriešanu tā pastāvīgajā dzīvesvietā, Hāgas konvencija nav jāpiemēro burtiski, automatiski, izpildot tās mērķi – pēc iespējas ātrāk atgriezt bērnu atpakaļ pastāvīgajā dzīvesvietā. Jāizvērtē bērna intereses un vecāku un bērnu tiesības uz ģimenes dzīvi. Hāgas konvencija piemērojama, ņemot vērā cilvēktiesību garantijas, kā arī Hāgas konvencijas 13.pants nav šauri tulkojams.
 6. LR tiesas, risinot aizgādības tiesību strīdus tiesā, pietiekami ievēro Hāgas konvencijas preventīvu, kaut tas atstāj zināmu iespaidu uz viena vai otra vecāka attiecībām ar bērnu. Ja vecākam nodibināta ir viena vecāka atsevišķa aizgādība vai atsevišķa aizgādība, otram vecākam to atņemot ar spriedumu, tad vecāks kopā ar bērnu var aizbraukt uz patstāvīgu dzīvi uz ārvalstīm. Taču pirms došanās prom no LR ir nepieciešams noregulēt jautājumu par saskarsmes tiesībām, izšķirot strīdu par saskarsmes tiesībām ar otru vecāku vienojoties vai tiesas ceļā.
 7. Bērna nelikumīgas pārrobežu nolaupīšanas fakts būtiski ietekmē bērna un viena vai otra vecāka savstarpējās attiecības. Tiesām, izšķirot strīdus par aizgādības tiesībām pēc bērna pārrobežu nolaupīšanas fakta, būtu nepieciešams vērtēt nolaupījušā vecāka motīvus apstāklim, kāpēc bērns tika aizvests līdz uz ārvalstīm. Tādējādi būtu vērtējama vecāka attieksme pret bērnu, viņa spēja īstenot aizgādības tiesības bērna interesēs.

ANOTĀCIJA

Vecāku un bērnu savstarpējās attiecības un to civiltiesiskais regulējums vienmēr bijis aktuāls problēmjautājums sabiedrībā, ņemot vērā tiesu praksi saistībā ar aizgādības tiesībām. Latvijā aizgādības tiesību civiltiesiskais regulējums rada neizpratni tā piemērošanā, izšķirot strīdus starp vecākiem par aizgādības tiesībām. Līdz ar to šāda nekonsekvence var nelabvēlīgi ietekmēt bērna intereses. Autors darbā atklājis civiltiesiskā regulējuma nekonsekvenci un piedāvā risinājumus aizgādības tiesību normu piemērošanā, lai tas nekaitētu bērna interesēm

Globalizācijas procesiem pieaugot, bieži vecāki brīvi maina savu dzīvesvietu kopā ar bērnu, neievērojot bērna vislabākās intereses un otra vecāka tiesības uz aizgādību. Darbā apskatīta aizgādības tiesību nozīme bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Izdarot secinājumus, konstatēts, ka bērna tiesības ir primāras jautājumos, kas skar bērna nelikumīgu nolaupīšanu.

ANNOTATION

Parent-child relationship and their civil regulation has always been the topical question in society, taking into account judicial practice regarding custody rights. Civil regulations of custody rights in Latvia creates confusion in its application for resolving a dispute between parents. Consequently, such inconsistency may adversely affect the interests of a child. The author has found inconsistency in civil regulation. He offers a solution in application of custody rights' norms so that it would not harm a child's interests.

Globalization processes growing, parents often freely change their residence without taking into account the child's best interests and the other parent's rights to custody. The paper examines the role of child custody rights for cross-border abduction cases. In drawing conclusions it was stated that child's rights are primary in questions related to child's abduction.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Birziņa L. Romiešu tiesības. Rīga: V/u „Poligrāfists”, 1997.
2. Blūzma V., Zemītis G., Osipova S. Ārvalstu tiesību vēstures avoti. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2007. Kalniņš V. Romiešu civiltiesību pamati. Rīga: Izdevniecība „Zvaigzne”, 1977.
3. Hodgina R., Ņūvels P., Konvencijas par bērna tiesībām ieviešanas praksē rokasgrāmata. Pilnībā pārskatīts izdevums. Bērnu un Ģimenes lietu ministrijas oficiālais tulkojums, Šveice: UNICEF Reģionālais Eiropas Birojs, 2002.
4. Kucina I. Bērnu pārrobežu nolauptības civiltiesiskie aspekti. Jurista Vārds, 2009. 21.jūlijs, Nr.29 (572).
5. Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Vēbers J. red., Rīga: „Avots”, 1985.
6. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Prof. Dr.iur. Dītriha Andreja Lēbera red. Rīga: LU žurnāla „Latvijas Vēsture” fonds, 2000.
7. Latviešu valodas vārdnīca. Otrais izdevums. Autoru kolektīvs. Rīga: „Avots”, 1998.
8. Pēlmane L. Vecāku varas institūta transformācija vecāku aizgādības tiesībās. Jurista Vārds, 2010. 20.jūlijs, Nr.29.
9. Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ģimenes tiesības. Rīga: „Mans Īpašums”, 2000.
10. Vēbers J., Latvijas PSR Ģimenes tiesības. Rīga: „Zvaigzne”, 1984.
11. Diduck A., Kaganas F. Family Law, Gender and the state: Text, Cases and Materials. Second Edition. Oxford and Portland, Oregon: „Hart Publishing”, 2006.
12. Freeman M. Understanding Family Law. First edition. London: „Sweet&Maxwell”, 2007.
13. The International Survey of Family Law. ed. by Bainham A. The Hague/Boston/London: „Martinus Nijhoff Publishers”, 1996.

Normatīvie akti

1. 1980.gada 25.oktobra Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: LR spēkā no 01.02.2002., Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, Nr.151(2538).
2. 1989.gada 20.novembra ANO Konvencija par bērna tiesībām. LR starptautisks līgums, spēkā no 14.05.1992. Pieejams: <http://www.likumi.lv> [aplūkots 15.04.2011.]
3. 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. LR pieņemta 1997.gada 4.jūnijā, spēkā ar 1997.gada 13.jūniju, Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, Nr.143 Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eck.htm> [aplūkots 24.04.2011.]
4. 1996.gada 19.oktobra Hāgas Konvencijai par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem: LR starptautisks līgums, spēkā no 01.04.2003., Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.oktobris, Nr.158(2733) .
5. Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu.Pieejams:http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/arv_fin_pal/bernu_izvesana/regula_latviesu_valoda.pdf [aplūkots 21.04.2011.]
6. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, Nr.43.
7. Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1993. 8.jūnijs, Nr.35./ „Latvijas Republikas Augstākās Padomes un valdības Ziņotājs”, 1993, Nr.22/23.
8. Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļā: LR Likums, Latvijas Vēstnesis, 1993. 8.jūnijs, Nr.35.
9. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200 (1260/1261).
10. Civilprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, Nr.326/330(1387/1391).
11. Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.decembris, Nr.151(2538).
12. Grozījumi Civillikumā: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2002. 20.decembris, Nr.187(2762).
13. Bāriņtiesu likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2006. 7.jūlijs, Nr. 107 (3475).
14. Civillikums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2007, 5.izd.

15. „Noteikumi par civilstāvokļa aktu reģistrācijas kārtību, civilstāvokļa aktu reģistru paraugiem, reģistra glabāšanas kārtību un termiņiem, kā arī to dokumentu paraugiem, kurus izsniedz, pamatojoties uz reģistru ierakstiem”: Ministru kabineta 2005.gada 29.novembra noteikumi nr.904., Latvijas Vēstnesis, 2005. 2 decembris, Nr.193(3351).
16. „Kārtība, kādā Latvijas centrālā iestāde atbilstoši 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencijai par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem veic tajā minētās darbības un sadarbojas ar citām valsts un pašvaldību iestādēm”: Ministru kabineta 2007.gada 15.maija noteikumi nr.32, Latvijas Vēstnesis, , 2007. 17.maijs, Nr. 79 (3655).
17. Par starptautisko līgumu spēkā stāšanos: Ārlietu ministrijas 2002.gada 9.janvāra dienesta informācija Nr.40/43-174, Latvijas Vēstnesis, 2002. 16. janvāris, Nr.193(3351).
18. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html> [aplūkots 24.04.2011.]

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v.Switzerland.
Pieejams:<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=70097161&skin=hudoc-fr> [aplūkots 24.04.2011.]
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v.Switzerland. Kopsavilkums.
Pieejams:<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=1323&lng=1&sl=2> [aplūkots 24.04.2011.]
3. Par ģimenes tiesību normu piemērošanu. Tiesu prakses apkopojums. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments, Augstākā tiesa, 2007.
Pieejams: www.at.gov.lv/files/docs/.../uzturlidzekli-atbildes%5B1%5D.doc [aplūkots 18.04.2011.]
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2008.gada 1.oktobra spriedums lietā SPC-70/2008. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
5. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2009.gada 25.februāra spriedums lietā SKC-65/2009. Npublicēts.

6. LR Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 27.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-251/2010. npublicēts.
7. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008.gada 4.septembra lēmums lietā Nr.C33140508. Npublicēts
8. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2009.gada 26.janvāra lēmums lietā Nr.C31287808. Npublicēts.
9. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas tiesas 2010.gada 31.marta spriedums lietā Nr.C30242508.
10. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 31.marta spriedums lietā Nr.C30242508. Npublicēts.
11. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 14.jūnija spriedums lietā Nr29392008. Npublicēts.
12. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.C31293305. Npublicēts.
13. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 26.janvāra lēmums lietā Nr.C29602210. Npublicēts.
14. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2011.gada 11.aprīļa spriedums lietā Nr.C28215910. Npublicēts.
15. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508. Npublicēts.
16. Talsu rajona tiesas 2010.gada 11.augusta spriedums lietā Nr.C36023210. Npublicēts.
17. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2010.gada 7.oktobra spriedums lietā Nr.C28215910. Npublicēts.
18. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmums lietā Nr.C29602210. Npublicēts.
19. Jūrmalas pilsētas tiesas 2010.gada 2.novembra lēmums lietā Nr.C17072710. Npublicēts.

PIELIKUMI

LĒMUMS
Rīgā 2010.gada 29.oktobrī

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa

tiesnese I.R.
ar tiesas sēdes sekretāri I.O.,
piedaloties prasītājam A.B., atbildētājam B.A., zvērinātai advokātei F.S., Rīgas
bāriņtiesas pilnvarotam pārstāvim S.F.,

izskatīja atklātā tiesas sēdē civillietu A.B. prasībā pret B.A. par atsevišķas aizgādības
noteikšanu un B.A. pretprasībā par atsevišķas aizgādības noteikšanu un

konstatēja

2010.gada 27.maijā A.B. cēlusi Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā prasību pret
B.A. par bērna dzīvesvietas noteikšanu, lūdzot noteikt dēla B.B. dzīvesvietu pie prasītājas,
noteikt mātes tiesības vienpersoniski parakstīt dokumentus bērna pieteikšanai Eiropas skolā.

Prasības pieteikumā norādīts, ka pušu kopdzīvē 2005. gada 3.aprīlī piedzimis dēls
B.B.

Raksturu nesaderības, atbildētāja necienīgās un emocionāli vardarbīgās attieksmes un
atšķirīgo dzīves uzskatu dēļ, aptuveni kopš bērna divu gadu vecuma puses dzīvo šķirti un dēls
B.B. atrodas prasītājas ikdienas aizgādībā.

Kaut arī prasītāja īsteno bērna ikdienas aizgādību, atbildētājam netiek liegtas
saskarsmes tiesības ar dēlu, kad viņš to vēlas.

2010. gada aprīļa sākumā prasītāja informējusi bērna tēvu par to, ka 2010.gada
septembrī viņa kopā ar dēlu pārcelšoties uz pastāvīgu dzīvi Briselē un lūgusi atbildētāju
konstruktīvi risināt jautājumu par to, kā turpmāk satikties un veidot attiecības ar dēlu.

Kopš prasītāja atklājusi atbildētājam savu iespējamo nodomu par pārcelšanos uz
Briseli, atbildētājs jebkādos kontaktus un sarunas par šo tēmu ir pārtraucis. Prasītāja centusies
panākt vienošanos - sagatavojusi un rakstveidā nosūtījusi atbildētājam vienošanās
piedāvājumu, kurā uzskaitījusi visu, ko var piedāvāt, lai tēvam netiktu ierobežotas vai liegtas
saskarsmes tiesības, proti, piedāvājusi vienu mēnesi skolas vasaras brīvlaikā atvest bērnu uz
Latviju, lai bērns var pilnībā pavadīt visu šo laiku ar tēvu, skolas brīvdienās pēc skolas grafika
vest bērnu uz Latviju, kā arī iepriekš savstarpēji vienojoties - citas iespējas.

Prasītāja uzskata, ka viņas piedāvātā saskarsmes tiesību izmantošanas kārtība ir
pieņemama šāda vecuma bērna pilnvērtīgai un stabilai attīstībai un atbilst bērna interesēm.
Bērnam ir labs kontakts un patīk būt kopā arī ar atbildētāja vecākiem, kuri dzīvo laukos. Arī
saskarsmes tiesības ar vecvecākiem no viņas puses netiek ierobežotas, atbildētājs ved bērnu
pie viņiem ciemoties, kad uzskata to par nepieciešamu.

Papildus izteiktajam piedāvājumam, prasītāja ir gatava vēl piedāvāt atbildētājam
iespēju braukt uz Briseli pie bērna, kad vien viņš to vēlas, ar vienu noteikumu, - ka bērnam
nebūs jākavē skola. Tāpat var piedāvāt atbildētājam palikt uz ciemošanās laiku prasītājas
dzīvoklī. Tā kā prasītājas finansiālās iespējas Briselē būtu daudz lielākas kā Latvijā,
atbildētājs, iespējams, varētu nemaksāt uzturlīdzekļus bērna uzturam, tādējādi kompensējot
ceļa izdevumus, kas viņam varētu rasties apciemojot dēlu. Prasītāja ir atvērta sarunām un
citiem iespējamajiem risinājumiem, kā pēc iespējas labāk bērnam īstenot saskarsmes tiesības ar

tēvu. Turklāt, ja atbildētājam ir vai rastos materiālas problēmas, viņa varētu daļēji segt viņa ceļa izdevumus. Tāpat var apņemties ik nedēļu tēvam elektroniskā veidā sniegt ziņas par dēla ikdienu, sekmēm, uzturu, interesēm un veselības stāvokli. Protams, bērnam tiktu nodrošinātas visas tehniskās iespējas saziņai ar tēvu ik dienas.

Neskatoties uz izteiktajiem piedāvājumiem, atbildētājs nevēlas savu viedokli par to, ka dēlam ir jāpaliek dzīvod Latvijā, nemaina.

Prasītāja uzskata, ka pušu starpā nepastāv strīds par aizgādības vai saskarsmes tiesībām, jo kopš kopsdzīves pārtraukšanas bērna ikdienas aizgādību un visas ar bērnu saistītās rūpes īstenojusi prasītāja.

Prasītāja pēc labākās sirdsapziņas īstenojot bērnam pienācīgu un atbilstošu aprūpi un pietiekoši labi veic savus pienākumus attiecībā pret bērnu. Bērns ir pilnībā aprūpēts, viņa audzināšanai tiek veltīts pienācīgi daudz laika un uzmanības.

Prasītāja uzskata, ka viņa labi īsteno bērna ikdienas aizgādības tiesības un cenšas pēc iespējas labāk nodrošināt bērna nākotnes iespējas, meklējot arī jauna un labāk atalgota darba iespējas, kas arī ir izbraukšanas uz Briseli galvenais iemesls. Prasītāja esot izturējusi EPSO (Europea Personell Selection Office, Eiropas personāla atlases birojs) rīkoto konkursu, kurš dod viņai iespēju kļūt par ierēdni kādā no Eiropas Savienības institūcijām.

Norāda, ka Eiropas Savienības institūciju darbinieku bērniem tiek nodrošināta vieta Eiropas Skolā. Briseles Eiropas skolā iegūto izglītību akceptē arī Latvijā. Skolēni ar iegūto diplomu var iestāties jebkurā Eiropas augstskolā.

Prasītājai, lai pieteiktu bērnu Eiropas skolā, ir vajadzīga vai nu vienpersoniska aizgādība, vai notariāli apliecināta pilnvara no tēva, ka viņš ļauj rīkoties prasītājai vienpersoniski. Tā kā prasītājai nav iespējams ar atbildētāju risināt jautājumu par bērna dzīvesvietu, un atbildētājs iebilst tam, ka bērns kopā ar prasītāju varētu pārcelties uz patstāvīgu dzīvi Briselē, prasītāja spiesta vērsties tiesā ar prasību par bērna dzīvesvietas noteikšanu.

Prasība pamatota ar Civillikuma 177., 178.1., 181., 182.pantu.

2010.gada 16.jūlijā tiesā saņemti atbildētāja B.A. rakstveida paskaidrojumi, kuros norādīts, ka nav strīda par to, ka atbildētājs uztur ar dēlu labas attiecības. Abi arvien biežāk kopīgi pavada laiku gan pilsētā, gan laukos, un šīs tikšanās reizes patiešām ir saturīgas un emocionāli piepildītas. Tāpēc nepiekrīt ģeogrāfiskā attāluma dēļ šķirties no dēla uz ilgāku laiku. Nepiekrītu tam, ka prasītāja, dodoties strādāt uz Briseli, varētu ņemt līdzī dēlu. Paskaidro, ka ir novērtējis prasītājas piedāvājumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, tomēr viņam nav pieņemama pati doma, ka dēls varētu būt sastopams tikai retu reizi. Turklāt bērni Eiropas skolā mācās ļoti multikulturālā vidē ar tendenci zaudēt savas nacionālās saknes. Viss tas, ko dēls Latvijā bija iemācījies par Latviju, tiks neglābjami zaudēts, vienlaikus zaudējot arī saikni ar Latvijas radniekiem. Viena no lielākajām problēmām Briseles Eiropas skolā ir bērnu integrācijas problēma, jo šajā skolā bērni netiek integrēti ne latviskā vidē, ne beļģu vidē, bet atrodas nezināma ilguma pagaidu vidē, kurā grūti, pat neiespējami veidot ilgtermiņa draudzību, kurā nav vienotas kultūras. Tāpat Briseles Eiropas skolā ir visnotaļ snobiska vide, kur bērni izturas pret citiem atkarībā no tā, kādā amata pakāpē strādā vecāki (asistenti, administratori, priekšnieki utt). Lūdz prasību noraidīt.

2010.gada 10.septembrī tiesā saņemti prasītājas A.B. prasības grozījumi, kuros prasītāja, atsaucoties uz prasības pieteikumā minētajiem apstākļiem un strīda būtību, lūdz noteikt viņai dēla B.B. atsevišķu aizgādību.

Vienlaicīgi prasītāja pieteikusi lūgumu pieņemt lietā pagaidu nolēmumu līdz strīda izšķiršanai pēc būtības un noteikt nepilngadīgā bērna B.B. atsevišķu aizgādību prasītājai A.B.

2010.gada 11.oktobrī tiesā saņemta B.A. pretprasība, kurā lūgts noteikt viņam ikdienas aizgādību pār dēlu B.B.

Vienlaicīgi lūgts pieņemt lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma spēkā stāšanās brīdim B.B dzīvesvieta tiktu noteikta pie B.A. Rīgā, X un tiktu noteikts aizliegums izvest B.B. no Latvijas Republikas.

Pretprasībā norādīts, ka lai gan pušu dēls pārsvarā dzīvo pie prasītājas, atbildētājs kopā ar dēlu pavada daudz laika, aizvien vairāk dodot dēlam tēva uzmanību un rūpes. B.A. nav pieņemams A.B. piedāvātais risinājums par to, ka dēls varētu atstāt Latviju un dzīvot ārzemēs. Atbildētājs ir pārliecināts, ka prasītāja nespēs nodrošināt dēlam pienācīgus un drošus dzīves apstākļus ārzemēs. Viņa esot emocionāli nestabila, vairākkārtīgi bijusi fiziski vardarbīga pret atbildētāju dēla klātbūtnē. Šāda rīcība liecina par prasītāju kā par cilvēku, kas nekontrolē savas emocijas un to ārējās izpausmes, un tas ikdienā var nelabvēlīgi iespaidot dēlu, kurš šobrīd mācās cilvēcisko komunikāciju. Prasītāja daudz smēķē un regulāri lieto alkoholu arī dēla klātbūtnē. Tā rezultātā arī dēls atdarinot smēķēšanas žestus un glāžu saskandināšanu. Šāda negatīva pieredze dēlam radusies tieši, vērojot mātes uzvedību un tā vērtējama kā nelabvēlīga.

Norādīts, ka atbildētājs spēj par dēlu parūpēties viņa ikdienas dzīvē. Viņam esot arī ir pozitīva pieredze bērnu audzināšanā, jo viņa vecākās meitas no iepriekšējām attiecībām jau ir lielas un teicami mācās un ir atradušas savu vietu dzīvē.

Atbildētājs kategoriski iebilst pret to, ka prasītāja ar dēlu dodas dzīvot ārpus Latvijas. Uzskata, ka dēlam ir jāpaliek dzīvot kopā ar viņu, jo atbildētājs sekmīgi tiek ar viņu galā un viņiem ir lieliskas tēva un dēla attiecības. Uzskata, ka dēlam ir ļoti svarīgi uzturēt pastāvīgu kontaktu ar tēvu, jo tieši tēva klātbūtne zēnam sniedz psihoemocionālu stabilitāti un palīdz viņam augt par līdzsvarotu cilvēku.

Norādīts, ka, nosakot B.A. ikdienas aizgādību pār dēlu, tiks nodrošināts, ka zēns turpina augt un mācīties latviskā vidē Latvijā, saglabājot viņam to pašu bērniņas draugu loku, ar kuriem viņam ir svarīgi kontaktēties. Atbildētājam esot visi priekšnoteikumi, lai varētu īstenot ikdienas aizgādību pār dēlu.

Turklāt pēdējā laika notikumi, kad prasītāja ir liegusi kontaktēties ar dēlu, ka arī uzvedusies emocionāli nestabili, ir licis atbildētājam pieņemt lēmumu, ka dēlam visdrošāk ir turpināt pastāvīgi ikdienā dzīvot pie atbildētāja un, ņemot vērā to, ka dēls daudz laika pavada atbildētāja dzīvesvietā, tad viņam turpināšana dzīvot ar tēvu neradīs nekādu psiholoģisku satricinājumu, turpretim pāriešana dzīvot uz svešu valsti, svešā cilvēciskā un sociālā vidē, pilnīga draugu maiņa un reta tēva satikšana ietekmēs viņa kā jauna vīrieša attīstību.

Pretprasība pamatota ar Civillikuma 178.¹ panta pirmo daļu, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 4. panta 1.punktu, 8. panta otro daļu, 10. panta pirmo un trešo daļu.

2010.gada 12.oktobrī tiesā saņemts prasītājas A.B. pieteikums par pagaidu nolēmuma pieņemšanu, kurā lūgts pieņemt pagaidu nolēmumu līdz strīda izšķiršanai pēc būtības un noteikt no 2011.gada 1.janvāra dēla pastāvīgo dzīvesvietu pie mātes A.B. Briselē, Beļģijā, noteikt A.B. vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X, noteikt atbildētājam saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību – līdz 2010.gada 31.decembrim vienu darba dienu un katru otro nedēļas nogali pēc vienošanās tikties tēvam, no 2011.gada 1.janvāra, ņemot vērā faktu, ka bērns pastāvīgi dzīvos ārvalstī, lai netraucētu normālu viņa ikdienas ritmu, tēvam tikties ar bērnu vienu nedēļas nogali mēnesī pēc vienošanās un skolas vasaras brīvlaikā vienu līdz pusotru mēnesi Latvijā.

Tiesas sēdē prasītāja A.B. pieteikumu par pagaidu nolēmuma pieņemšanu uzturēja, atbildētāja pieteikumu neatzina. Paskaidroja, ka lūdz noteikt pagaidu noregulējumu, lai viņa varētu informēt darba devēju un pieteikt bērnu skolā. Lūdz vienpersoniskas tiesības to darīt, jo tur prasa abu vecāku parakstus piesakot bērnu skolā. Paskaidro, ka viņa neliedz tēvam saskarsmes tiesības ar bērnu, ir gatava apmaksāt ceļu, lai tēvs varētu īstenot saskarsmi ar bērnu. Apmaksātu ceļu sev un bērnam, lai katru mēnesi tēvs varētu viņu satikt un arī vasarā nogādātu bērnu Latvijā. Lūdz pieteikumu apmierināt.

Tiesas sēdē atbildētājs uzturēja pieteikumu, lūdza noteikt dēla B.B. dzīves vietu līdz strīda izšķiršanai pie viņa un noteikt aizliegumu izvest bērnu no valsts.

Tiesas sēdē Rīgas bāriņtiesas pārstāvis S.F. izteica viedokli, ka bērna interesēs būtu mātes lūgtā pagaidu kārtība. Šobrīd bērna ikdienas aizgādību īsteno māte, nodrošinot bērnam nepieciešamo aprūpi. Pie mātes bērns ir dzīvojis visu laiku, bet pie tēva ilgākais pavadītais laiks ir 2,5 nedēļas. Bērnam būtu traumējoši dzīvot prom no mātes. Starp vecākiem ir strīds, grūti vienoties par jautājumiem, kas saistīti ar bērnu un saskarsmes kārtību. Bāriņtiesā notiek psihologa darbs ar vecākiem. Bāriņtiesas sēde ir ielānota uz 1.decembri, pēc tās apmēram 10 dienu laikā tiesai tiks nosūtīts atzinums šajā lietā. Bērnam ir svarīgi tikt ar tēvu, bet lai visu iemācītos, nav nepieciešama ikdienas aizgādība.

Tiesa noklausoties pušu paskaidrojumus un bāriņtiesas pārstāvja viedokli tiesas sēdē, pārbaudījusi rakstveida pierādījumus, atzīst, ka ir apmierināmi lūgumi par bērna dzīves vietas noteikšanu un aizlieguma noteikšanu bērnu izvest no valsts. Pārējā daļā lūgumi noraidāmi.

Civilprocesa likuma 244⁵. panta trešā daļa nosaka, ka *pēc puses lūguma tiesa pieņem lēmumu uz laiku līdz sprieduma taisīšanai nosaka bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts.*

No prasības pieteikumā un pretprasībā norādītā secināms, ka pušu starpā pastāv strīds par bērna aizgādības noteikšanu.

Puses pieteikušas lūgumus par pagaidu nolēmuma pieņemšanu, ar kuru līdz sprieduma taisīšanai tiek noteikta bērna dzīvesvieta, saskarsmes kārtība atbildētājam un aizliegums bērna izvešanai no valsts. Prasītāja lūgusi arī noteikt viņai vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X.

Civillikuma 177.pantā ir noteikts, ka *līdz pilngadībai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).*

Civillikuma 178.¹pants nosaka, *ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, nodibinot uz vecāku vienošanās vai tiesas nolēmuma pamata viena vecāka atsevišķu aizgādību. Vecāku strīds par aizgādības tiesībām izšķirams, ņemot vērā bērna intereses un noskaidrojot bērna viedokli, ja vien viņš pats spēj to formulēt.*

Tiesa konstatē, ka bērns B.B. ir dzimis Y.gada L.aprīlī un ir pārāk mazs, lai varētu formulēt savu viedokli.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pants nosaka, ka *tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.*

Nosakot bērna pagaidu dzīves vietu tiesa ņem vērā apstākli, ka bērns pastāvīgi dzīvo kopā ar māti, B.B. ir svarīgi saglabāt ierastus dzīves apstākļus. Turklāt šajā procesuālajā stadijā civillieta netiek skatīta pēc būtības, kad tiesa vērtē visus lietā iesniegtos un tiesas sēdē pārbaudītos pierādījumus, un, ka Rīgas bāriņtiesas atzinums lietā vēl nav saņemts, tādēļ tiesa uzskata, ka nepilngadīgā B.B. interesēs, līdz sprieduma taisīšanai lietā, viņa dzīves vieta ir nosakāma pie prasītājas.

Ņemot vērā to, ka lietā pastāv strīds par bērna atsevišķu aizgādību un to, ka prasītāja vēlas izbraukt uz patstāvīgu dzīves vietu Briselē, tiesai nav zināmi prasītājas dzīves apstākļi un nav zināma konkrēta dzīvesvieta tiesa atzīst, ka līdz sprieduma taisīšanai lietā ir nosakāms aizliegums bērna izvešanai no Latvijas Republikas.

Prasītāja pieteikusi lūgumu pieņemt lēmumu par pagaidu saskarsmes kārtības noteikšanu atbildētājam. Tiesa atzīst, ka šis lūgums ir noraidāms, jo lietā nav celta prasība par saskarsmes kārtības noteikšanu. Turklāt lietā nav saņemts bāriņtiesas atzinums šajā jautājumā. Bāriņtiesas speciālisti šobrīd strādā ar ģimeni un bāriņtiesas atzinums lietā tiks sagatavots pēc bāriņtiesas sēdes 2010.gada 1.decembrī.

Civillikuma 182.panta pirmā daļa paredz, ka strīda gadījumā kārtību, kādā var izmantot saskarsmes tiesību nosaka tiesa, izprasot bāriņtiesas atzinumu. Tiklīdz ir saņemts bāriņtiesas atzinums, tiesa nekavējoties uzaicina puses paskaidrojumu sniegšanai un nosaka saskarsmes tiesības pagaidu izmantošanas kārtību.

Tāpat arī noraidāms ir prasītājas lūgums noteikt viņai vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X, jo Civilprocesa likuma 244⁵. panta nosacījumi neparedz tiesas tiesības izlemt šādu jautājumu.

Ievērojot teikto un Civilprocesa likuma 230.pantu, 244⁵.pantu, tiesa

nolēma

Noteikt uz laiku līdz sprieduma taisīšanai lietā bērna B.B., personas kods xxxxxx - yyyyy, dzīves vietu pie prasītājas A.B..

Noteikt uz laiku līdz sprieduma taisīšanai lietā aizliegumu izvest B.B., personas kods xxxxxx - yyyyy, no Latvijas Republikas.

Pārējā daļā pieteikumus noraidīt.

Lēmumu var 10 dienu laikā pārsūdzēt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijā, blakus sūdzību iesniedzot Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā.

Pilna lēmuma sastādīšanas datums – 2010.gada 5.novembris.

Tiesnese (paraksts) I.R.

NORAKSTS PAREIZS.

Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas

Tiesas tiesnese

Rīgā, 2010.gada 5.novembrī

I.R.

L Ē M U M S

Rīgā, 2011.gada 26.janvārī

Rīgas apgabaltiesas civillietu tiesu kolēģija šādā sastāvā
tiesas sēdes priekšsēdētājs J.F.,
tiesneši Dz.Z.un L.B.,
ar sekretāru J.Č.,

piedaloties A.B. pilnvarotai pārstāvei zvērinātai advokātei F.S., B.A., Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas pilnvarotiem pārstāvjiem S.F. un S.S.,
 izskatīja atklātā tiesas sēdē Rīgā, Rīgas apgabaltiesas telpās civillietu A.B. prasībā pret B.A. par atsevišķas aizgādības noteikšanu un B.A. pretprasībā par atsevišķas aizgādības noteikšanu, sakarā ar A.B. blakus sūdzību par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu,

k o n s t a t ē j a :

2010.gada 27.maijā A.B. cēlusi Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā prasību pret B.A. par bērna dzīvesvietas noteikšanu, lūdzot noteikt dēla B.B. dzīvesvietu pie prasītājas, noteikt mātes tiesības vienpersoniski parakstīt dokumentus bērna pieteikšanai Eiropas skolā.

Prasības pieteikumā norādīts, ka pušu kopdzīves laikā X.gada L.aprīlī piedzimis dēls B.B. Raksturu nesaderības, atbildētāja necienīgās un emocionāli vardarbīgās attieksmes un atšķirīgo dzīves uzskatu dēļ, aptuveni kopš bērna divu gadu vecuma puses dzīvo šķirti un dēls atrodas prasītājas ikdienas aizgādībā. Kaut arī prasītāja īsteno bērna ikdienas aizgādību, atbildētājam netiek liegtas saskarsmes tiesības ar dēlu, kad viņš to vēlas.

2010.gada aprīļa sākumā prasītāja informējusi bērna tēvu par to, ka 2010.gada septembrī viņa kopā ar dēlu pārcelšoties uz pastāvīgu dzīvi Briselē un lūgusi atbildētāju konstruktīvi risināt jautājumu par to, kā turpmāk satikties un veidot attiecības ar dēlu.

Kopš prasītāja atklājusi atbildētājam savu iespējamo nodomu par pārcelšanos uz Briseli, atbildētājs jebkādus kontaktus un sarunas par šo tēmu pārtraucis. Prasītāja centusies panākt vienošanos- sagatavojusi un rakstveidā nosūtījusi atbildētājam vienošanās piedāvājumu, kurā uzskaitījusi visu, ko var piedāvāt, lai tēvam netiktu ierobežotas vai liegtas saskarsmes tiesības, proti, piedāvājusi vienu mēnesi skolas vasaras brīvlaikā atvest bērnu uz Latviju, lai bērns var pilnībā pavadīt visu šo laiku ar tēvu, skolas brīvdienās pēc skolas grafika vest bērnu uz Latviju, kā arī iepriekš savstarpēji vienojoties citas iespējas.

Prasītāja uzskata, ka viņas piedāvātā saskarsmes tiesību izmantošanas kārtība ir pieņemama šāda vecuma bērna pilnvērtīgai un stabilai attīstībai un atbilst bērna interesēm. Bērnam ir labs kontakts un patīk būt kopā arī ar atbildētāja vecākiem, kuri dzīvo laukos. Arī saskarsmes tiesības ar vecvecākiem no viņas puses netiek ierobežotas, atbildētājs ved bērnu pie viņiem ciemoties, kad uzskata to par nepieciešamu.

Papildus izteiktajam piedāvājumam, prasītāja ir gatava piedāvāt atbildētājam iespēju braukt uz Briseli pie bērna, kad vien viņš to vēlas, ar vienu noteikumu, ka bērnam nebūs jākavē skola. Tāpat var piedāvāt atbildētājam palikt uz ciemošanās laiku prasītājas dzīvoklī. Tā kā prasītājas finansiālās iespējas Briselē būtu daudz lielākas kā Latvijā,

atbildētājs, iespējams, varētu nemaksāt uzturlīdzekļus bērna uzturam, tādējādi kompensējot ceļa izdevumus, kas viņam varētu rasties apciemojot dēlu. Prasītāja ir atvērta sarunām un citiem iespējamiem risinājumiem, kā pēc iespējas labāk bērnam īstenot saskarsmes tiesības ar tēvu. Turklāt, ja atbildētājam ir vai rastos materiālas problēmas, viņa varētu daļēji segt viņa ceļa izdevumus. Tāpat var apņemties ik nedēļu tēvam elektroniskā veidā sniegt ziņas par dēla ikdienu, sekmēm, uzturu, interesēm un veselības stāvokli. Bērnam tiktu nodrošinātas visas tehniskās iespējas saziņai ar tēvu ik dienas.

Neskatoties uz izteiktajiem piedāvājumiem, atbildētājs nemaina savu viedokli par to, ka dēlam jāpaliek dzīvod Latvijā.

Prasītāja uzskata, ka pušu starpā nepastāv strīds par aizgādības vai saskarsmes tiesībām, jo kopš kopsdzīves pārtraukšanas bērna ikdienas aizgādību un visas ar bērnu saistītās rūpes īstenojusi prasītāja.

Prasītāja pēc labākās sirdsapziņas īstenojot bērnam pienācīgu un atbilstošu aprūpi un pietiekoši labi veic savus pienākumus attiecībā pret bērnu. Bērns ir pilnībā aprūpēts, viņa audzināšanai tiek veltīts adekvāti daudz laika un uzmanības.

Prasītāja uzskata, ka viņa labi īsteno bērna ikdienas aizgādības tiesības un cenšas pēc iespējas labāk nodrošināt bērna nākotnes iespējas, meklējot arī jauna un labāk atalgota darba iespējas, kas arī ir izbraukšanas uz Briseli galvenais iemesls. Prasītāja esot izturējusi EPSO (Europea Personell Selection Office, Eiropas personāla atlases birojs) rīkoto konkursu, kurš dod viņai iespēju kļūt par ierēdni kādā no Eiropas Savienības institūcijām.

Norāda, ka Eiropas Savienības institūciju darbinieku bērniem tiek nodrošināta vieta Eiropas Skolā. Briseles Eiropas skolā iegūto izglītību akceptē arī Latvijā. Skolēni ar iegūto diplomu var iestāties jebkurā Eiropas augstskolā.

Prasītājai, lai pieteiktu bērnu Eiropas skolā, ir vajadzīga vai nu vienpersoniska aizgādība, vai notariāli apliecināta pilnvara no tēva, ka viņš ļauj rīkoties prasītājai vienpersoniski. Tā kā prasītājai nav iespējams ar atbildētāju risināt jautājumu par bērna dzīvesvietu, un atbildētājs iebilst tam, ka bērns kopā ar prasītāju varētu pārcelties uz patstāvīgu dzīvi Briselē, prasītāja spiesta vērsties tiesā ar prasību par bērna dzīvesvietas noteikšanu.

Prasība pamatota uz Civillikuma 177., 178., 181., 182.pantu.

2010.gada 16.jūlijā pirmās instances tiesā saņemti atbildētāja rakstveida paskaidrojumi, kuros norādīts, ka nav strīda par to, ka atbildētājs uztur ar dēlu labas attiecības. Abi arvien biežāk kopīgi pavada laiku gan pilsētā, gan laukos, un šīs tikšanās reizes patiešām ir saturīgas un emocionāli piepildītas. Tāpēc nepiekrīt ģeogrāfiskā attāluma dēļ šķirties no dēla uz ilgāku laiku. Atbildētājs nepiekrīt tam, ka prasītāja, dodoties strādāt uz Briseli, varētu ņemt līdzī dēlu.

Atbildētājs novērtējis prasītājas piedāvājumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, tomēr viņam nav pieņemama pati doma, ka dēls varētu būt sastopams tikai retu reizi. Turklāt bērni Eiropas skolā mācās ļoti multikulturālā vidē ar tendenci zaudēt savas nacionālās saknes. Viss tas, ko dēls Latvijā bija iemācījies par Latviju, tiks neglābjami zaudēts, vienlaikus zaudējot arī saikni ar Latvijas radiniekiem. Viena no lielākajām problēmām Briseles Eiropas skolā ir bērnu integrācijas problēma, jo šajā skolā bērni netiek integrēti ne latviskā vidē, ne beļģu vidē, bet atrodas nezināma ilguma pagaidu vidē, kurā grūti, pat neiespējami veidot ilgtermiņa draudzību, kurā nav vienotas kultūras. Tāpat Briseles Eiropas skolā ir visnotaļ snobiska vide, kur bērni izturas cits pret citu atkarībā no tā, kādā amata pakāpē strādā vecāki.

2010.gada 10.septembrī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā saņemti prasītājas A.B. prasības grozījumi, kuros prasītāja, atsaucoties uz prasības pieteikumā minētajiem apstākļiem un strīda būtību, lūdz noteikt viņai dēla B.B. atsevišķu aizgādību.

Vienlaicīgi prasītāja pieteikusi lūgumu pieņemt lietā pagaidu nolēmumu līdz strīda izšķiršanai pēc būtības un noteikt nepilngadīgā bērna B.B. atsevišķu aizgādību prasītājai A.B.

2010.gada 11.oktobrī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā saņemta B.A. pretprasība, kurā lūgts noteikt viņam ikdienas aizgādību pār dēlu B.B.

Vienlaicīgi lūgts pieņemt lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma spēkā stāšanās brīdim B.B. dzīvesvieta tiktu noteikta pie B.A. Rīgā, X, un tiktu noteikts aizliegums izvest B.B. no Latvijas Republikas.

Pretprasībā norādīts, ka, lai gan dēls pārsvarā dzīvo pie prasītājas, atbildētājs kopā ar dēlu pavada daudz laika, aizvien vairāk dodot dēlam tēva uzmanību un rūpes. B.A. nav pieņemams A.B. piedāvātais risinājums par to, ka dēls varētu atstāt Latviju un dzīvot ārzemēs. Atbildētājs ir pārliecināts, ka prasītāja nespēs nodrošināt dēlam pienācīgus un drošus dzīves apstākļus ārzemēs. Viņa esot emocionāli nestabila, vairākkārtīgi bijusi fiziski vardarbīga pret atbildētāju dēla klātbūtnē. Šāda rīcība liecina par prasītāju kā par cilvēku, kas nekontrolē savas emocijas un to ārējās izpausmes, un tas ikdienā var nelabvēlīgi iespaidot dēlu, kurš šobrīd mācās cilvēcisko komunikāciju. Prasītāja daudz smēķē un regulāri lieto alkoholu arī dēla klātbūtnē. Tā rezultātā arī dēls atdarinot smēķēšanas žestus un glāžu saskandināšanu. Šāda negatīva pieredze dēlam radusies vērojot mātes uzvedību un tā vērtējama kā nelabvēlīga.

Norādīts, ka atbildētājs spēj par dēlu parūpēties viņa ikdienas dzīvē. Viņam ir pozitīva pieredze bērnu audzināšanā, jo viņa vecākās meitas no iepriekšējām attiecībām jau ir lielas un teicami mācās un ir atradušas savu vietu dzīvē.

Atbildētājs kategoriski iebilst pret to, ka prasītāja ar dēlu dodas dzīvot ārpus Latvijas. Uzskata, ka dēlam ir jāpaliek dzīvot kopā ar viņu, jo atbildētājs sekmīgi tiek ar viņu galā un viņiem ir lieliskas tēva un dēla attiecības. Dēlam ļoti svarīgi uzturēt pastāvīgu kontaktu ar tēvu, jo tieši tēva klātbūtne zēnam sniedz psihoemocionālu stabilitāti un palīdz viņam augt par līdzsvarotu cilvēku.

Pretprasībā norādīts, ka, nosakot B.A. ikdienas aizgādību pār dēlu, tiks nodrošināts, ka zēns turpina augt un mācīties latviskā vidē Latvijā, saglabājot viņam to pašu bērniecības draugu loku, ar kuriem viņam ir svarīgi kontaktēties. Atbildētājam esot visi priekšnoteikumi, lai varētu īstenot ikdienas aizgādību pār dēlu.

Turklāt pēdējā laika notikumi, kad prasītāja ir liegusi kontaktēties ar dēlu, ka arī uzvedusies emocionāli nestabili, ir licis atbildētājam pieņemt lēmumu, ka dēlam visdrošāk ir turpināt pastāvīgi ikdienā dzīvot pie atbildētāja un, ņemot vērā to, ka dēls daudz laika pavada atbildētāja dzīvesvietā, tad viņam turpināšana dzīvot ar tēvu neradīs nekādu psiholoģisku satricinājumu, turpretim pāriešana dzīvot uz svešu valsti, svešā cilvēciskā un sociālā vidē, pilnīga draugu maiņa un reta tēva satikšana ietekmēs viņa kā jauna vīrieša attīstību.

Pretprasība pamatota ar Civillikuma 178.¹ panta pirmo daļu, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 4. panta 1.punktu, 8. panta otro daļu, 10. panta pirmo un trešo daļu.

2010.gada 12.oktobrī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā saņemts prasītājas A.B. pieteikums par pagaidu nolēmuma pieņemšanu, kurā lūgts pieņemt pagaidu nolēmumu līdz strīda izšķiršanai pēc būtības un noteikt no 2011.gada 01.janvāra dēla pastāvīgo dzīvesvietu pie mātes A.B. Briselē, Beļģijā, noteikt A.B. vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X, noteikt atbildētājam saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību- līdz 2010.gada 31.decembrim vienu darba dienu un katru otro nedēļas nogali pēc vienošanās tikties tēvam, no 2011.gada 01.janvāra, ņemot vērā faktu, ka bērns pastāvīgi dzīvos ārvalstī, lai netraucētu normālu viņa ikdienas ritmu, tēvam tikties ar bērnu vienu nedēļas nogali mēnesī pēc vienošanās un skolas vasaras brīvlaikā vienu līdz pusotru mēnesi Latvijā.

Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu noteikta uz laiku līdz sprieduma taisīšanai lietā bērna B.B. dzīves vieta pie prasītājas A.B., noteikts uz laiku līdz sprieduma taisīšanai lietā aizliegums izvest B.B. no Latvijas Republikas, pārējā daļā pieteikumi noraidīti.

Pirmās instances tiesa secinājusi, ka pušu starpā pastāv strīds par bērna aizgādības noteikšanu. Tiesa konstatē, ka bērns B.B. dzimis Y.gada L.aprīlī un ir pārāk mazs, lai varētu formulēt savu viedokli.

Nosakot bērna pagaidu dzīves vietu pirmās instances tiesa ņem vērā apstākli, ka bērns pastāvīgi dzīvo kopā ar māti, B.B. ir svarīgi saglabāt ierastus dzīves apstākļus. Turklāt šajā procesuālajā stadijā civillietā netiek skatīta pēc būtības, kad tiesa vērtē visus lietā iesniegtos un tiesas sēdē pārbaudītos pierādījumus, un, ka Rīgas bāriņtiesas atzinums lietā vēl nav saņemts, tādēļ pirmās instances tiesa uzskatījusi, ka nepilngadīgā B.B. interesēs viņa dzīves vieta nosakāma pie prasītājas līdz sprieduma taisīšanai lietā.

Ņemot vērā to, ka lietā pastāv strīds par bērna atsevišķu aizgādību, ka prasītāja vēlas izbraukt uz patstāvīgu dzīves vietu Briselē un tiesai nav zināmi prasītājas dzīves apstākļi un nav zināma konkrēta dzīvesvieta, pirmās instances tiesa atzīst, ka līdz sprieduma taisīšanai lietā ir nosakāms aizliegums bērna izvešanai no Latvijas Republikas.

Tiesa atzinusi, ka lūgums pieņemt lēmumu par pagaidu saskarsmes kārtības noteikšanu atbildētājam ir noraidāms, jo lietā nav celta prasība par saskarsmes kārtības noteikšanu. Turklāt lietā nav saņemts bāriņtiesas atzinums šajā jautājumā.

Tāpat par noraidāmu pirmās instances tiesa atzinusi prasītājas lūgumu noteikt viņai vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X, jo Civilprocesa likuma 244⁵. panta nosacījumi neparedz tiesas tiesības izlemt šādu jautājumu.

Par minēto lēmumu 2010.gada 12.novembrī A.B. iesniegusi blakus sūdzību, lūdzot tiesu atcelt Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu daļā par aizlieguma noteikšanu izvest bērnu no valsts un daļā par prasītājas lūguma par bērna un B.A. saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu noraidīšanu. Blakus sūdzībā lūgts apmierināt prasītājas pieteikumu par pagaidu nolēmuma pieņemšanu pilnā apmērā.

Prasītāja piedalījies Eiropas personāla atlases biroja rīkotajā konkursā uz Ekonomisko un sociālo lietu komitejas Latviešu valodas tulkojumu nodaļas asistentes amata vietu un konkursu izturējusi.

Darba uzsākšanai, prasītājai Briselē jāierodas 2011.gada 16.janvārī, tādējādi pirms pārcelšanās uz dzīvi Briselē, prasītājai nav iespējas iesniegt tiesai pierādījumus par dzīves apstākļiem ārzemēs. Sociālais dienests Beļģijā atzinumu par bērna dzīves apstākļiem sniedz tikai tad, ja bērns reāli atrodas konkrētajā dzīvesvietā. Pirmās instances tiesa, nosakot aizliegumu izvest bērnu no valsts, liegusi prasītājai iespēju saņemt dzīvesvietas Briselē apsekošanas aktu un atzinumu par dzīves apstākļu piemērotību bērna vajadzībām.

Ņemot vērā, ka Eiropas Savienības institūciju darbiniekiem nodrošinātas sociālās garantijas- darba vieta ar stabiliem un garantētiem ienākumiem, izglītības iestāde bērniem, pabalsti, medicīniskā aprūpe, tad nav iemesla šaubīties par prasītājas un bērna dzīves apstākļu kvalitāti pēc ierašanās Briselē.

Civilprocesa likuma 244.⁵ panta trešā daļa attiecas gan uz lietām, kas izriet no saskarsmes tiesībām, gan arī uz lietām, kas izriet tikai no aizgādības tiesībām. Tādējādi pirmās instances tiesa nepamatoti norādījusi, ka lietās, kas izriet tikai no aizgādības tiesībām, nav pamata noteikt pagaidu saskarsmes kārtību tādu, kā to savā pieteikumā norādījusi prasītāja.

A.B. pilnvarotā pārstāve zvērināta advokāte F.S. blakus sūdzību uzturēja uz tajā norādītajiem motīviem, papildus norādot uz pirmās instances secinājumu par to, ka tiesai nav pierādījumi par dzīves apstākļiem Briselē. Prasītājas pārstāve norāda, ka prasītāja izturējusi Eiropas konkursu, nevis brauc strādāt, piemēram, uz Īriju gadījuma darbu. Ir

iesniegti pierādījumi, ka tiks noslēgts darba līgums un prasītāja saņems Eiropas ierēdņa algu. Konkrētā gadījumā jautājums vērtējams izejot no bērna interešu aizsardzības puses.

B.A. blakus sūdzību neatzina, paskaidrojot, ka konkrētā civillietā nav par prasītājas profesionālo attīstību, bez tam, attiecībā par saskarsmi no prasītājas bijuši tikai draudi un atbildētājs netic, ka saskarsme būs iespējama.

Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas pilnvarotais pārstāvis S.F. norādīja, ka bērna interesēs ir atļaut bērnam braukt kopā ar māti. Māte bērnu uzturējusi 3 gadus, turklāt bērnam ir piesaiste mātei. Bērnam nav svarīgi, kur viņš atradīsies, galvenais ir būt pie mātes. Neapšaubāmi priekš bērna darbs Briselē būs bērna materiālās interesēs, gan arī izglītības interesēs. Problēma ir apstākļi, ka tēvam nebūs iespējas saskarsmē ar bērnu. A.B. bija gatava apmaksāt reizi mēnesī tēva braucienu pie bērna, kā arī sūtīt bērnu uz Latviju, sūtīt informāciju par dēlu tēvam. Līdz ar to saskarsmes tiesības nav pārkāptas.

Izvērtējusi blakus sūdzības motīvus, noklausījusies pušu un to pilnvaroto pārstāvju paskaidrojumus, novērtējusi pierādījumus, kas attiecas uz izskatāmo jautājumu, Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka blakus sūdzība ir pamatota un apmierināma daļēji, bet Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmums atceļams daļā par aizlieguma noteikšanu izvest B.B. no Latvijas Republikas un A.B. pieteikuma noraidītajā daļā par vienpersonisku tiesību noteikšanu pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X, izlemjot jautājumu pēc būtības.

Civilprocesa likuma 448.panta pirmās daļas 3.punkts nosaka, ka apgabaltiesai, izskatot blakus sūdzību, ir tiesības atcelt lēmumu pilnīgi vai kādā tā daļā un ar savu lēmumu izlemt jautājumu pēc būtības.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 447.panta pirmo daļu, blakus sūdzību izskata tādā kārtībā, kāda šajā likumā noteikta lietu izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 426.panta pirmo daļu, apelācijas instances tiesas izskata lietu sakarā ar apelācijas sūdzību tādā apjomā, kā lūgts šajā sūdzībā. Tādējādi Civillietu tiesu kolēģija nevērtē tos apstākļus, kas attiecas uz Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu tā nepārsūdzētajā daļā.

Civilprocesa likuma 244⁵. panta trešā daļa nosaka, ka pēc puses lūguma tiesa pieņem lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai nosaka bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts.

Tiesu kolēģija atzīst, ka pirmās instances tiesa nonākusi pretrunā lēmuma motīvos no vienas puses konstatējot, ka bērna interesēs ir svarīgi saglabāt ierastus dzīves apstākļus un bērna dzīves vieta ir nosakāma pie prasītājas līdz sprieduma taisīšanai lietā, bet, no otras puses, pretrunīgi atzīstot, ka pirmās instances tiesai nav zināmi prasītājas dzīves apstākļi Briselē un nav zināma konkrēta prasītājas dzīvesvieta, tādējādi līdz sprieduma taisīšanai lietā nosakāms aizliegums bērna izvešanai no Latvijas Republikas.

Pirmās instances tiesa, apmierinot pieteikumu daļā par bērna dzīves vietas noteikšanu pie prasītājas un apmierinot B.A. pieteikumu par aizlieguma noteikšanu izvest bērnu no Latvijas Republikas, faktiski padarījusi nolēmuma izpildi neiespējamu, jo prasītājas A.B. pastāvīgā dzīves vieta, darba piedāvājuma Beļģijā pieņemšanas gadījumā, būs tieši Beļģijā, un aizliegums izvest B.B. no Latvijas Republikas būs šķērslis izpildīt Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu daļā par B.B. dzīves vietas noteikšanu pie prasītājas A.B.

Bez tam, tiesu kolēģija norāda, ka Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmums, kā arī konkrētais Civillietu tiesu kolēģijas nolēmums lietā, vērtējami kā pagaidu nolēmumi lietā un tie attiecas uz pašreizējo reālo situāciju. Civillietu tiesu kolēģija norāda, ka ar lietas materiāliem pierādīts, ka A.B. veiksmīgi izturējusi Eiropas personāla atlases biroja rīkoto konkursu EPSO/AST/82/09 un 2011.gada

16.janvārī uzsāktas darba tiesiskās attiecības Eiropas Savienības institūcijā Briselē un šobrīd prasītāja strādā Beļģijā.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pants nosaka, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras.

Kā tiesas sēdē norādīja Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas pilnvarotais pārstāvis, tad bērna interesēs ir būt kopā ar māti, neatkarīgi no atrašanās vietas, ņemot vērā, ka bērns ir piesaistīts pie mātes.

Bez tam, saskaņā ar Civillikuma 177.pantā noteikto, līdz pilngadībai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, tas ir, ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).

Tiesu kolēģija ņem vērā Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas pārstāvja viedokli, un uzskata, ka nepilngadīgā B.B. interesēs ir būt kopā ar māti- prasītāju lietā, neatkarīgi no A.B. dzīvesvietas vietas maiņas un atrašanās Briselē, Beļģijā. Aizliegums izvest B.B. no Latvijas Republikas nav nepilngadīgā bērna interesēs, jo tādā gadījumā tiktu liegta bērna iespēja un vajadzība būt kopā ar savu māti.

Bez tam, tiesu kolēģija nav konstatējusi tādu apstākļu esamību, kas pilnībā liegtu atbildētājam realizēt savas tiesības uz saskarsmi ar nepilngadīgo dēlu, vēl jo vairāk, tamdēļ, ka prasītāja izvirzījusi vairākus risinājumus, kā atbildētājam realizēt savus tēva pienākumus.

Tādējādi tiesu kolēģija atzīst, ka B.A. pieteikums par aizlieguma noteikšanu izvest B.B. no Latvijas Republikas noraidāms.

Tāpat pirmās instances tiesa noraidījusi prasītājas lūgumu noteikt viņai vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu Briseles Eiropas skolā II, X, jo Civilprocesa likuma 244⁵. panta nosacījumi neparedz tiesas tiesības izlemt šādu jautājumu. Tomēr bērna interesēs ir prioritāras un, ņemot vērā pašreizējo situāciju, ka A.B. dzīvo un strādā Beļģijā, Civillietu tiesu kolēģija uzskata, ka bērna interesēs ir iegūt izglītību savā dzīves vietā pie prasītājas.

Turklāt Civillikuma 177.pantā ietverts vecāku pienākums rūpēties par bērna izglītošanu. Rīgas domes Rīgas bāriņtiesas pārstāvis puda viedokli, ka mācības Briseles Eiropas skolā II ir B.B. izglītības interesēs.

Tādējādi tiesu kolēģija atzīst, ka A.B. nosakāmas vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu B.B. Briseles Eiropas skolā II, X, Beļģijā.

Prasītāja, citu starpā, blakus sūdzībā lūgusi atcelt lēmumu daļa par pieteikuma par pagaidu saskarsmes kārtības noteikšanu atbildētājam noraidīšanu.

Civillikuma 182.panta pirmā daļa paredz, ka strīda gadījumā kārtību, kādā var izmantot saskarsmes tiesību nosaka tiesa, izprasot bāriņtiesas atzinumu. Tiklīdz ir saņemts bāriņtiesas atzinums, tiesa nekavējoties uzaicina puses paskaidrojumu sniegšanai un nosaka saskarsmes tiesības pagaidu izmantošanas kārtību.

Civillietu tiesu kolēģijas kompetencē konkrētajā civillietā neietilpst izlemt jautājumu pēc būtības par saskarsmes tiesību noteikšanu, jo jautājums skatāms atsevišķā tiesas sēdē, uzaicinot puses sniegt paskaidrojumus par bāriņtiesas atzinumu. Tādējādi A.B. blakus sūdzība daļā par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmuma daļā par prasītājas lūguma par bērna un B.A. saskarsmes tiesības kārtības noteikšanu noraidīšanu noraidāma.

Civillietu tiesu kolēģija, pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantu, Civillikuma 177.pantu, 182.panta pirmo daļu, Civilprocesa likuma 244⁵. panta trešo daļu, 426.panta pirmo daļu, 447.panta pirmo daļu, 448.panta pirmās daļas 3.punktu un 449.panta pirmo daļu,

n o l ē m a :

A.B. blakus sūdzību **apmierināt daļēji.**

Atcelt Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu daļā par aizliegumu izvest nepilngadīgo B.B. no Latvijas Republikas.

B.A. pieteikumu par aizliegumu izvest nepilngadīgo B.B. no Latvijas Republikas **noraidīt.**

Noteikt A.B. vienpersoniskas tiesības pieteikt bērnu B.B. Briseles Eiropas skolā II, X, Beļģijā.

Pārējā daļā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2010.gada 29.oktobra lēmumu atstāt negrozītu, bet A.B. blakus sūdzību **noraidīt.**

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs /paraksts/ J.F.

Tiesneši /divi paraksti/ Dz.Z.un L.B.

NORAKSTS PAREIZS

Tiesnesis J.F.

Rīga, 31.01.2011.g.

L Ē M U M S
2008.gada 18.jūnijā

Rīgas rajona tiesa

šādā sastāvā : tiesnese S. B.

ar sekretārēm: S.K. un B.

tulku E. Z.,

piedaloties zvērināta advokāta palīgam K.K.

2008.gada 17.jūnijā izskatīja atklātā tiesas sēdē Rīgā, Aiviekstes ielā 5, P.P. pieteikumu pret S.S. par nepilngadīgās A.P. atgriešanu Apvienotajā Karalistē, un

k o n s t a t ē j a:

ka 2008.gada 13.maijā Rīgas rajona tiesā saņemts No Bērnu un Ģimenes lietu ministrijas pārsūtītais pieteicēja P.P. pieteikums pret S.S. par nepilngadīgās A.P. atgriešanu Apvienotajā Karalistē. Pieteikumā norādīts, ka P.P. pieteikums par nepilngadīgās A.P. atgriešanu Anglijā viņas tēvam P.P. Bērnu un ģimenes lietu ministrijā 2008.gada 18.aprīlī saņēma atkārtoti. Pēc pirmajā pieprasījumā par bērna atgriešanu no Latvijas Anglijā sniegtās informācijas izriet, ka bērna māte S.S. pirmo reizi bērnu bez tēva piekrišanas atveda uz Latviju 2007.gada 13.aprīlī. Ministrijā 2007.gada 17.maijā no Anglijas un Velsas Centrālās iestādes tika saņemta vēstule ar lūgumu apturēt lietas virzību, jo ir iespējams izlīgums starp P.P. un S.S. 2007.gada 18.septembrī tika saņemts apstiprinājums, ka S.S. ar nepilngadīgo A.P. ir brīvprātīgi atgriezušās Anglijā pie bērna tēva P.P. savukārt 2008.gada 18.aprīlī saņemtajā pieprasījumā par bērna atgriešanu norādīts, ka 2008.gada 3.aprīlī S.S. atkārtoti izvedusi A.P. no Anglijas uz Latviju bez bērna tēva piekrišanas. Anglijas un Velsas iestāde norādījusi, ka bērna tēvam ir vecāka atbildība attiecībā uz A.P. saskaņā ar 1953.gada Dzimšanas un nāves faktu reģistrācijas aktā noteikto un tādēļ A.P. uzturēšanās Latvijā bez bērna tēva atļaujas var tikt uzskatīta par nelikumīgu Konvencijas 3.panta izpratnē.

S.S. rakstveida paskaidrojumos norāda, ka 2007.gada 5.martā Lielbritānijā atbildētājam piedzima meita A.P. Meitai tika piešķirta Latvijas pilsonība. Kā bērna tēvs meitas dzimšanas apliecībā ir norādīts P.P. Lai gan jau tobrīd ar meitas tēvu atbildētāja sastāvēja laulībā, bērna tēvs nepauda vēlmi meitu reģistrēt kā Anglijas pilsoni. Uz pašreizējo brīdi atbildētāja ar meitu dzīvo Latvijas Republikā, kas ir atbildētājas un meitas pastāvīgā dzīvesvieta. Kā atbildētājam tā meitai LR, X, Y ir deklarēta dzīvesvieta. Minētais dzīvoklis ir atbildētājas īpašumā. Meitai Latvijā ir ģimenes ārsts, kurš veic bērna veselības stāvokļa apsekošanu, kā arī veic nepieciešamo profilaktisko veselības aizsardzības pasākumus. Meita ir pierakstīta rindā uz vietu pirmsskolas audzināšanas iestādē. Atbildētāja saņem ikmēneša bērna kopšanas pabalstu LR. Viss iepriekš minētais liecina, ka meitai ir izveidojušās noturīgas saiknes ar LR, šeit ir meitas mājas, gan emocionāli, gan faktiski. Tā kā bērna tēvs ir Anglijas pilsonis, daļu laika atbildētāja ar meitu pavada arī Anglijā, jo atbildētāja nebija atmetusi cerības izveidot normālas, ģimeniskās attiecības ar prasītāju, kā arī gribēja nodrošināt savam bērnam tēva klātbūtni. Tādējādi uzskata, ka nav notikusi A.P. nelikumīga aizvešana no Anglijas un aizturēšana LR. Pēc bērna piedzimšanas atbildētāja piecas nedēļas pavadīja Anglijā. Līdz ar atbildētāju Anglijā atradās arī atbildētājas māte M.N., kas bija ieradies palīdzēt atbildētājam kopt mazuli. Šajā laikā prasītājs sāka izrādīt pret atbildētāju, kopīgo bērnu un atbildētājas māti M.N. agresiju. Pēc prasītāja uzbrukuma atbildētājas mātei 2007.gada aprīlī, baidoties par sava

bērna drošību, atbildētāja ar bērnu un māti pārbrauca uz viesnīcu. Atbildētājas un bērna dokumentus prasītājs iznīcināja, nolūkā liegt iespēju atstāt valsti. LR vēstniecībā Anglijā atbildētāja saņēma jaunus dokumentus. 2007.gada 13.aprīlī atbildētāja ar meitu atgriezās savā dzīvesvietā LR. Tomēr ticot prasītāja labajai gribai un godīgajiem nolūkiem, kā arī nolūkā atjaunot attiecības ar prasītāju un ļaut meitai redzēties ar tēvu, 2007.gada septembrī atbildētāja ar meitu atgriezās Anglijā. Kopš tā brīža periodiski atbildētāja ar meitu mitinās Anglijā. Tomēr Anglijā prasītājs nevarēja nodrošināt pienācīgu vidi. Atbildētājai ar bērnu bija jādzīvo kopā ar prasītāja māti, kura ir kopjams cilvēks ar psihiskiem traucējumiem. Sociālais darbinieks savās atskaitēs norādīja, ka šāda vide nav piemērota mātei ar zīdaini. To, ka meitai bija neuroloģiska rakstura problēmas var apliecināt pediatrs, pie kura nācās vest meitu – X, Y Klīnikā. 2008.gadā, apciemojot meitas tēvu, prasītājs izrādīja pret atbildētāju un pret bērnu psiholoģisku agresiju un neveselīgu seksuālu interesi pret bērnu, kad meita bija kaila. Ieraugot atbildētāju, prasītājs savas darbības pārtrauca, tomēr atbildētāja nav pārliecināta, ka šī bija vienīgā reize, kad prasītājs aizskāra bērnu. Diemžēl varas iestādēs atbildētāja negriezās, domādama, ka atbildētājas mutvārdu liecībām svešā valstī nepiešķirs ticamību, kā arī baidījās par savu un sava bērna dzīvību un veselību. Prasītājs centās atbildētāju no bērna nošķirt, lika bērnam raudāt, līdz viņš nevarēja nedz paraudāt, nedz paelpot, atbildētāju mierināt bērnu nelaida. Līdz ar to kā atbildētāja, tā meita A.P. atradās pastāvīgā emocionālā diskomfortā. Prasītājs liedz jebkādu komunikāciju ar līdzcilvēkiem, neļāva pavadīt laiku ar bērnu. Pēc dzemdībām atbildētājai bija komplikācijas, spēka izsīkums, stirpas muguras sāpes, taču prasītājs ārsta palīdzību nepiedāvāja. Šā gada aprīļa mēnesī strīda laikā izteica draudus nogalināt sevi, kopējo meitu un atbildētāju. Prasītājs meita uz meitu ar virtuves traukiem. Minēto strīdu atbildētāja ierakstīja mobilajā telefonā. Dēļ visa iepriekšminētā, nolūkā aizsargāt bērna dzīvību, negriežoties policijā, atbildētājai nācās steigami bēgt no prasītāja mājām un 2008.gada 3.aprīlī atgriezās LR. Atbildētājai ir pamatotas aizdomas, ka prasītājs ir psihiski nevesels cilvēks. Norāda, ka atbildētājai runājot ar prasītāju caur Skype tīklu – meita, izdzirdot tēva balsi kļuva nervoza, raudāja un centās piespieties mātei tuvāk. Lai bērnu netraumētu jebkādos kontaktus starp bērnu un prasītāju ir izslēgusi. Lūdz noraidīt P.P. pieteikumu, neizdot rīkojumu par A.P. atgriešanu Anglijā.

Pieteicējs P.P. tiesas sēdē pieteikumu uzturēja uz tajā norādītajiem pamatiem, paskaidrojot, ka meita A.P. no AK tika izvesta bez viņa piekrišanas jau atkārtoti, viņa rīcībā ir Anglijas tiesas lēmums, kurā noteikts, ka māte meitu nedrīkst izvest no valsts bez pieteicēja rakstveida piekrišanas. Norāda, ka viņa rīcībā ir ārsta atzinums, kurā ir konstatēts, ka tieši pirms nelikumīgās bērna izvešanas no valsts bērna veselības stāvoklis bijis apmierinošs, ārsts rekomendējis pāris atrisināt savas laulības problēmas. Paskaidro, ka nekad nav pielietojis vardarbību ne pret sievu, ne meitu, ar ierakstiem var pierādīt, ka vienmēr ir vēlējis saglabāt savu laulību, stundām diskutējot ar sievu, lai atrisinātu savstarpējās nesaskaņas. Norāda, ka laulība bijusi laimīga līdz brīdim, kamēr neieradās sievasmāte pie viņiem uz Angliju dzīvot, lai palīdzētu sievai mājas darbos. Tieši pieteicējs bija aicinājis sievasmāti palīdzēt, kā arī nodrošinājis sievasmāti ar regulāru materiālu palīdzību. Uzskata, ka sievasmātei ir aprēķins attiecībā uz pušu laulību, lai varētu nodrošināt sev materiālu labumu pensijas vecumā, un šī iemesla dēļ viņa noskaņo sievu pret vīru, terorizējot ar prasībām, lai sievasmātei Anglijā tiktu nopirkts dzīvoklis un nodrošināta iztika nenosakāmu laika periodu, jo angļu valodu sievasmāte nezina, līdz ar to darba iespējas Anglijā viņai ir liegtas, kā arī ņemot vērā faktu, ka sievasmāte nav LR pilsoņe. Pieteicējs aicina atbildētāju labprātīgi atgriezties Anglijā, lai atrisinātu pušu savstarpējās nesaskaņas, piebilstot, ka atgriezties nav obligāti pie pieteicēja, var pat ar pieteicēju netikties, ja nevēlas, taču pieteicējs vēlas, lai jautājumus atrisinātu un sakārtotu juridiski.

Pieteicēja P.P. pilnvarotais pārstāvis K.K. tiesas sēdē pieteikumu uzturēja uz tajā norādītajiem pamatiem, paskaidrojot, ka bērna atgriešana tiek prasīta Hāgas

konvencijas ietvaros un saskaņā ar konvenciju bērns ir prettiesiski aizvests, tāpēc atgriežams iepriekšējā dzīvesvietā. Pieteicēja pārstāvis papildus norāda, ka lietā nav pierādījumi, kas apliecinātu pieteicēja vardarbīgu izturēšanos pret S.S. un A.P.

S.S. tiesas sēdē pieteikumu neatzina. Paskaidroja, ka apstākļi, kuru dēļ S.S. ar bērnu atbrauca uz Latviju ir fiziska, emocionāla un seksuāla vardarbība no pieteicēja puses. Bērns Latvijā ir iedzīvojis, pierakstīts pie ģimenes ārsta, pierakstīts pirmsskolas izglītības iestādē, dzīvo visi kopā pie atbildētājas mātes un tēva. Lūdz tiesu ņemt vērā, ka bērna atgriešanās Anglijā būtu psiholoģiska trauma, jo nav zināms, kas viņu tur sagaida. Pierādījumu fiziskai un emocionālai aizskaršanai nav.

X pilsētas bāriņtiesas pārstāvis I.I. paskaidroja, ka apsekojot S.S. ģimeni ir noskaidrots, ka ar savu meitu A.P. dzīvo pie savas mātes un tēva X. Bērns jūtas droši un ir mīlēts. No sarunām ar S.S. bāriņtiesa nesecina, ka bērna atgriešana Anglijā varētu apdraudēt bērna dzīvību vai veselību. Piebilst, ka primāri ir jānodrošina bērna intereses un vecākiem savā starpā ir jāsakārto savstarpējās attiecības.

Noklausījusies pieteicēja un atbildētājas, to pilnvaroto pārstāvju paskaidrojumus, bāriņtiesas pārstāvja atzinumu un pārbaudījusi lietas materiālus, tiesa uzskata, ka pieteikums ir pamatots un apmierināms.

No Apstiprinātā ieraksta kopijas, saskaņā ar 1953.gada Dzimšanas un miršanas faktu reģistrācijas aktu, ir redzams, ka bērns A.P. ir dzimis x.gada y.martā vecākiem - mātei S.S. un tēvam P.P. (1.1.35-37).

Saskaņā ar Apvienotās Karalistes 1989.gada Likumu par bērniem (c.41) 2.panta 1.punktu – ja bērna tēvs un māte ir precējušies bērna dzimšanas laikā, abiem ir jānes vecāku atbildība par bērnu.

No minētā tiesa secina, ka atbilstoši Apvienotās Karalistes nacionālajai likumdošanai, kas nav pretrunā Latvijas nacionālajai likumdošanai, abiem vecākiem šajā gadījumā ir kopīga vecāku atbildība vai Latvijas nacionālās likumdošanas izpratnē – kopīga aizgādība pār bērnu A.P.

Kā to nosaka 1989.gada Likums par bērniem 3.panta 1.daļa, tad vecāka tiesības ir visas tiesības, pienākumi, vara, atbildība un pilnvaras, kuras saskaņā ar likumu ir bērna vecākam attiecībā uz šo bērnu un viņa īpašumu. Kaut arī likuma 2.panta 7.daļa paredz iespēju vecāka tiesību īpašniekam rīkoties vienam pašam, taču tikai ne tādā gadījumā, ja rīcībai ir nepieciešama vairāk nekā vienas personas atļauja situācijā, kas skar bērnu. Ja abiem vecākiem ir vecāku atbildība, viens vecāks nevar mainīt bērna pastāvīgo dzīvesvietu bez otra vecāka, kuram ir vecāka atbildība, atļaujas.

Bērna aizvešana vai turēšana prom no Anglijas un Velsas jurisdikcijas, kuru ir veicis viens vecāks ar vecāka atbildību bez otra vecāka, kuram arī ir vecāka atbildība, atļaujas, ir nelikumīga saskaņā ar 1980.gada Konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 3.pantu, jo tā pārkāpj palikušā vecāka aizbildniecības tiesības, saskaņā ar Konvencijas 5.pantu.

Arī saskaņā ar Latvijas Republikas nacionālo likumdošanu, t.i., saskaņā ar Civillikuma 178.¹panta 1. un 2.daļu, ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi. Vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, nodibinot uz vecāku vienošanās vai tiesas nolēmuma pamata viena vecāka atsevišķu aizgādību.

Padomes Regulā (EK) nr.2201/2003 (17) ir noteikts, ka ja bērns ir nelikumīgi aizvests vai aizturēts, nekavējoties jāpanāk bērna atpakaļatdošana, un šai nolūkā piemēro 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencija, kuru papildina šīs regulas noteikumi, jo īpaši 11.pants. Tiesām dalībvalstī, uz kuru bērns ir nelikumīgi aizvests vai kurā bērns nelikumīgi aizturēts, jāspēj iestāties pret viņa atpakaļatdošanu īpašos, attiecīgi pamatotos gadījumos. Regulas 11.pantā ir regulēts jautājums par bērna atpakaļatdošanu. Atbildētājas atsauksmās uz regulas 11.panta 4.punktu, kurš nosaka, ka tiesa nevar atteikt bērna atpakaļatdošanu, pamatojoties uz 1980.gada Konvencijas 13.b punktu, ja ir noskaidrots, ka attiecīgi pasākumi ir veikti, lai

nodrošinātu bērna aizsardzību pēc tā atpakaļatdošanas, neatbilst lietā noskaidrotiem apstākļiem, kuros neparādās 1980.gada Konvencijas 13.b konstatējamie apstākļi, t.i., ka pastāvētu nopietns risks gadījumā, ja personas atdošana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs neciešamu situāciju. Lietā neatrodas neviens pierādījums, no kura tiesa varētu secināt, ka bērnam varētu tikt radīts fizisks vai psiholoģisks kaitējums, vai tāds būtu jau nodarīts līdz laikam, kad atbildētāja nolēma meitu prettiesiski pārvietot pāri robežai uz Latviju un aizturēt Latvijā. Atbildētājas apgalvojumam par piedzīvoto vardarbību no pieteicēja puses neseko neviens pierādījums, kā to nosaka Civilprocesa likuma 104.panta 1.daļa – pušu paskaidrojumi, kuri ietver ziņas par faktiem, uz kuriem pamatoti viņu prasījumi vai iebildumi, atzīstami par pierādījumiem, ja tos apstiprina citi tiesas sēdē pārbaudīti un novērtēti pierādījumi. Līdz ar to atbildētājas paskaidrojumos norādītais apgalvojums par nopietna riska pastāvēšanu bērna dzīvībai un veselībai nevar kalpot kā pierādīts fakts. Taču 1980.gada Konvencijas 13.b prasa tiesai konstatēt apstākļus vai pastāv nopietns risks gadījumā, ja personas atdošana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs neciešamu situāciju.

Kā tas izriet no pušu paskaidrojumiem, tad vecāki uzsāka attiecības 2001.gadā, apprecējās 2005.gadā, dzīvoja kopā pēc adreses X KT Y, I NA, UK. Atbildētāja neapstrīd pieteicēja norādīto, ka viņa ar meitu aizbrauca no AK bez saskaņošanas ar pieteicēju, ka bija informēta par to, ka pieteicējs nevēlas, lai meita tiktu izvesta no valsts, ka tieši šī iemesla dēļ nevēlējās izsniegt atbildētājai meitas ceļošanas dokumentus – pasi un dzimšanas apliecību. Atbildētāja arī neapstrīd to, ka arī 2007.gadā atstāja pieteicēju un bez viņa piekrišanas izveda meitu no AK uz Latviju, taču atgriezies pie pieteicēja. Atbildētāja apstiprina, ka pēc aizbraukšanas uz Latviju 2008.gada aprīlī abas ar meitu vairs neatgriezās Apvienotajā Karalistē.

Vērtējot atbildētājas paskaidrojumus un argumentus, tiesa secina, ka atbildētāja nenoliedz faktu, ka nepilngadīgā A.P. tika izvesta no Apvienotās Karalistes bez saskaņošanas ar pieteicēju, taču neuztver šīs nesaskaņošanas prettiesisko dabu, atsaucoties uz reāli pastāvošām nāves briesmām gan viņai, gan meitai. Taču lietas materiālos nav atrodams neviens dokuments, kas pierādītu šos atbildētājas apgalvojumus. Tai pat laikā, skatoties pušu ierakstītās sarunas un savstarpējos strīdus, ir skaidrs, ka pušu starpā pastāv neatrisinātas laulāto domstarpības, taču nepārlicina tiesu par pastāvošu vardarbību vai nāves briesmām.

Ņemot vērā to, ka kopš atbildētājas un pušu kopīgās meitas prettiesisku aizbraukšanu no Apvienotās Karalistes uz Latviju nav pagājis gads, līdz ar to ir piemērojams Civilprocesa likuma 644.¹⁹panta 5.daļas 1.punkts, kurā ir noteikts, ka, ja tiesa konstatē, ka bērns ir prettiesiski pārvietots uz Latviju vai aizturēts Latvijā, tā pieņem lēmumu par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, ja laikposms pēc bērna prettiesiskas pārvietošanas uz Latviju vai aizturēšanas Latvijā nepārsniedz gadu, kopš attiecīgā persona vai iestāde ir uzzinājusi par bērna atrašanās vietu.

Atbildētājas pārstāvja atsaukšanās uz Civilprocesa likuma 644.¹⁹panta sestās daļas 2.punktu neatbilst lietā konstatētiem apstākļiem, jo šī punkta daļa tiek piemērota gadījumos, kad laikposms pēc bērna prettiesiskas pārvietošanas uz Latviju vai aizturēšanas Latvijā pārsniedz gadu, bet bērns nav iedzīvojies Latvijā. Līdz ar to tiesa nevērtē vai un cik lielā mērā nepilngadīgā A.P., dzimusi 2007.gada 5.martā, būdama prettiesiski pārvietota pāri robežai uz Latviju, varēja iedzīvoties Latvijā.

1980.gada Konvencijas 16.pantā ir noteikts, ka pēc paziņojuma par bērna nelikumīgu aizvešanu vai aizturēšanu 3.panta izpratnē saņemšanas Līgumslēdzēja Puse, uz kuru aizvests bērns vai kurā tas ir aizturēts, tiesām vai administratīvajām iestādēm nav jālemj par tiesībām uz aizbildnību pēc būtības, kamēr nav noteikts, ka bērns saskaņā ar šo Konvenciju neatgriezies, ja vien iesniegums saskaņā ar šo Konvenciju netiek iesniegts pieņemamām laikā pēc paziņojuma saņemšanas.

Bāriņtiesas atzinumā vērtēto bērna dzīvesvietas piemērotību bērna vislabākajām interesēm tiesa, izskatot pieteikumu par bērna prettiesisku aizturēšanu Latvijā, nevar vērtēt, jo šis ir jautājums, kurš var tikt vērtēts prasības kārtībā par atsevišķas aizgādības nodibināšanu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 8.pantu, 15.pantu, 644.¹³pantu, 644.¹⁹pantu, 644.²⁰pantu, tiesa

n o l ē m a:

pieteikumu apmierināt.

Atgriezt A.P., dzimusi x.gada y.martā, personas kods xxxxxx-yyyyy, Apvienotajā Karalistē.

Lēmums izpildāms nekavējoties.

Lēmumu var pārsūdzēt 10 dienu laikā Rīgas apgabaltiesā, blakus sūdzību iesniedzot Rīgas rajona tiesā. Blakus sūdzības iesniegšana neaptur lēmuma izpildi.

Tiesnese:/paraksts/

NORAKSTS PAREIZS

2008.gada 18.jūnijā

Rīgas rajona tiesas tiesnese

S. B.

S.B.

L Ē M U M S

Jūrmalā, 2010.gada 2.novembrī

Jūrmalas pilsētas tiesa šādā sastāvā:

tiesnese D.D.

tiesas sēdes sekretāre K.M.

pedaloties pieteicējam A.B. ar zv.advokāti K.K., atbildētājas pārstāvei I.I., X pilsētas bāriņtiesas pārstāvei S.S.

izskatīja atklātā tiesas sēdē civillietu A.B. pieteikumu pret P.P. par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā un tiesa

konstatēja:

2010.gada 15.februārī pieteicējs A.B. iesniedza tiesā pieteikumu, kurā norādīts, ka kopdzīvē ar atbildētāju P.P. 2008.gada 28.novembrī dzimis pieteicēja un atbildētājas kopīgs dēls A.B., ka bērna deklarētā dzīvesvieta ir X, Y, un ar 2009.gada 23.decembra spriedumu noteikta saskarsmes tiesības izmantošanas kārtība, bet pieteicējs to nevar realizēt, jo atbildētāja 2009.gada 13.novembrī ir prettiesiski pārvietojusi bērnu no Latvijas uz Angliju, un viņas un bērna adrese ir XY, BL. Atbildētāja slēpa no pieteicēja bērna aizvešanas faktu un arī tagad nekādu informāciju par bērnu nesniedz, lai gan pieteicējam ir tiesības saņemt informāciju un tiesības kopīgi pieņemt lēmumus būtiskajos jautājumos.

Tiesas sēdē pieteicējs pieteikumu uzturēja un norādīja, ka laulība ar atbildētāju ir šķirta un 2009.gada pavasarī pieteicējam tika liegta iespēja tikt ar bērnu, līdz ar to, tiesā tika noteikta saskarsmes tiesība ar bērnu. Bērnu pēdējo reizi pieteicējs redzēja 2010.gada maijā. Uzturlīdzekļu apmērs, ko maksā pieteicējs ir 45 lati ikmēnesi. Pieteicējs uzskata, ka ir aizskartas viņa kā tēva tiesības, jo viņš nevar realizēt saskarsmi. Par to, ka bērns aizvests uzzinājis 2010.gada novembrī, kad pazvanījusi atbildētāja, bet atbildētāja nav nosaukusi savu dzīves vietu, nav nosaukusi pat valsti. Pēc diviem mēnešiem, ar paziņu starpniecību, pieteicējs uzzinājis adresi. Pieteicējs zināja, ka Anglijā atbildētājai dzīvo divas māsas, bet pieteicēja klātbūtnē nekad netika runāts, ka atbildētāja varētu braukt uz Angliju. Pieteicējs norāda, ka viņam ir gadījuma darbi un ir līdzekļi bērna nodrošināšanai.

Atbildētājas pārstāve pieteikumu uzskatīja par nepamatotu un norādīja, ka no 2009.gada vasaras pastāv strīds par saskarsmes kārtības realizēšanu. Pieteicējs 300 latu apmērā, kas nepieciešami bērnam, maksā tikai 45 latus ikmēnesi. Ja pieteicējs nevar nodrošināt normālus apstākļus bērnam atbildētāja nolēma izbraukt no Latvijas un pašlaik strādā Anglijā ar algu 2295 GBP mēnesī par nepilnu darba dienu. Bērns apmeklē bērnudārzu. Pieteicējs ar savu pieteikumu rīkojas pretēji bērna interesēm. Atbildētāja, ierodoties Latvijā uzreiz ziņoja pieteicējam par iespēju satikties. Atbildētāja ir sniegusi visu informāciju par bērnu.

X pilsētas bāriņtiesas pārstāve tiesas sēdē norādīja, ka pazīst puses no 2009.gada, kad pieteicējs pieprasīja saskarsmi ar bērnu. Neapšaubāmi, ka bērna interesēs ir tikt ar tēvu, bet šobrīd, kad māte ir izbraukusi materiālu apsvērumu dēļ, līdz ar to ir jāizvēlas vai uzturlīdzekļi 45 latu apmērā vai atbildētājas darba alga 2295 GBP apmērā, vairāk jāvērtē materiālie apstākļi un to, lai bērns būtu paēdis, nevis saskarsme ar tēvu. Puses varēja mierīgi vienoties, jo bērna aizvešanas fakts izriet no vecāku konflikta un, lai māte varētu bērnu uzturēt. Prasītājs

bāriņtiesā nav vērsies adreses noskaidrošanā un jau 2009.gada 23.decembra tiesas sēdē bija zināms, ka atbildētāja ar bērnu neatrodas Latvijā.

Tiesas sēdē liecinieks N.N. liecināja, ka pieteicējam bija noteikta saskarsmes tiesība ar bērnu, bet radās konflikti ar bērna māti un netika ļauts regulāri tikt ar bērnu. Prasītājam bija nojausma jeb pieņēmums par atbildētājas aizbraukšanu. Tikai pēc kāda laika pieteicējs uzzināja par atbildētājas adresi Anglijā, jo pati atbildētāja pieteicējam nebija to pateikusi. Liecinieks visus apstākļus zina no pieteicēja stāstītā.

Tiesas sēdē lieciniece V.V. liecināja, ka ir pieteicēja māte un no dēla uzzinājusi, ka atbildētāja aizvedusi bērnu uz ārzemēm, bet dēla tikšanās ar bērnu bija liegta jau pirms atbildētājas aizbraukšanas. Dēls liecinieces klātbūtnē saņēmis telefona zvanu ar kuru viņa paziņojusi par savu aizbraukšanu no Latvijas, bet nepateica adresi. Lieciniece nezina kā dēls uzzinājis adresi. Lieciniece būtu ar mieru, ja abi varētu dzīvot kopā, bet atbildētājai ir smags raksturs un kontaktēties ar viņu nav iespējams.

Tiesas sēdē lieciniece O.O. liecināja, ka pirms bērna dzimšanas atbildētāja strādāja labi atalgotā darbā, bet darbā nevarēja atgriezties, sāka trūkt līdzekļu un atbildētāja meklēja izeju no šādas situācijas. Atbildētāja ļoti rūpējās par bērnu, pirms dzemdībām tika izremontēts dzīvoklis, kam tika ņemts kredīts, tika pasūtītas rotaļlietas bērnam un pagalmā uzstādīta smilšu kaste, bet pieteicējs tajā visā neņēma dalību. Pieteicējs vasarā reti brauca pie bērna ciemos un pieteicēja apciemojuma reizēs atbildētāja ļāva pieteicējam nakšņot pie bērna. Strīdi starp pusēm bija, bet lieciniece nekad nedzirdēja strīdu par bērna došanu pieteicējam. Pieteicējs ļoti dusmojas un „palaiž rokas”, ja kaut kas nenotiek pēc pieteicēja gribas. Ir bijuši gadījumi, kad tika laužtas durvis, bojāts piebraucamais ceļš pie mājas un vienu reizi pieteicējs žņaudza atbildētāju, atbildētāja pēc tam staigāja ar zilumiem. Nav iespējams izdzīvot par to naudu, ko maksā pieteicējs un 7 latiem par bērna pabalstu. Atbildētāja aizbrauca bez vēlēšanās doties prom un to darīt piespieda materiālie apstākļi.

Tiesas sēdē lieciniece C.C. liecināja, ka atbildētāja ir liecinieces meita, norādīja, ka pieteicējs pret bērnu izturējās labi, bet pats labprātīgi naudu nedeva bērna vajadzībām, meita bija spiesta sniegt prasību tiesā par uzturlīdzekļu piedziņu. Pieteicējs zināja, ka meita taisījās braukt prom no Latvijas, bet nezināja tikai datumu. Meita interesējās par iespējām braukt prom, jo bērnu uzturēt ar 45 latiem nevarēja. Pirms aizbraukšanas meita gāja uz bāriņtiesu. 2009.gada 23.decembrī tiesas sēdē lieciniece piedalījies meitas vietā un piedāvājusī vienoties par saskarsmes tiesību. Pieteicējs zvanīja vienreiz un prasīja meitas adresi, bet lieciniecei pašai tā nebija zināma.

Saskaņā ar lietā esošo Dzimšanas apliecību LV AC xxxxxxxx konstatēts, ka B.A. dzimis xxxx.gada xx.novembrī un bērna tēvs ir A.B. un māte P.P., dzimusi X.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 644.⁷ panta otro daļu pieteikums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanos Latvijā **iesniedzams rajona (pilsētas) tiesai pēc pieteicēja dzīvesvietas vai bērna dzīvesvietas, kurā tas mitis pirms prettiesiskās pārvietošanas vai aizturēšanas.**

Lietas materiāliem pievienota X pilsētas domes 2010.gada 15.februārī Izziņa Nr. 8-21/xxx, kurā norādīts, ka B.A. deklarētā dzīvesvieta ir Y, X (lapp. 8).

Jautājumos, kas skar bērnu nolaupīšanu, Eiropas Savienības dalībvalstu starpā piemērojama 1980.gada 25.oktobra Hāgas Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem (turpmāk - Konvencija), ko ir ratificējušas visas dalībvalstis, un Padomes Regula (EK) Nr.2201/2003 (2003.gada 27.novembris) par jurisdikciju un sprieduma atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par regulas (EK) Nr.1347 atcelšanu (turpmāk - Regula), kuras noteikumi lietās, uz kurām šī regula attiecas, prevalē pār Konvencijas noteikumiem.

Saskaņā ar Konvencijas 4.pantu tā tiek piemērota attiecībā uz jebkuru bērnu līdz 16 gadu vecumam, kurš bijis pastāvīgs Līgumslēdzējas Puses iedzīvotājs tieši pirms jebkāda tiesību uz aizbildnību vai apmeklēšanu pārkāpuma.

Regulas mērķis ir nepieļaut Eiropas Savienības dalībvalstu starpā bērnu nolaupīšanu vecāku starpā un, ja tas noticis, nodrošināt bērnu tūlītēju atpakaļatdošanu uz bērna izcelsmes dalībvalsti.

Bērna B.A. tēvs A.B. pieteikumu iesniedza Jūrmalas pilsētas tiesā, kura Regulas izpratnē atzīstama par izcelsmes dalībvalsts kompetentu tiesu, tādējādi saglabājot jurisdikciju par jautājumu, kas skar vecāku aizbildnību.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 77.¹ nodaļas nosacījumiem, lietas par bērna prettiesisku pārvietošanu pāri robežai uz ārvalsti vai aizturēšanu ārvalstī, ja bērna dzīves vieta ir Latvijā, tiek izskatītas saskaņā ar minētās nodaļas noteikumiem, ievērojot Civilprocesa likuma vispārīgos noteikumus.

Regulas 2.panta 11.punktā noteikts, ka **ar terminu „nelikumīga aizvešana vai aizturēšana” saprot bērna aizvešanu vai aizturēšanu, ja**

a/ ar to pārkāptas uzraudzības tiesības, kas iegūtas ar spriedumu, likumu vai nolīgumu, kuram ir juridisks spēks saskaņā ar dalībvalsts tiesību aktiem, kurā bija bērna pastāvīgā dzīves vieta tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas; un

b/ aizvešanas vai aizturēšanas laikā uzraudzības tiesības atsevišķi vai kopīgi tika faktiski īstenotas, vai arī tās tiktu šādi īstenotas, ja nebūtu notikusi aizvešana vai aizturēšana.

Tādējādi tiesas pienākums konkrētajā lietā ir izvērtēt tos faktiskos apstākļus, kas pastāvēja bērna B.A. aizvešanas laikā, proti, 2009.gada novembra mēnesī.

Ar Jūrmalas pilsētas tiesas 2009.gada 23.decembra spriedumu noteikta saskarsmes tiesības izmantošana A.B. saskarsmei ar nepilngadīgo B.A. nosakot, ka A.B. ir tiesīgs izmantot saskarsmes tiesību savā dzīves vietā X Nr.46, X, trešdienās no plkst. 16.00 līdz 19.00 un svētdienās no 12.00 līdz 19.00 par katru tikšanos vecākiem savstarpēji vienojoties.

Minētais spriedums nav pārsūdzēts un stājies spēkā 2010.gada 13.janvārī.

Pieteicējs savos paskaidrojumos tiesas sēdē norādīja, ka viņam nav iespējams realizēt savas saskarsmes tiesības un, lemjot jautājumu par bērna pārvietošanu uz Angliju, pieteicējam, kā bērna tēvam, bija jāpieņem jautājuma izlemšanā.

Tiesa uzskata, ka minētais apgalvojums ir pamatots. Civillikuma 178.pants nosaka, ka **kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi.** Savukārt minētā likuma 178.¹ pantā noteikts, ka gadījumā, ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. **Ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi.**

Tiesa noskaidroja, ka uz bērna izvešanas no Latvijas brīdi aizgādības tiesības īstenoja abi vecāki.

Ievērojot Civillikuma 178.¹pantu, īstenojot kopīgu aizgādību, svarīgākajos jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērnu, lēmums jāpieņem abiem vecākiem, taču konkrētajā gadījumā minētā likuma norma nav ievērota. Pieteicējs kategoriski noliedza, ka atbildētāja būtu paziņojusi par savu nodomu, ka minētais apstāklis būtu apspriests kopīgi un ka pieteicējs būtu piekritis bērna izvešanai no valsts uz dzīvi Anglijā. Tiesai nav šaubu, ka bērna izvešana no valsts uz citu valsti pastāvīgai dzīvei ir svarīgs jautājums un neapšaubāmi var ietekmēt bērna attīstību. Sekojoši par to bija jāvienojas abiem vecākiem kopīgi un jāpieņem arī kopīgs lēmums. Dokumenti, kas minēto apliecina tiesai nav iesniegti un tiesai nav pamata neticēt pieteicējam, ka pieteicēja nav devis piekrišanu bērna pārvietošanai uz citu valsti. Līdz ar to secināms, ka bērns B.A. ir nelikumīgi, pretēji tēva gribai izvests no Latvijas Republikas uz Angliju.

Saskaņā ar Konvencijas 3.pantu **bērna aizvešana vai aizturēšana tiek uzskatīta par nelikumīgu, ja**

a) saskaņā ar tās valsts likumdošanu, kurā bērns pastāvīgi dzīvoja tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas, tas ir personas, institūcijas vai kādas citas iestādes, vienas pašas vai kopīgi, tiesību uz aizbildnību pārkāpums;

b) aizvešanas vai aizturēšanas brīdī persona, institūcija vai kāda cita iestāde, viena pati vai kopīgi, šīs tiesības faktiski realizēja, vai būtu realizējusi, ja to nekavētu aizvešana vai aizturēšana.

Minētās Konvencijas normas paredz, ka nelikumīgas un prettiesiskas bērna aizvešanas un aizturēšanas gadījumā tiesai, kurai lieta piekritīga, jādod rīkojums par bērna atgriešanu.

Tomēr tiesai pienākums apsvērt arī Konvencijas 13.panta noteikumus, kur norādīts, ka **neskatoties uz iepriekšējā panta noteikumiem, pieteikuma saņēmējas Līgumslēdzējas Puses tiesai vai administratīvajai iestādei nav pienākuma dot rīkojumu par bērna atgriešanos, ja persona, institūcija vai kāda cita iestāde, kas iebilst pret bērna atgriešanos, pierāda, ka**

a/ (...)

b/ ja pastāv nopietns risks, ka viņa vai viņas atdošana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs neciešamu situāciju.

Bāriņtiesas pārstāve tiesas sēdē norādīja, ka atgriežot bērnu tēvam nepārprotami tiks nodrošināta saskarsme ar bērnu, tomēr bērna interesēs ir radīt apstākļus, kas nodrošina bērnam būt paēdušam.

Tiesa piekrīt bāriņtiesas pārstāvim un uzskata, ka uz lietas izskatīšanas brīdī atbildētāja Anglijā strādā nepilnu darba dienu ar darba algu 2295 GBP mēnesī, ir dzīvojamo platību, bērns ir iekārtots bērnudārzā. Tiesa nevar uzskatīt, ka atbildētāja izbraucot no Latvijas būtu kaitējusi bērnam, jo rūpējas par bērna attīstībai labvēlīgiem apstākļiem.

Atgriežot bērnu pastāv risks, ka tēvs nenodrošinās bērnu materiāli, jo tēvam nav pastāvīga darba. Līdz bērna aizvešanai pieteicējs neveica darbības, kas nodrošinātu bērnam normālu eksistenci, bet maksāja uzturlīdzekļus tikai 45 latu apmērā un uzskatīja, ka tas ir pietiekoši. Bez tam, bērna atgriešana kaitētu bērnam, jo bērns ir tādā vecumā, kas nepieļauj bērna šķiršanu no mātes.

Izvērtējot apstākļus to kopsakarībā, tiesa nonāca pie secinājuma, ka pieteikums par pieprasījuma iesniegšanu Anglijai par bērna B.A. atgriešanos Latvijā ir noraidāms.

Pamatojusies uz iepriekš norādīto un saskaņā ar Civilprocesa likuma 644.⁶, 644.⁹ . pantiem, tiesa

nolēma:

A.B. pieteikumu par prettiesiskas pārvietošanas apstākļu konstatēšanu un pieprasījuma iesniegšanu Anglijai par B.A. atgriešanos Latvijā **noraidīt**.

Lēmuma norakstu nosūtīt Labklājības ministrijai.

Lēmumu var pārsūdzēt 10 dienu laikā Rīgas apgabaltiesā, iesniedzot blakus sūdzību Jūrmalas pilsētas tiesā.

Tiesnese

D.D.

S P R I E D U M S
Latvijas Republikas vārdā
2010.gada 31.martā

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija:
tiesas sēdes priekšsēdētāja tiesnese I.J.,
tiesneses I.M., I.Z.

ar tiesas sēdes sekretāri M.G.,
 piedaloties advokātei S.S.,

atklātā tiesas sēdē Rīgā, Brīvības bulvārī 34, izskatīja civillietu A.B. prasībā pret B.A. par aizgādības tiesību atņemšanu, atsevišķas aizgādības tiesību noteikšanu un saskarsmes tiesību noteikšanu sakarā ar A.B. apelācijas sūdzību par Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2009.gada 10.jūlija spriedumu un

k o n s t a t ē j a

2008.gada 11.aprīlī A.B. (pirms laulības noslēgšanas B.) cēlusi prasību pret B.A. par aizgādības tiesību atņemšanu, atsevišķas aizgādības tiesību noteikšanu un saskarsmes tiesību noteikšanu.

Prasības pieteikumā norādīts, ka ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2003.gada 8.jūlija spriedumu šķirta pušu laulība.

Pušu laulībā xxxx.gada xx.decembrī dzimusi meita B.B.

Ar Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 11.oktobra spriedumu nepilngadīgās B.B. dzīves vieta noteikta pie mātes A.B., vienlaicīgi nosakot, ka vecāki realizē kopīgu aizgādību pār meitu, ikdienas aizgādību realizējot bērna mātei; tiesa noteikusi B.A. ierobežotas saskarsmes tiesības un to realizācijas kārtību.

Izskatot minēto strīdu apelācijas kārtībā, arī ar Rīgas Apgabaltiesas 2007.gada 19.marta spriedumu atbildētājam noteikta ierobežota saskarsmes tiesības izmantošana ar meitu.

Prasītāja norādījusi, ka bērns pastāvīgi dzīvo kopā ar prasītāju, ko apstiprina dzīvesvietas deklarēšanas izziņa, un prasītāja īsteno ikdienas aizgādību. Aizgādības un saskarsmes tiesības atbildētājs nav izmantojis kopš 2006.gada rudens, pie bērna nebrauc, nezvana un arī citādi nemēģināja kontaktēties.

2007.gada vasaras beigās prasītāja sāka plānot izbraukšanu uz dzīvi Zviedrijā. Meita pēc savas iniciatīvas tikās ar atbildētāju 2007.gada 15.septembrī un paziņoja viņam par prombraukšanu. Neskatoties uz to, ka atbildētājs bijis informēts par prasītājas plāniem, kā arī ignorējot 2006.gada 11.oktobra spriedumu par bērna dzīves vietas noteikšanu pie mātes, viņš pieprasīja meitas atgriešanu Latvijā. Rezultātā prasītāja ar meitu bija spiesta pamest ierasto dzīvi Zviedrijā un atgriezties Latvijā. Šādu rīcību no atbildētāja puses uzskata par kaitīgu bērna interesēm, jo pēc atbildētāja personīgas tikšanās ar meitu 2007.gada 15.septembrī viņam bija droši zināms, ka prasītāja brauc dzīvot uz citu valsti, kā arī vēlāk tika paziņota dzīves vietas adrese Zviedrijā un mobilā tālruņa numurs. Tādējādi atbildētājs varēja ar bērnu komunicēt.

Par atbildētāja negodprātību liecina arī tas, ka izpildraksta izsniegšana jautājumā par saskarsmi notika tikai 2007.gada 14.decembrī, tas ir, jau pēc vērsšanās ar pieteikumu par bērna izvešanu pēc 2007.gada 11.decembra. Atbildētāja neadekvātās rīcības rezultātā bērnam ir nodarīta kārtējā psiholoģiskā trauma, jo meita bija spiesta pārtraukt apmācību Zviedrijā, praktisko iemaņu un valodas zināšanas apguvi, atstāt savus draugus.

Prasītāja norādījusi, ka skolas režīma kavēšana, ne arī 10-gadīgās meitenes braukāšana no vienas valsts uz otru, lai tikai atbildētājam būtu ērti, nav bērna interesēs. Pašlaik bērns ar

varu ir izrauts no vides, kurā bija adaptējies, meita bija spiesta pamest jaunus draugus un citas nodarbošanās, kuras jau kļuva par viņas ikdienu. Prasītāja bija spiesta atkārtoti vērsties ar meitu pēc psiholoģiskās palīdzības, jo meita pēc atgriešanās smagi saslima. Psihologa atzinumā norādīts, ka B.B. pārdzīvo visu situāciju un viņai nesaprotamo tēva uzvedību, nevēlas ar viņu tikties, jo uzskata, ka viņš viņu nodevis. Pēc visiem testu un novērojuma rezultātiem meitenei konstatēta emocionālā nestabilitāte, paaugstināta nervozitāte, paaugstināts uzbudinājums, adaptācijas grūtības. B.B. pirms tam bija konstatēts psihosomatiskais dezadaptācijas variants, kas nozīmē, ka uz jebkuru psihotraumējošo situāciju viņa reaģē ar somātisko saslimšanu. Sertificētā psiholoģe deva rekomendācijas: ir jāņem vērā meitenes vecuma vajadzības, psiho emocionālo stāvokli, viņas vēlmi tikties ar tēvu. Nedrīkst to darīt ar varu, lai neattīstītu meitenes neirotisku personību un problemātiskas attiecības ar vecākiem viņas tālākajā dzīvē.

Lēmums par aizbraukšanu un apmešanos Zviedrijā tika pieņemts, apspriežoties ar meitu un ņemot vērā apstākli, ka uz to brīdi bija pagājis gads, kad tēvs nebija izteicis vēlmi kontaktēt ar bērnu.

Kopš atgriešanās atbildētājs turpina ignorēt bērna nevēlēšanos tikties ar viņu, pat nemēģināja izskaidrot bērnam savu uzvedību un tās motīvus, bet ar varu cenšas panākt, lai meita ar viņu tiktos, pie tam obligāti bez prasītājas klātbūtnes, kas bērnam izraisa tikai bailes un nedrošību. Mājās divas reizes bija atnākusi tiesu izpildītāja un atbildētājs atsūtīja vēstuli, kurā tika izteikts piedāvājums izpildīt Rīgas apgabaltiesas spriedumu un organizēt ar meitu B.B. tikšanos.

No 2008.gada 29.janvāra zvērinātu tiesas izpildītājas N.N. izziņas redzams, ka tiesu izpildītājs ir atbildētājam vairākkārtīgi sastādījis priekšlikumus un uzaicinājumus maksāt no viņa piedzītos uzturlīdzekļus, kā arī piedzīta parāda summa no atbildētāja norēķina konta.

Prasītāja uzskata, ka savā vēlmē atriebties prasītājai, tēvs dara visu, lai pēc iespējas kaitīgāk ietekmētu bērnu, un pilnībā ignorē bērna vēlmes un vajadzības.

Atbildētāja rīcība saistībā ar nepatiesu paziņojumu par bērna izbraukšanas uz dzīvi Zviedrijā patiesajiem apstākļiem vērtējama vienīgi kā sevišķi slikta apiešanās ar bērnu, tā ir pretēja meitas interesēm. Prasītājas ieskatā tēvs ar bērnu apietas sevišķi slikti, nerūpējas par viņu, nenodrošina bērna uzraudzību, kas var apdraudēt bērna tiesisko, garīgo vai tikumisko attīstību. Tāpēc prasītāja lūdz tiesu atņemt tēvam aizgādības tiesības pār meitu, atņemt atbildētājam arī saskarsmes tiesības ar bērnu, noteikt prasītājas atsevišķu aizgādību, nosakot aizliegumu atbildētājam kontaktēt ar bērnu līdz laikam, kad meita mainīs savu viedokli un izteiks vēlēšanos tikties ar tēvu.

Prasība pamatota uz Civillikuma 177., 178.-179., 180.-182., 200.pantu.

2008.gada 6.jūnijā tiesā saņemts B.A. paskaidrojums, kurā norādīts, ka prasību viņš neatzīst un vēlas informēt, ka bāriņtiesā ir sākts mediācijas process ar prasītāju.

Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2009.gada 29.jūnija spriedumu prasība apmierināta daļēji. A.B. nodibinātas atsevišķas aizgādības tiesības pār nepilngadīgo B.B. Grozīta ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007.gada 19.marta spriedumu noteiktā saskarsmes kārtība, nosakot, ka B.A. saskarsmes tiesības ar meitu realizējamās ar meitas piekrišanu. Prasība daļā par aizgādības tiesību un saskarsmes tiesību atņemšanu B.A. pār nepilngadīgo meitu noraidīta. No B.A. A.B. labā piedzīti tiesas izdevumi – valsts nodeva par atsevišķas aizgādības nodibināšanu Ls 20 apmērā, ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi Ls 3 apmērā un izdevumi advokāta palīdzības samaksai Ls 50 apmērā, kopā Ls 73.

Pirmās instances tiesa, izvērtējot Baltijas psiholoģiskās un psihiatriskās palīdzības konsultatīvā centra psiholoģes atzinumus, citus lietas materiālos esošos pierādījumus un tiesas sēdē sniegtos paskaidrojumus, nav konstatējusi, ka atbildētājs apietos sevišķi slikti ar bērnu, nerūpētos par viņu un nenodrošinātu bērna uzraudzību.

Tiesas ieskatā sekojošie apstākļi - atbildētāja lūgums Bērnu un ģimenes lietu ministrijai par bērna atgriešanu Latvijā, ierašanās pie meitas ar tiesu izpildītāju, neregulāra un nepilnīga uzturlīdzekļu došana - paši par sevi nevar būt par pamatu aizgādības tiesību atņemšanai. Tiesa

konstatējusi, ka starp bērna vecākiem ir saspīlētas attiecības, kas kaitē bērna interesēm, līdz ar to uzskatījusi, ka saskaņā ar Civillikuma 178.1.panta otro daļu ir nodibināma viena vecāka, proti, prasītājas aizgādība pār pušu nepilngadīgo meitu Regīnu, ņemot vērā to, ka prasītāja visu laiku ir realizējusi ikdienas aizgādību un bērns ir izteicis vēlmi netikties ar tēvu. Neskatoties uz to, ka meita pašlaik nevēlas tikties ar tēvu, tiesa atzinusi, ka nav pamats atbildētājam atņemt saskarsmes tiesības ar meitu, jo ir nepieciešams veicināt tēva un meitas saskarsmi un attiecību uzlabošanu. Līdz ar to tiesa secinājusi, ka ir grozāma ar Rīgas apgabaltiesas 2007.gada 19.marta spriedumu noteiktā saskarsmes tiesību izmantošanas kārtība, nosakot, ka saskarsme atbildētājam ar meitu izmantojama tikai ar bērna piekrišanu, jo nav pieļaujama saskarsmes īstenošana piespiedu kārtā, kas varētu pasliktināt tēva un meitas attiecības.

Tiesa atzinusi, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 41.panta pirmo daļu no atbildētāja prasītājas labā piedzenama nomaksātā valsts nodeva Ls 20 apmērā par atsevišķas aizgādības nodibināšanu un ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi Ls 3 apmērā. Savukārt izdevumi par pārstāvību bāriņtiesā un pilnvaras noformēšana nav Civilprocesa likuma 33.pantā paredzētie tiesas izdevumi, līdz ar to nav piedzenami no atbildētāja. Nosakot izdevumu apmēru, kas atlīdzināms pusei par advokāta palīdzību, tiesa atzinusi, ka pēc analogijas piemērojami 2008.gada 22.decembra Ministru kabineta Noteikumu nr.1068 „Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas samēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību” 8.punkta noteikumi. Kvītis Nr.66614, 61336 un 86539 maksājumi ir veikti par lietas vešanu, nevis par prasības pieteikuma sastādīšanu vai konsultācijas sniegšanu. Līdz ar to no atbildētāja prasītājas labā piedzenami izdevumi advokāta palīdzības samaksai Ls 50 apmērā, atbilstoši prasītājas veikto maksājumu apmēram advokātei S.S. par piedalīšanos tiesas sēdēs.

Par Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2009.gada 10.jūlija minēto spriedumu daļā, ar kuru noraidīta prasība, grozīta saskarsmes tiesību izmantošanas kārtība un piedzīti tiesāšanās izdevumi, apelācijas sūdzību iesniegusi prasītāja A.B., lūdzot tiesu atcelt spriedumu tā pārsūdzētajā daļā, apmierināt prasību pilnā apmērā un piedzīt no B.A. visus ar tiesāšanās saistītus izdevumus.

Apelācijas sūdzībā norādīts, ka prasītāja nepiekrīt tiesas secinājumiem, ka atbildētāja rīcība, pieprasot bērna atgriešanu Latvijā, vērtējama kā neizpratne par normālu attiecību nodibināšanu ar meitu. Ar Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 11.oktobra spriedumu daļā par bērna dzīves vietas noteikšanu pie mātes atbildētājam tika atņemtas tiesības izvēlēties bērna dzīves vietu. Prasītājas ieskatā tāda atbildētāja rīcība ir kaitējusi bērna interesēm, sabojājusi abu attiecības, nodarījusi bērnam morālu traumu. Tēvs pilnībā ignorē bērna vēlmes un vajadzības, viņa darbība ir vērsta uz atriebību prasītājam.

Kopš atgriešanās no Zviedrijas, atbildētājs ignorē bērna nevēlēšanos tikties ar viņu, bet gan ar varu cenšas panākt, lai bērns tiktos bez prasītājas klātbūtnes, kas bērnam izraisa bailes un nedrošību.

Tiesa nav vērtējusi B.B. pašrocīgi rakstīto iesniegumu par to, ka tēvs viņai draudējis, ja netiks ievēroti noteiktie tikšanās laiki.

Prasītāja nepiekrīt tiesas uzskatam, ka atbildētāja personība un attieksme pret tēva pienākumiem, veidojot kontaktu ar meitu, nekādu kaitējumu bērnam nenodarīs. Lietā ir pievienoti pierādījumi, kāpēc atbildētājam tika atņemtas tiesības noteikt bērna dzīves vietu. Atbildētāja darbības neatbilst psihologu sniegtajiem ieteikumiem. Uzskata, ka tiesa nav ņēmusi vērā bērna viedokli. Neierobežojot un neatņemot uz laiku tēva saskarsmes tiesības ar bērnu tikai veicina emocionālo vardarbību.

Grozot Rīgas apgabaltiesas 2007.gada 19.marta spriedumu daļā par saskarsmes tiesību realizēšanas kārtību, tiesa pārkāpusi prasījuma robežas.

Tiesa nepamatoti samazinājusi prasītājas labā piedzenamo tiesāšanās izdevumu apmēru. Ar advokāti S.S. tika noslēgta vienošanās 2007.gada novembrī, kad atbildētājs pirmo reizi vērās policijā ar iesniegumu par bērna pazūšanu. Advokātes piedalīšanos lietā apliecina

orderis. Viņa gatavoja daudz procesuālu dokumentu, prasības pieteikumu, lūgumus, iesniegumus, piedalījās sarunās ar prasītāju un tiesas sēdēs abās bāriņtiesās, piedalījās četrās tiesas sēdēs lietas izskatīšanas gaitā. Tā kā nav normatīvo aktu, kas regulētu advokāta darba atlīdzības taksas, pieprasītais honorārs atlīdzināms faktiskajā apmērā saskaņā ar iesniegto kvīti. Turklāt, iesniedzot prasību tika samaksāta valsts nodeva Ls 40, ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi Ls 3 un par dokumentu apliecināšanu Ls 7,08. Nepiekrīt, ka pilnvaras noformēšana nav Civilprocesa likuma 33.pantā paredzētie tiesas izdevumi 20,42 apmērā.

Apelācijas instances tiesas sēdē A.B. pārstāve prasības pieteikumu un apelācijas sūdzību uzturēja, pamatojoties uz tajā norādītiem apstākļiem. Prasītājas ieskatā aizgādības tiesību atņemšana ierobežotu atbildētāja vēlmi likt šķēršļus bērna izbraukšanai no valsts. Situācija ir jāatrisina līdz bērna pilngadībai.

Rīgas Bāriņtiesas pārstāve paskaidroja, ka pirmās instances tiesas spriedums ir pareizs un atstājams negrozīts. Bērns ir kļuvis par kļūni vecāku savstarpējo attiecību kārtošānā, kā rezultātā šobrīd sabojātas arī tēva un meitas attiecības. Taču tas nav pamats atņemt tēvam aizgādību. Tikties ar tēvu ir bērna tiesības. Uzturēties ārzemēs var arī tad, ja vienam vecākam noteiktas atsevišķas aizgādības tiesības.

B.A. un X novada Bāriņtiesas pārstāvis nav ieradušies. Par tiesas sēdes laiku un vietu paziņots Civilprocesa likumā noteiktā kārtībā.

No X novada Bāriņtiesas saņemts iesniegums ar lūgumu izskatīt lietu bez tās pārstāvja piedalīšanās tiesas sēdē.

B.A. nav lūdzis atlikt lietas izskatīšanu, nav informējis tiesu par atkārtotas neierašanās iemesliem.

Tāpēc Civillietu tiesu kolēģija atzīst par iespējamu izskatīt lietu bez neieradušos lietas dalībnieku piedalīšanās tiesas sēdē.

Noklausījusies lietas dalībnieku paskaidrojumus tiesas sēdē, pārbaudījusi lietas materiālus, Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka prasība ir pamatota un apmierināma daļēji.

Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 11.oktobra spriedumu ir noteikta nepilngadīgās B.B. dzīves vieta pie mātes A.B., vienlaicīgi nosakot, ka vecāki A.B. un B.A. realizē kopīgu aizgādību pār nepilngadīgo meitu B.B., ikdienas aizgādību realizējot A.B.. Spriedums šajā daļā stājies spēkā 2006.gada 14.novembrī (15.-37. lpp.).

Izskatot lietu apelācijas kārtībā, ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007.gada 19.marta spriedumu B.A. noteiktas tiesības tikties ar meitu B.B. katru otro sestdienu laikā no plkst.10.00 līdz 21.00, sākotnēji trešās personas – psihologa klātbūtnē, ievērojot meitas vēlmes attiecībā par tikšanās vietu, nosakot termiņu līdz kuram vajadzīga trešās personas klātbūtnē – 2007.gada 30.jūnijs. Pēc minētā termiņa notecējuma B.A. ir tiesības tikties ar meitu B.B., katru otro sestdienu no plkst.10.00 līdz 21.00 bez jebkādiem ierobežojumiem (38.-42.lpp.).

Kā izriet no prasības pieteikuma, A.B., pamatojoties uz Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 11.oktobra spriedumu, ar kuru ir nepilngadīgās B.B. dzīves vieta noteikta pie mātes, 2007.gada rudenī kopā ar meitu pārcēlusies uz Zviedriju.

2007.gada 11.decembrī Bērnu un ģimenes lietu ministrijā ir saņemts atbildētāja pieteikums par prettiesiski aizvesta vai aizturēta bērna, B.B., atdošanu saskaņā ar Hāgas konvenciju par starptautiskās bērna nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Lieta par nepilngadīgās B.B. atgriešanos no Zviedrijas Latvijā saskaņā ar konvenciju slēgta, jo prasītāja pieprasījumu respektējusi, un bērns atgriezts Latvijā brīvprātīgi.

Kā izriet no prasības pieteikumā un apelācijas sūdzībā prasītājas pārstāves izklāstītajiem apstākļiem, prasītāja B.A. pieprasījumu atgriezties Latvijā uzskata par tik būtisku kaitējumu bērna interesēm, kas viņai Civillikuma 200.panta izpratnē dod pamatu prasīt aizgādības tiesību atņemšanu viņam.

Otrs pamats aizgādības tiesību atņemšanai prasītājas ieskatā ir apstākļi, ka līdz bērna izvešanai uz Zviedriju B.A. nav izmantojis savas ar 2007.gada 19.marta tiesas spriedumu noteiktās saskarsmes tiesības.

Saskaņā ar Civillikuma 177.pantu abu vecāku kopīga aizgādība ietver tiesības noteikt bērna dzīvesvietu, tās ģeogrāfisko izvēli un mājokļa izvēli.

Civillikuma 178¹.pants nosaka: ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi.

Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka abu minēto likuma pantu izpratnē un ņemot vērā Civillikuma 181.pantā paredzētās bērna tiesības un vecāku pienākumu un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, līdz brīdim, kamēr prasītājam likumā noteiktā kārtībā nav noteiktas atsevišķas aizgādības tiesības, bērna izvešanai no valsts bija jāsaņem atbildētāja piekrišana. Bērna izvešana uz citu valsti tiesas ieskatā ir jautājums, kas var būtiski ietekmēt viņa attīstību, tādēļ par to atbilstoši Civillikuma 178¹.panta noteikumiem abiem vecākiem bija jāpieņem kopīgi.

Tādējādi A.B. Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2006.gada 11.oktobra spriedumu, ar kuru nepilngadīgās B.B. dzīvesvieta noteikta pie mātes, interpretējusi nepareizi, neievērojot atbildētāja tiesības un likumā noteikto kārtību, kāda jāievēro, ja abiem vecākiem turpinās kopīga aizgādība. Apstāklim, ka B.A. spriedumu šajā daļā nav pārsūdzējis, nav izšķirošas nozīmes.

Pastāvot šādiem apstākļiem, Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka ne pirmās, ne apelācijas instances tiesā nav iegūti pierādījumi, ka atbildētājs sevišķi slikti izturējies pret bērnu, nav rūpējies par viņu un nav nodrošinājis meitas uzraudzību, apdraudējis viņas fizisko, garīgo un tikumisko attīstību. Līdz ar to apelācijas instances tiesa nekonstatē pamatu aizgādības un saskarsmes tiesību atņemšanai B.A.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.pants nosaka, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas un tiesības tikt uzklausītam.

Baltijas psiholoģiskās un psihiatriskās palīdzības konsultatīvā centra psiholoģe M.M. 2008.gada 4.februāra psihologa atzinumā norādījusi, ka konsultācijas laikā B.B. paudusi izteiktu apvainošanās sajūtu, ka tētis viņu nodevis, izdarījis visu speciāli, lai viņai būtu slikti, iedevis policijai viņas mobilā telefona numuru. Meitene uzrakstījusi arī pašrocīgu iesniegumu, apliecinot, ka negrib ar tēvu tikties (53.-55.lpp.).

No Rīgas bāriņtiesas 2008.gada 30.spetembra atzinuma izriet, ka B.A. ir spējīgs piedalīties meitas audzināšanā, tomēr viņš pietiekami neizprot viņas vajadzības un nespēj rīkoties bērna interesēs. Viņš ignorējis meitas viedokli par turpmākām dzīvošanas un mācību iespējām Zviedrijā. Atbildētājs nav ņēmis vērā, ka meita pēc atgriešanās Latvijā jūtas aizvainota par tēva rīcību un nav vēlējusies ar viņu tikties, tomēr tēvs ieradies ar tiesas izpildītāju, vēloties pierādīt, ka viņam tiek liegta iespēja tikties ar meitu (97.-101.lpp.).

Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka šāda B.A. rīcība var atstāt traumējošu iespaidu uz meitas psihoemocionālo stāvokli un ir pretēja viņas interesēm.

No Rīgas bāriņtiesas psihologa atzinuma (145.lpp.) izriet, ka B.B. abiem vecākiem ir naidīgas attiecības, grūtības vienoties un kopīgi pieņemt lēmumu meitas aprūpes jautājumos, meditācijas process starp viņiem nav iespējams, kas var traucēt A.B. realizēt iepriekš ar tiesas spriedumu noteikto ikdienas aizgādību.

Civillietu tiesu kolēģija šo bāriņtiesas atzinumu atzīst par pamatotu un uzskata, ka konkrētajos apstākļos ir pamats bērna interesēs mātei noteikt atsevišķu aizgādību. Abu vecāku kopīga aizgādība, ņemot vērā viņu ambīcijas, konfliktus, neatrisinātas savstarpējās problēmas, nav iespējama un rada situāciju, ka neviens no vecākiem nespēj pienācīgi gādāt par bērnu, ievērojot viņa vislabākās intereses. Savukārt, nodibinot viena vecāka aizgādību, otram vecākam tiek saglabātas saskarsmes tiesības.

Līdz ar to Civillietu tiesu kolēģija uzskata, ka atbilstoši Civillikuma 178¹.panta otrajai daļai ir nodibināma viena vecāka, proti, prasītājas aizgādība pār pušu nepilngadīgo meitu B.B.

Saskaņā ar Civillikuma 181.panta nosacījumiem bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem. Savukārt katram vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Šis noteikums

piemērojams arī tad, ja bērns šķirts no viena vai no abiem vecākiem. Tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.

Ir nepieciešams veicināt tēva un meitas saskarsmi, lai veidotos patiesi tuvas bērna un vecāka attiecības. Saskarsmes tiesību atņemšana nekādā ziņā neveicinātu šādu attiecību veidošanos. Ņemot vērā bērna vecumu, psihologu un bāriņtiesu atzinumu, ka primāras ir bērna intereses, faktu, ka atbildētāja personība ir tendēta veidot kontaktu ar meitu un nekādu kaitējumu bērnam nenodarīs, Civillietu tiesu kolēģija uzskata, ka atbildētājam nav atņemamas saskarsmes tiesības ar meitu B.B.

No lietas materiāliem nepārprotami izriet, ka šobrīd B.B. uz tēvu dusmojas, viņa jūtas aizvainota par tēva rīcību, tāpēc tikties ar viņu nevēlas. Taču tiesa ņem vērā, ka meitene jau ir sasniegusi pusaudža vecumu. Viņai pieaugot un, iespējams, laika gaitā aizvainojumam un dusmām zūdot, šobrīd noliedzošā attieksme pret tēvu var mainīties. Katrā ziņā bērna harmoniskai attīstībai ir svarīga iespēja kontaktēties ar abiem vecākiem. Bērna abiem vecākiem ir jāveicina tēva un meitas saskarsme, abu emocionālais kontakts, nevis jāpauž nepatika, dusmas un aizvainojums vienam pret otru, izmantojot bērnu.

Taču Civillikuma 181.pants neuzliek bērnam pienākumu uzturēt kontaktus ar vecākiem pret viņa gribu.

Līdz ar to Civillietu tiesu kolēģija atzīst par pamatotu Rīgas bāriņtiesas atzinumu, ka B.A. saskarsmes tiesības ir saglabājamās, taču nosakot viņam pienākumu tās izmantot, ievērojot meitas viedokli.

Norāde apelācijas sūdzībā par to, ka pirmās instances tiesa nav ievērojusi prasījuma robežas, nosakot atbildētājam citu saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, Civillietu tiesu kolēģijas ieskatā ir nepamatota. Prasība ir celta par aizgādības tiesību atņemšanu, kas saskaņā ar Civillikuma 200.pantu saskarsmes tiesības liedz izmantot, un saskarsmes tiesību atņemšanu līdz laikam, kad B.B. mainīs attieksmi pret tēvu un pati izteiks vēlēšanos ar viņu tikties. Tā kā šajā daļā prasība ir noraidīta, pirmās instances tiesa pamatoti ir grozījusi iepriekš noteikto saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, kas, ņemot vērā šī brīža meitas un tēva attiecības, atbilst bērna interesēm.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 41.panta pirmo daļu, pusei kurās labā taisīts spriedums, tiesa piespiež no otras puses visus tās samaksātos tiesas izdevumus.

No lietai pievienotajām kvītīm Nr.66614, 61336, 86539, 75071, 75045 redzams, ka prasītāja ir apmaksājusi zvērinātas advokātes S.S. pakalpojumus par lietas vešanu tiesā Ls 503,75 apmērā, par pārstāvību bāriņtiesā Ls 147,50 apmērā, kā arī apmaksājusi notāra pakalpojumus par pilnvaras noformēšanu Ls 20,42 apmērā.

Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka izdevumi par pārstāvību bāriņtiesā un pilnvaras noformēšana nav Civilprocesa likuma 33.pantā paredzētie tiesas izdevumi, līdz ar to nav piedzenami no atbildētāja.

Saskaņā Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punktu no atbildētājiem prasītāju labā piedzenami izdevumi advokāta palīdzības samaksai to faktiskajā apmērā, bet prasībās, kam nav mantiska rakstura, ne vairāk par advokātu atlīdzības taksi. Šobrīd nav spēkā neviens normatīvais akts, kas noteiktu advokātu atlīdzības taksas. Līdz ar to Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka advokātam faktiskie izdevumi ir jāpierāda un tiesai jāiesniedz atšifrējums un izcenojums par katru pakalpojumu, patērēto laiku un uz konkrēto lietu attiecināmu pierādījumu izprasīšanai izlietotajiem līdzekļiem.

No lietai pievienotajām kvītīm ir redzama tikai kopējā summa, kas neliedz prasītājam to apmaksāt pilnā apmērā, taču tiesas ieskatā tas nav pietiekami, lai šos izdevumus tādā pat apmērā piedzītu no atbildētāja. Tādējādi advokāta palīdzības faktiskais apmērs nav pierādīts. Tā kā atbildētājs pirmās instances tiesas spriedumu šajā daļā nav pārsūdzējis, Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka pirmās instances tiesas piedzīto tiesas izdevumu apmērs ir atbilstošs un samērīgs. Papildus pirmās instances piedzītajiem Ls 73 no atbildētāja ir piedzenami izdevumi par advokātes pakalpojumiem apelācijas instancē Ls 80,50 apmērā, kopā Ls 153,50.

Pastāvot šādiem apstākļiem, Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka Vidzemes priekšpilsētas tiesa lietā iesniegtos pierādījumus novērtējusi vispusīgi un objektīvi, tās secinājumi atbilst lietas faktiskajiem apstākļiem, līdz ar to spriedums ir pamatots un likumīgs.

Pamatojoties uz minēto un Civilprocesa likuma 430., 432.-434.pantu, Civillietu tiesu kolēģija

n o s p r i e d a:

Nodibināt A.B. (pirms laulības noslēgšanas - B) atsevišķas aizgādības tiesības pār nepilngadīgo meitu B.B.

Grozīt ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007.gada 19.marta spriedumu lietā Nr.C30294005 (Nr.CA-1454/14) B.A. noteikto saskarsmes kārtību ar nepilngadīgo meitu B.B., nosakot, ka B.A. saskarsmes tiesības ar nepilngadīgo meitu B.B. realizējamas ar meitas piekrišanu.

Noraidīt A.B. prasību daļā par aizgādības tiesību atņemšanu B.A. pār nepilngadīgo meitu B.B. un saskarsmes tiesību atņemšanu.

Piedzīt no B.A. A.B. labā tiesas izdevumus – valsts nodevu Ls 20 (divdesmit latus), ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus Ls 3 (trīs latus) un izdevumus advokāta palīdzības samaksai Ls 130,50 (simt trīsdesmit latus 50 santīmus), kopā Ls 153,50 (simt piecdesmit trīs latus 50 santīmus).

Piedzīt no B.A. par labu valstij ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus Ls 7,72 (septiņus latus 72 santīmus).

Noteikt B.A. termiņu sprieduma labprātīgai izpildei daļā par tiesas izdevumus piedziņu desmit dienas pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā.

Spriedumu var pārsūdzēt kasācijas kārtībā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamentā 30 dienu laikā, iesniedzot kasācijas sūdzību Rīgas apgabaltiesā.

Pilns spriedums izgatavots 2010.gada 20.aprīlī.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja tiesnese (paraksts) I.J.

Tiesneses (divi paraksti) I.Z.

I.M.

NORAKSTS PAREIZS

Rīgas apgabaltiesas tiesnese

Rīgā, 20.04.2010.

I.J.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Aizgādības tiesību institūts un aizgādības tiesību nozīme bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Zintis Gailītis

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Doc. Inese Lībiņa-Egner

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā 23.05.2011.

Metodiķe:

Recenzents/i:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

2011. gada _____, prot. Nr. _____

Vērtējums:

Komisijas sekretārs/e: